

T.C.
GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İLKÖĞRETİM 6. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN ŞİDDETE YÖNELİK
TUTUM VE ZORBA-KURBAN OLMA DURUMLARININ
AİLE İÇİ ŞİDDET AÇISINDAN İNCELENMESİ

Hazırlayan

Saadet Demirbağ Bolat

Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı

Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Rukiye Şahin

İkinci Danışman: Prof. Dr. Mustafa Baloğlu

TOKAT – 2010

İLKÖĞRETİM 6. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN ŞİDDETE YÖNELİK TUTUM VE
ZORBA-KURBAN OLMA DURUMLARININ AİLE İÇİ ŞİDDET
AÇISINDAN İNCELENMESİ

Tezin Kabul Ediliş Tarihi: 10 / 08 / 2010

Jüri Üyeleri (Unvanı, Adı Soyadı)

İmzası

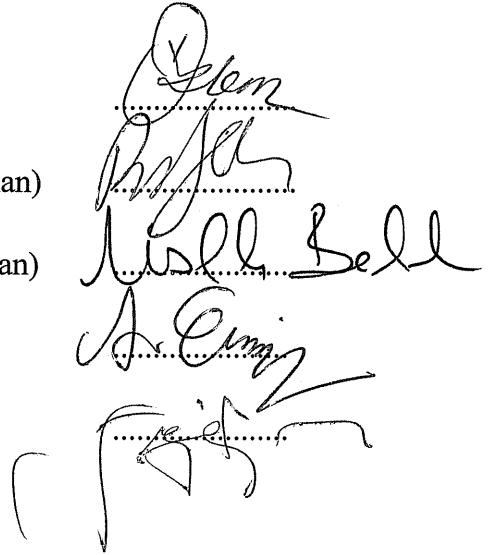
Başkan : Yrd. Doç. Dr. Özlem ONUK

Üye : Yrd. Doç. Dr. Rukiye ŞAHİN (Birinci Danışman)

Üye : Prof. Dr. Mustafa BALOĞLU (İkinci Danışman)

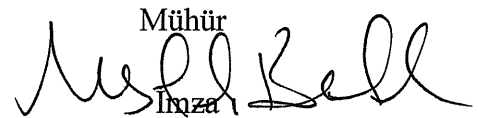
Üye : Yrd. Doç. Dr. Aysun ERGİNER

Üye : Yrd. Doç. Dr. Ergin ERGİNER

The image shows four handwritten signatures in black ink, each written over a horizontal dotted line. The signatures are: 1. Özlem Onuk (President), 2. Rukiye Şahin (First Advisor), 3. Mustafa Baloğlu (Second Advisor), and 4. Ergin Erginer (Member).

Bu tez, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun
04/08/2010 tarih ve 29-10 sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul
edilmiştir.

Enstitü Müdürü: Prof. Dr. Mustafa BALOĞLU

Mühür
The image shows a handwritten signature in black ink, written over a horizontal dotted line. The signature is: 1. Mustafa Baloğlu (Institution Director).

T.C.
GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik ilkelere uygun olarak toplanıp sunulduğunu, bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçlara atıf yaptığımı ve kaynağını gösterdiğimi beyan ederim.

(16/08/2010)

Tezi Hazırlayan Öğrencinin

Adı ve Soyadı

Saadet DEMİRBAĞ BOLAT

İmzası

.....

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans eğitimim boyunca, çalışma azmi ve disiplini başta olmak üzere kendisinden pek çok şey öğrendiğim, araştırmamın her aşamasında yardım ve desteğini esirgemeyen, özenli ve duyarlı yaklaşımı ile daima teşvik ve önerilerde bulunan değerli hocam ve danışmanım Sayın

Yrd. Doç. Dr. Rukiye ŞAHİN'e,

Tezin son haline ulaşmasında önerileriyle destek olan ikinci danışmanım

Prof. Dr. Mustafa BALOĞLU'na

Tez jürisinde bulunarak çalışmanın en iyi şekilde son bulmasını sağlamak amacıyla yapıcı eleştirilerde bulunan hocalarım

Yrd. Doç. Dr. Özlem ONUK'a, Yrd. Doç. Dr. Aysun ERGİNER'e ve

Yrd. Doç. Dr. Ergin ERGİNER'e,

İyimser, pratik ve özgün bakış açısıyla araştırmama büyük katkı sağlayan, eğitime bakış açısıyla bana model olan Sayın Yrd. Doç. Dr. Nail YILDIRIM'a,

Ölçeklerin Türkçe'ye uyarlanmasında uzman görüşüne başvurduğum

Sayın Yrd. Doç. Dr. Rıza GÖKLER'e, Yrd. Doç. Dr. Tahsin İLHAN'a ve

hocam Doç. Dr. Recep KOÇAK'a,

İngilizce çeviriler konusunda bana destek olan İngilizce öğretmenleri ve çok sevdiğim

arkadaşlarım Sevcan ÇAKIR ÖNTÜRK, Veda YAR ve Filiz GÖKÇE'ye,

Araştırmaya katılan öğrenci ve annelerine,

Birbirlerine olan saygı ve bağlılıklarıyla ve çocuk yetiştirme tutumlarıyla bana örnek olan, bana ve kardeşlerime şiddetten uzak bir aile ortamı sunmaya özen gösteren ve bunu başaran

çok kıymetli

Anneme ve Babama

Yürekten teşekkür ederim.

Saadet DEMİRBAĞ BOLAT

İTHAF

Tanıdığım günden bu güne bana olan güveni ve adım atmam konusunda beni cesaretlendiren tavrıyla sevgisini ve desteğini hep hissettiğim Enes'e ve Kızımız Asya'ya

ÖZET

Bu araştırma ilköğretim 6. sınıf öğrencilerinin şiddete yönelik tutumları ile zorba-kurban olma durumlarının cinsiyet ve anneleri tarafından rapor edilen kadına ve çocuğa yönelik aile içi şiddete göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Örneklem Tokat ilinde 10 farklı ilköğretim okulunun 6.sınıfında öğrenim gören 786 öğrenciden ve bu öğrencilerin annelerinden (573) oluşmaktadır. Bu çalışmada öğrencilere araştırmacı tarafından Türkçe'ye uyarlanan “Şiddete Yönelik Tutum Ölçeği” ve “Zorba-Kurban Ölçeği”, öğrenci annelerine de “Aile İçi Şiddeti Değerlendirme Anketi” uygulanmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin ve annelerinin çeşitli demografik özelliklerini saptamak için araştırmacı tarafından hazırlanan “Kişisel Bilgi Formu” kullanılmıştır. Verilerin çözümlenmesinde Mann Whitney U Testi ve Spearman Korelasyon Analizi kullanılmıştır.

Araştırma sonucunda;

1. Şiddete Yönelik Tutum Ölçeği'nin “Tepkisel Şiddet” alt boyutunda, Zorba-Kurban Ölçeği'nin “Zorbalık”, “Kavga” ve “Kurban” alt boyutlarında cinsiyet açısından erkek öğrencilerin lehine anlamlı farklılık bulunmuştur.
2. Anneleri ve kendileri aile içi şiddete uğrayan ve uğramayan öğrencilerin Şiddete Yönelik Tutum Ölçeğinden aldıkları puanlar arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır.
3. Anneleri ve kendileri aile içi şiddete uğrayan ve uğramayan öğrencilerin Zorba-Kurban Ölçeğinden aldıkları puanların anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği tespit edilmiştir.
4. Şiddete yönelik tutum ile zorba-kurban olma durumu arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmak için yapılan analizler öğrencilerin “Şiddet Kültürü”ne yönelik olumlu

tutumları arttıkça zorbalık ve kavgada bulunma oranlarının arttığını; “Tepkisel Şiddet”e yönelik olumlu tutumları arttıkça ise, hem zorbalık ve kavgada bulunma oranlarının hem de kurban olma durumlarının arttığını göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: Şiddet, Aile İçi Şiddet, Şiddete Yönelik Tutum, Zorbalık

ABSTRACT

This research is made to determine if primary school 6th grade students' attitudes towards violence and bully-victim situations differ according to gender and domestic violence towards women and children reported by their mothers. Sample is consisted of 786 students who study in 6th grade in 10 different primary schools in Tokat and their mothers (573). In this study "The Attitude Towards Violence Scale" and "The Bully-Victim Scale", which are adjusted to Turkish by the researcher, are applied to students and "The Domestic Violence Assessment Survey" is applied to mothers. "The Personal Information Form" that is prepared by the researcher is used in order to detect demographical characteristics of the students and mothers who took part in the research. In analyzing the data Mann Whitney U test and Spearman Correlation Analysis are used.

Following the research;

1. In the "Reactive Violence" lower dimension of the Attitude Towards Violence Scale, in the "Bullying", "Fight" and "Victim" lower dimensions of "Bully-Victim Scale", a difference is found in favour of school boys.
2. Difference between "Attitude Towards Violence Scale" scores of students who are subjected or witnessed to domestic violence and students who are not subjected or witnesses to domestic violence is not found significant.
3. It is detected that Bully-Victim Scale scores of students who are witnessed or subjected to domestic violence and students who are not witnessed or subjected to domestic violence differ at a meaningful level.

4. Analyses that are made in order to reveal the relationship between attitude towards violence and bully-victim condition showed that when students' positive attitudes towards "Violence Culture" are increased, their rates of bullying and presences of being in a fight increases; and when their positive attitudes toward "Reactive Violence" increases, both bullying rates and presences of being in a fight, and conditions of being victim increases.

Keywords: Violence, Domestic Violence, Attitude Towards Violence, Bullying

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ETİK SÖZLEŞME.....	i
TEŞEKKÜR.....	ii
İTHAF (ADAMA).....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	viii
TABLolar LİSTESİ.....	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xii
1. GİRİŞ.....	1
2. KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	10
2.1. Saldırıcılık ve Şiddetle İlgili Kuramsal Açıklamalar.....	10
2.1.1. Saldırıcılık ve Şiddetin Tanımı.....	10
2.1.2. Saldırıcılık ve Şiddetin Nedenleri.....	12
2.1.3. Aile İçi Şiddet.....	15
2.1.3.1. Aile İçinde Kadına Yönelik Şiddet.....	19
2.1.3.2 Aile İçinde Çocuğa Yönelik Şiddet.....	24
2.1.4. Şiddete Yönelik Tutum.....	28
2.2. Okul Zorbalığı İle İlgili Kavramsal Açıklamalar.....	32
2.2.1. Okul Zorbalığının Tanımı.....	33
2.2.2. Okul Zorbalığının Saldırıcılık ve Şiddetle İlişkisi.....	34
2.2.3. Okul Zorbalığının Boyutları.....	36

2.2.4. Zorbalık Döngüsü.....	39
2.2.5. Zorba, Kurban ve Zorba/Kurbanların Kişilik Özellikleri.....	40
2.2.5.1. Zorbaların Kişilik Özellikleri.....	40
2.2.5.2. Kurbanların Kişilik Özellikleri.....	43
2.2.5.3. Zorba-Kurbanların Kişilik Özellikleri.....	45
2.2.6. Zorbalığın Nedenleri.....	46
2.2.7. Zorbalığın Yaygınlığı.....	49
2.2.8. Zorbalıkla Yaş ve Cinsiyet İlişkisi.....	51
2.2.9. Zorbalığın Sonuçları.....	53
2.3. Türkiye’de Yapılan Araştırmalar.....	56
3. YÖNTEM.....	67
3.1. Araştırmanın Modeli.....	67
3.2. Örneklem.....	68
3.2.1. Örneklemin Demografik Özellikleri.....	69
3.3. Veri Toplama Araçları.....	73
3.3.1. Kişisel Bilgi Formu.....	73
3.3.2. Şiddete Yönelik Tutum Ölçeği Çocuk Formu.....	73
3.3.2.1. Şiddete Yönelik Tutum Ölçeği Çocuk Formu’nun Uyarlanma Çalışması.....	74
3.3.2.2. Şiddete Yönelik Tutum Ölçeğinin Geçerlik ve Güvenirlik Sonuçları.....	75
3.3.2.3. Şiddete Yönelik Tutum Ölçeğinin Yanıtlanması ve Puanlanması.....	77

3.3.3.Aile İçi Şiddeti Değerlendirme Anketi.....	77
3.3.3.1. Aile İçi Şiddeti Değerlendirme Anketi Uyarlanma Çalışması.....	78
3.3.3.2. Aile İçi Şiddeti Değerlendirme Anketinin Yanıtlanması ve Puanlanması.....	78
3.3.4.Zorba-Kurban Ölçeği.....	79
3.3.4.1. Zorba-Kurban Ölçeğinin Uyarlanma Çalışması.....	79
3.3.4.2. Zorba-Kurban Ölçeğinin Geçerlik ve Güvenirlik Sonuçları.....	80
3.3.4.3. Zorba-Kurban Ölçeğinin Yanıtlanması ve Puanlanması.....	82
3.4. Verilerin Toplanması.....	82
3.5. Verilerin Analizi.....	83
4. BULGULAR VE YORUM	86
5. TARTIŞMA	107
6. ÖNERİLER.....	112
6.1. Alanda Çalışan Uzmanlara Yönelik Öneriler.....	112
6.2. Araştırmacılara Yönelik Öneriler.....	112
KAYNAKLAR.....	114
EKLER.....	133
ÖZGEÇMİŞ.....	140

TABLolar LİSTESİ

Tablo 2.1: Zorbalığın Türleri.....	38
Tablo 3.1: Araştırma Grubunda Bulunan Okulların Sayısal Verileri.....	69
Tablo 3.2: İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinin Cinsiyete Göre Dağılım Tablosu.....	69
Tablo 3.3: İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinin Kardeş Sayısına Göre Dağılım Tablosu.....	70
Tablo 3.4: İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinin Anne ve Babanın Eğitim Durumuna Göre Dağılım Tablosu.....	70
Tablo 3.5: İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinin Aile Gelir Durumuna Göre Dağılım Tablosu.....	71
Tablo 3.6: İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinin Anne - Baba Mesleğine Göre Dağılım Tablosu.....	72
Tablo 3.7: İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinin Anne-Baba Beraberlik Durumuna Göre Dağılım Tablosu.....	72
Tablo 3.8: Şiddete Yönelik Tutum Ölçeğinin Faktör Yükleri, Açıkladıkları Varyans Yüzdeleri ve Öz Değerleri Tablosu.....	76
Tablo 3.9: Zorba-Kurban Ölçeğinin Faktör Yükleri, Açıkladıkları Varyans Yüzdeleri ve Öz Değerleri Tablosu.....	81
Tablo 3.10: Dağıtılan ve Geri Dönen Anketlere İlişki Sayısal Veriler Tablosu.....	83
Tablo 3.11: Ölçeklerden Elde Edilen Puanların Normal Dağılımını Belirlemek Amacıyla Yapılan Tek Örneklem Kolmogorov-Smirnov Testi Sonuçları Tablosu.....	84
Tablo 4.1: Şiddete Yönelik Tutum Ölçeği Çocuk Formu Alt Boyutlarından Alınan Puanlar İçin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri Tablosu.....	86

Tablo 4.2: Zorba-Kurban Ölçeği Alt Boyutlarından Alınan Puanlar İçin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri Tablosu.....	87
Tablo 4.3: Öğrencilerin Şiddete Yönelik Tutum Puanları ve Cinsiyet Değişkenine İlişkin Mann-Whitney U Testi Sonuçları Tablosu.....	87
Tabko 4.4: Öğrencilerin Zorba- Kurban Ölçeği Puanları ve Cinsiyet Değişkenine İlişkin Mann-Whitney U Testi Sonuçları Tablosu.....	88
Tablo 4.5: . Şiddete Yönelik Tutuma İlişkin Puanlar ve Aile içi şiddete ilişkin Mann-Whitney U Testi Sonuçları Tablosu.....	90
Tablo 4.6: Zorba-Kurban Ölçeğine İlişkin Puanlar ve Aile içi şiddete ilişkin Mann-Whitney U Testi Sonuçları Tablosu.....	95
Tablo 4.7: Şiddete Yönelik Tutum ile Zorbalık Düzeyi Puanları Arasındaki İlişkiye İlişkin Spearman Korelasyon Analizi Sonuçları Tablosu.....	105

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2.1: Saldırganlık, Şiddet Ve Zorbalık Arasındaki İlişki.....	35
Şekil 2.2: Zorbalık Döngüsü.....	39

BÖLÜM I

GİRİŞ

Şiddet, insanın varoluşundan günümüze, insanın olduğu her alanda, dolayısıyla insanla birlikte var olan, biyolojik, psikolojik, sosyal, kültürel ve ekonomik faktörlerden etkilenen çok çeşitli ve çok boyutlu bir olgudur. Çok çeşitlidir çünkü; tüm dünyayı tehdit eden savaşlardan, tek bir bireyin kendi kendisine yönelik davranışlarına varıncaya kadar her alanda görülebilir (aile, okul, iş yeri, sanal alem gibi), çok boyutludur çünkü; kurbanı psikolojik boyutta zarar vermekle başlayıp, bireysel özgürlüğüne ya da bedensel bütünlüğüne zarar verecek eylemler ve en nihayetinde kurbanı yok etmeyle sonuçlanabilecek farklı boyutlarda gözlemlenebilir.

Şiddetin nedeni sorusu, farklı bakış açılarını da beraberinde getirmiştir. Polat'a (2001) göre şiddet konusunda çalışan araştırmacılar, şiddet davranışının anlaşılabilmesi için antropolojik boyutun incelenmesi gerektiğini, şiddetin özellikle saldırganlık ve saldırı boyutlarının anlaşılmasında antropolojinin temel rol oynadığını öne sürmüşlerdir.

Freud, saldırganlığı doğuştan gelen, tüm canlılarda ortak olan evrensel bir içgüdü olarak kabul etmekte ve kaynağını cinsel içgüdüyle açıklamakta, Lorenz saldırganlığın dış uyaranlara karşı bir tepki değil, insanın içinde olan ve serbest kalmaya çalışan bir uyarılma olduğunu ifade etmekte, Bandura ise yaptığı araştırmalarla saldırganlık davranışının model alma yoluyla öğrenildiğini ortaya koymaktadır (akt., Ersanlı, 2005). Dollard'a göre ise insanları şiddete teşvik eden en güçlü şey engellenmedir. Bu varsayımın özgün şekline göre, engellenme daima bir biçimde saldırganlığa yol açar ve saldırganlık daima engellenmeden köken alır (Kaplan ve Sadocks, 1994; akt., Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, 1998). Psikologların tümü

saldırganlığın yalnızca doğuştan gelen faktörlerle açıklanamayacağını, öğrenmenin saldırganlık davranışı üzerinde önemli etkilerinin olduğunu savunmaktadırlar (Ersanlı, 2005). Bu nedenle bireyin ilk öğrenmelerinin kaynağı olan ailenin incelenmesi gerekmektedir. Yavuzer'e (2001) göre ailenin çocuk üzerindeki ilk etkileri son derece önemlidir. Aile bireylerinin birbirleriyle ve çocuğun aile üyeleriyle olan ilişkileri, çocuğun diğer bireylere, nesnelere ve tüm yaşama karşı tavır, tutum ve davranışlarının temelini oluşturur.

Yörükoğlu (2000) ailenin, çocuğun yaşamında ne kadar etkili olduğunu vurgularken, aileyi çocuğun becerilerini sergileyeceği bir sahne olarak tanımlar ve aynı zamanda çocuğun bu sahnede insan ilişkilerini tüm karmaşık yönleriyle birlikte gözlemlediğini, insan ilişkilerini belirleyen anlaşma, uzlaşma, işbirliği gibi niteliklerle, anlaşmazlık ve çatışma gibi olumsuz durumlarda takınacağı tutumları da ev ortamında kazandığını belirtir. Çocuk, okul öncesi dönemde ebeveyninin baskın bir biçimde etkisi altındadır, anne ve babasının kendisiyle, birbirleriyle ve kardeşleriyle ilişkisini sürekli gözler ve değerlendirir. Bu nedenle aile içi ilişkilerin temelini anne ve babanın birbirlerine karşı tutumu oluşturur. Gergin ve sürtüşmeli bir karı koca ilişkisi, çocuklar için güvensiz ve tedirgin bir ortam yaratır. Goleman'a (1996) göre aile, duygularımızın olduğu ilk sosyal ortamdır. Duyguların öğrenildiği aile ortamında, çocuklara duygularını nasıl ifade edecekleri, nasıl düşünecekleri ve nasıl davranacakları doğrudan öğretilmez. Çoğunlukla eşler arasındaki duygusal alışveriş bunun için model oluşturur. Anne-babanın çocuklarına gösterdikleri duygular, davranışlar, çocukların duygusal yaşamlarının bir çerçevesini oluşturur.

Aile bazen gerilim ve çatışmanın, yoğun duygusal rahatsızlıkların kaynağı da olabilir (Onur, 2000). Aile içinde yaşanan bu olumsuzluklar zaman zaman kendini aile

içinde yaşanan şiddet olayları şeklinde göstermektedir. Kağıtçıbaşı'na (1999) göre, çocuklar aile ortamında sorunların öfke ve saldırganlık yoluyla çözümlendiğini görüyorlarsa, saldırganlığı sorun çözücü bir davranış olarak öğrenirler, saldırgan davranışların yaşamın bir parçası olduğunu düşünürler ve bunu kendi yaşamlarında da uygulamaya koyarlar. Araştırmalar saldırganca davranışlar sergileyen anne babaların saldırgan çocuklara sahip olduklarını göstermekte ve anne babaları tarafından cezalandırılan çocukların akran grupları içinde saldırgan davranışlar gösterdiklerini ortaya koymaktadır (Ersanlı, 2005, Ersanlı, 2007). Suçlu çocuklarda zeka, kişilik ve yakın çevre özelliklerinin incelendiği 214 tutuklu genç üzerinde yapılan araştırmanın bulgularına göre, suçlu gençlerin birinci derece aile bireyleri arasında önceden hüküm giymişlerin oranının % 54 olduğu görülmektedir. Çocuğun içinde bulunduğu çevrede onu etkileyecek gelenek ve kurallar da vardır ancak yargıların oluştuğu, tercihlerin yapıldığı ya da en azından etkilenildiği yer ailedir. Bireyin değerlerini temsil eden tercihler, büyük oranda ailenin koşullandırmasının sonucudur (Yavuzer, 2001).

Çocuklar aile içinde yaşanan şiddete maruz kaldıklarında ya da tanık olduklarında, bu travmayı yetişkinlerden çok daha uzun sürede atlatabilmekte ve daha fazla etkilenmektedirler. Çok sayıda araştırma bulgusu, aile içinde şiddet uygulayan tarafın, kendi ailelerinde de şiddet uygulanmış olduğunu ortaya koymaktadır (Çelik, 2002). Buradan yola çıkarak şiddetin öğrenilmiş bir davranış olduğu kabul edilebilir. Ailesinde şiddete maruz kalan herkesin şiddet göstereceğini söylemek mümkün değildir, ancak şiddet davranışının ortaya çıkma eğiliminin diğerlerine göre daha fazla olduğunu söylemek mümkündür (Çelik, 2002). Dolayısıyla şiddete maruz kalan çocuğun, ruh ve beden sağlığının bozulması, şiddeti öğrenmesi ve uygulaması nedeniyle, şiddetin yaşandığı bir ailede yaşamaları çocukları kısır bir döngü içine

sokmaktadır. Bununla birlikte Vahip'e (2002) göre kuşaktan kuşağa aktarılan her zaman basitçe şiddetin kendisi değil, bu durumu çevreleyen duygusal atmosferdir çünkü içselleştirilen öfke, korku ve çökkünlük duyguları, kişinin tutum ve davranışlarını yaşam boyu etkileyebilmekte, şiddet ve ihmalin bireyde yarattığı hasar çoğu kez yine çeşitli biçimleriyle şiddeti doğuran bir saldırganlık kaynağı yaratmaktadır.

Eğitim sürecinde çocuklar kendi aile ortamlarında kazandıkları çeşitli tutum ve davranış biçimlerini okul ortamında da sürdürmektedirler. Son yıllarda Türkiye 'de okul ortamında yaşanan şiddet olayları düşünüldüğünde, sözleriyle ya da davranışlarıyla diğer öğrencileri sürekli rahatsız eden öğrencilerin, içinde yaşadıkları aile ortamının incelenmesi, çocukların ailede edindikleri tutum ve davranışları okul ortamına taşımaları bakımından son derece önemlidir (Sarıtaş, 2006).

Çocukların oluşturdukları tutumların ilk kaynağı olan anne-baba tutumu ve aile yaşantısının, çocukların zorbaca davranışlara karşı geliştirdikleri tutumlar ve zorbalık davranışı üzerinde de etkili olabileceği söylenebilir.

Dodge ve Schwarts'a (1997) göre, zorbaların saldırganlık eğilimleri, saldırganca modellere (ebeveynlerine ait) maruz bırakılmalarından kaynaklanmaktadır. Weiss ve arkadaşlarının (1992, akt., Sarıbeyoğlu, 2007) yaptığı araştırma bulguları, yaşamın erken döneminde sıklıkla fiziksel şekilde uygulanan ciddi ve katı disiplinin çocuklarda saldırganlığa neden olduğunu ortaya koymaktadır. Benzer şekilde, Bowers ve arkadaşlarının (1994, akt., Sarıbeyoğlu, 2007) yaptıkları çalışmada okulda zorba davranışlar gösteren ya da mağdur haline gelen çocukların hem birbirlerine hem de çocuklarına karşı şiddet kullanma eğiliminde ebeveynlere sahip olduğunu, baskıcı, zorlayıcı ailelerin çocuklarına karşı yıkıcı davranışlarda bulduklarını saptamışlardır. Ayan'ın (2007) yapmış olduğu araştırma, anne-babaları tarafından şiddete maruz

kaldığı belirlenen öğrencilerin saldırganlık eğilimlerinin yüksek olduğunu göstermektedir.

Olweus (1980, akt., Koç, 2006), İskandinavya gençliği üzerinde yaptığı araştırmada, anne-baba tutumunun genç erkeklerde zorbalık davranışının gelişiminde önemli bir etkisinin olduğunu göstermektedir. Zorbalık yapan erkek çocukların ailelerinin genellikle aile içi ilişkilerde yetersiz, aile içinde fiziksel şiddeti kullanan ve okul dışında da çocuklarının kendilerini ifade etmelerine fırsat tanımayan ve gösterdikleri etkinliklerde çocuklarını hatalı olarak tanımlayan ve eleştiren ebeveynler oldukları anlaşılmaktadır. İlk ergenlikteki zorbalık davranışı ile anne-babanın fiziksel disiplini, yetişkin gözetimi olmaksızın harcanan zaman ve olumsuz akran etkileri ile zorbalık davranışı arasında da anlamlı düzeyde ve pozitif yönde bir ilişki bulunurken; buna karşın pozitif yetişkin rolü modelleri ile zorbalık davranışı arasında ise negatif yönde bir ilişki vardır.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı Tokat ilinde ilköğretime devam eden 6. sınıf öğrencilerinin şiddete yönelik tutumları ile zorba-kurban olma durumlarının cinsiyet ve anneleri tarafından rapor edilen kadına ve çocuğa yönelik aile içi şiddete göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemektir.

Problem Durumu

Araştırma Tokat ilinde ilköğretime devam eden 6. sınıf öğrencilerinin şiddete yönelik tutumları ile zorba-kurban olma durumlarının cinsiyet ve anneleri tarafından

rapor edilen kadına ve çocuğa yönelik aile içi şiddete göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemektedir.

Alt Problemler

Bu araştırmada aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

- 1- İlköğretim 6. Sınıf öğrencilerinin şiddete yönelik tutumları cinsiyetlerine göre farklılaşmakta mıdır?
- 2- İlköğretim 6. Sınıf öğrencilerinin zorba-kurban olma durumları cinsiyetlerine göre farklılaşmakta mıdır?
- 3- İlköğretim 6. Sınıf öğrencilerinin şiddete yönelik tutumları anneleri tarafından rapor edilen kadına ve çocuğa yönelik aile içi şiddete göre farklılaşmakta mıdır?
- 4- İlköğretim 6. Sınıf öğrencilerinin zorba-kurban olma durumları anneleri tarafından rapor edilen kadına ve çocuğa yönelik aile içi şiddete göre farklılaşmakta mıdır?
- 5- İlköğretim 6. Sınıf öğrencilerinin şiddete yönelik tutumları ile zorba-kurban olma durumları arasında ilişki var mıdır?

Araştırmanın Önemi ve Gerekçesi

Dünyada ve ülkemizde güncelliği azalmayan konulardan biri olan şiddet, insanlık tarihi kadar eski bir olgudur. Şiddetin, tüm insanlığı ilgilendiren evrensel bir sorun olması, şiddetin nereden kaynaklandığı sorusuna verilecek cevapların ve bu ve cevaplardan yola çıkarak üretilecek çözüm önerilerinin de tüm insanlık için önemini ortaya koymaktadır.

Yavuzer (2001), ailenin insanın yaşamı üzerindeki etkisinden bahsederken, ailenin doğum öncesinden başlayarak bireyin ruhsal gelişimini ve davranışlarını biçimlendiren ve yönlendiren bir kurum olmasına dikkat çekmektedir. Çocuğun başka bireylere ve yaşama ilişkin tutumlarının temelini, aile bireyleriyle olan ilişkileri oluşturmaktadır. Goleman'a (1996) göre aile ortamında, çocuklara duygularını nasıl ifade edecekleri, nasıl düşünecekleri ve nasıl davranacakları doğrudan öğretilmez. Çoğunlukla eşler arasındaki duygusal alışveriş bunun için model oluşturur. Anne-babanın çocuklarına gösterdikleri duygular, davranışlar, çocukların duygusal yaşamlarının bir çerçevesini oluşturur. Dolayısıyla, aile içinde yaşanan şiddetin, çocukların şiddete yönelik tutumlarını ve davranışlarını etkileyeceği düşünülmektedir. Çünkü insanlar tutumlara sahip olarak doğmazlar, tutumları sonradan başka insanlardan öğrenirler.

Anne-baba, çocukların oluşturdukları tutumların ilk kaynağıdır. Yapılan araştırmalara göre tutumlar oldukça erken yaşlardan itibaren oluşmaya başlamaktadır. Bu konuda Clark ve Clark'ın (1958, akt., Kağıtçıbaşı, 1999) yaptığı araştırmada üç yaş gibi çok küçük yaşlarda bile tutumların bilişsel, duygusal ve davranışsal öğeleri ortaya çıkmaya başlamaktadır. Araştırmalar tutumların erken yaşlarda edinildiğini göstermektedir. Erken yaşlarda öğrenilen tutumlar, önemli yaşantı ve olaylar olmadığı takdirde oldukça durağan ve kalıplaşmış olmakta ve kolay kolay değişmemektedir. Dolayısıyla şiddet taraftarı bir tutum, ileride ortaya çıkabilecek şiddeti daha iyi yordayabilir (Borum, 2000; Ikeda, Simon, & Swahn, 2001; Markowitz, 2001; Shalala, 1998; Velicer, Huckel, & Hansen, 1989; Vernberg, Jacobs, & Hershberger, 1999, akt., Funk ve diğerleri, 2003). Cüceloğlu'na (1999) göre şiddet uygulama, şiddete uğrama ve

şiddete ilişkin tutumlar, toplumda şiddetin yaygınlaşmasında ve devam etmesinde etkilidir (Cüceloğlu, 1999).

Tutumun şiddeti yordayıcı öğelerden biri olarak kabul edilmesi, şiddete yönelik tutumların ölçülmesi ve tutumların tanımlanması gerekliliğini de beraberinde getirmektedir. Bu araştırmayla ilköğretim öğrencilerinin şiddete yönelik tutumları belirlenerek, şiddete yönelik tutumun anneler tarafından rapor edilen kadına ve çocuğa yönelik aile içi şiddete göre farklılaşıp farklılaşmadığı ortaya koyulacaktır.

Araştırma, tüm dünyada, öğrencileri akademik, sosyal ve psikolojik açıdan olumsuz etkileyen ve ülkemizde yeni bir araştırma konusu olan okul zorbalığını ele alarak, zorba-kurban olma durumunun anneler tarafından rapor edilen kadına ve çocuğa yönelik aile içi şiddete göre farklılaşıp farklılaşmadığını ortaya koyması açısından önemlidir.

Araştırma kapsamında “Aile İçi Şiddet Anketi”, “Şiddete Yönelik Tutum Ölçeği Çocuk Formu” ve “Zorba-Kurban Ölçeği” Türkçeye uyarlanarak alana katkıda bulunması amaçlanmıştır.

Araştırmanın Sınırlılıkları

1. Bu araştırma, 2009-2010 eğitim öğretim yılında Tokat ilinde ilköğretime devam 6. sınıf öğrencileri ve bu öğrencilerin anneleriyle sınırlıdır.
2. Araştırmada ilköğretim 6. sınıf öğrencilerinin şiddete yönelik tutumları Şiddete Yönelik Tutum Ölçeği Çocuk Formunun, zorba-kurban olma durumları Zorba-Kurban Ölçeğinin, aile içi şiddet durumları da Aile İçi Şiddeti Değerlendirme Anketinin ölçtüğü niteliklerle sınırlıdır.

Tanımlar

Şiddet : Fiziksel güç veya iktidarın kasıtlı bir tehdit veya gerçeklik biçiminde bir başkasına uygulanması sonucunda maruz kalan kişide yaralanma, ölüm ve psikolojik zarara yol açması ya da açma olasılığı bulunması” durumu olarak tanımlanmaktadır (WHO, 2002).

Aile içi şiddet : Kendini aile olarak tanımlayan bir grup içinde aşağılamak, cezalandırmak, zorlamak, güç göstermek, öfke boşaltmak amacıyla bir bireyden diğerine yönelen her türlü şiddet davranışıdır (Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, 1998).

Tutum : Belirli kişi, grup, fikir veya nesnelere karşı takınılan yahut bazı durumlarda gösterilen olumlu ya da olumsuz tepkilerdeki istikrarlı eğilimdir (Demir ve Acar, 1997).

Zorbalık : Güçlü durumdaki bir kişi ya da kişilerin kendilerinden güçsüz olanlara karşı, kendi kazanç ya da keyifleri için sıkıntı vermek amacıyla fiziksel, psikolojik, sosyal ya da sözel olarak tekrarlanan saldırısıdır (Besag,1993).

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde genel olarak saldırganlık, şiddet, aile içi şiddet, şiddete yönelik tutum ve okul zorbalığı ile ilgili kuramsal bir çerçeve sunulmuştur. Okul zorbalığıyla ilgili kuramsal çerçevede ayrıca okul zorbalığının tanımı, okul zorbalığının türleri, okul zorbalığının nedenleri, okul zorbalığının yaygınlık oranları, zorba ve kurban öğrencilerin özellikleri, okul zorbalığının sonuçları, okul zorbalığı ile ilgili bazı değişkenler (yaş, cinsiyet) ile Dünya’da ve Türkiye’de zorbalıkla ilgili yapılan araştırmalar incelenmiştir.

2.1 Saldırganlık ve Şiddetle İlgili Kuramsal Açıklamalar

Çoğu zaman birbirinin yerine kullanılam saldırganlık ve şiddet kavramlarının tanımlarından başlayarak, saldırganlık ve şiddetin nedenleri, aile içi şiddet ve şiddete yönelik tutum konuları bu başlık altında incelenecektir.

2.1.1 Saldırganlık ve Şiddetin Tanımı

Saldırganlık ve şiddet, zaman zaman birbirinin yerine kullanılmalarına karşın, farklı birer olgu olarak değerlendirilmektedir (Ovacık, 2008). Psikoloji sözlüğü (2000) saldırganlığı, “öfke, düşmanlık, rekabet, engellenme, korku gibi durumlardan kaynaklanan ve karşısındakine zarar vermeyi, onu durdurmayı, ona engel olmayı ya da kendini korumayı hedefleyen fiziksel, sözel veya sembolik her türlü davranış” olarak

tanımlar. Kağıtçıbaşı'na (1999, s.348) göre saldırganlık “birine ya da bir şeye zarar veya acı vermek amacıyla yapılan davranıştır”.

Şiddetin tanımı ise Köknel (2000) tarafından kızgınlık, öfke, kin, nefret ve düşmanlık gibi duygu durumlarının etkinlik kazandığı saldırganlık biçimi olarak ifade edilmektedir. Şiddet sözcüğü genelde, aşırı duygu durumunu, bir olgunun yoğunluğunu, sertliğini, kaba ve sert davranışı, özelde ise, saldırgan davranışları, beden gücünün kötüye kullanılmasını, yok eden eylemleri; her türlü saldırıyı, bireye ve topluma zarar veren etkinlikleri kapsamaktadır. Kalıplaşmış saldırgan davranışlar öfke ya da kızgınlığı dışı vuran yüz mimiklerinden, sözcüklerden, canlıya zarar veren hatta yok eden şiddet eylemlerine kadar geniş bir alan içinde yer alır. Dolayısıyla şiddet olarak adlandırılan davranışlar da saldırganlığın bir türüdür ve ikisi arasındaki en önemli fark, şiddet türü davranışların ağırlıklı olarak fiziksel güç kullanmayı gerektiren eylemleri içermesidir (Koç, 2006).

Aktaş (2006) şiddeti, bireyin bedensel ve ruhsal açıdan zarar görmesine, yaralanmasına ve sakat kalmasına neden olan, bireysel ve toplu hareketlerin tamamı olarak tanımlamıştır. Dünya Sağlık Örgütü (WHO) ise şiddeti, “fiziksel güç veya iktidarın kasıtlı bir tehdit veya gerçeklik biçiminde bir başkasına uygulanması sonucunda maruz kalan kişide yaralanma, ölüm ve psikolojik zarara yol açması ya da açma olasılığı bulunması” durumu olarak tanımlamaktadır (WHO, 2002).

2.1.2 Saldırganlık ve Şiddetin Nedenleri

Saldırganlığın nedenlerinin ve bu davranışın kaynaklarının neler olduğunu açıklamaya yönelik görüşler, saldırganlık davranışının nedenlerini genel olarak “bireysel” ve “bireyin dışındaki” faktörler olmak üzere iki grupta incelemektedirler; saldırganlığın nedenini bireysel sebeplere dayandıran kuramlar, saldırganlığı biyolojik, içgüdüsel ve psikososyal temellere dayanarak açıklamaya çalışırlar. Bireyin saldırganlığına neden olan faktörler genetik kodlama ya da yapısal anormalliklerdir (hormonsal dengesizlikler veya beyin hasarı). Bireyin dışındaki faktörlere odaklanan kuramlar ise saldırganlığın nedenlerinin sosyal ve kültürel durumlarla ilişkili olduğunu öne sürmektedirler. Bu kuramlara göre birey, dışsal bir neden tarafından, örneğin başka bir birey tarafından öfkelenmiştir ve bazı durumlarda saldırganlığın işe yaradığını öğrenmiştir (Eroğlu, 2009).

İçgüdü kuramları saldırganlığın, insanın doğuştan getirdiği bir dürtü ya da içgüdü olduğunu ifade etmektedirler (Gökler, 2007). Freud içgüdülerin tümünü yaşam (eros) ve ölüm (thanatos) içgüdüleri olmak üzere iki ana bölümde toplamıştır. Ölüm içgüdülerinin önemli bir türü “saldırganlık dürtüsü”dür. Freud’a göre saldırganlık, insanın kendine dönük yıkıcı eğilimlerinin dış dünyaya çevrilmesidir. İnsan ya diğer insanlarla savaşır ya da onlara karşıt davranışlar geliştirir çünkü kendini yok etme isteği ve yaşam içgüdüleri birbirlerini etkisiz kılabilir ya da biri diğerinin yerine geçebilir (Geçtan, 1998).

Saldırganlık içgüdüleri intihar ya da diğer yok edici davranışlar şeklinde bireyin kendine yönelik olabileceği gibi, başkalarına yönelik saldırgan davranışlar biçiminde de olabilir. Zarar verme gereksiniminin bireyde oluşturduğu gerilim ancak saldırganlığın

boşaltılması ile mümkün olmakta, saldırgan enerji boşaltılmadığında da ruhsal rahatsızlıklara sebep olmaktadır (Kağıtçıbaşı, 1999, akt., Gökler, 2007).

Biyolojik temelli yaklaşımlar, saldırganlığın ortaya çıkışında merkezi sinir ve endokrin sisteminin rolünün bulunduğunu öne sürmektedirler. Bu yaklaşıma göre, insan davranışlarının tümü bireyin hayatta kalmasına yönelik olarak ortaya çıkmaktadır. İnsanların hayatta kalmalarını sağlayan davranış kalıpları da genlerle sonraki nesillere aktarılmaktadır. Saldırganlık davranışı da farklı gen kombinasyonlarının ortaya çıkardığı bir davranış biçimidir (Eroğlu, 2009). Lange'nin (1931), ikizlerle yaptığı çalışmalar, tek yumurta ikizlerinin saldırganlık düzeylerinin çift yumurta ikizlerine göre daha yüksek olduğunu göstermektedir. Biyolojik temelli yaklaşıma göre iç salgı bezlerinin endişe, kaygı, korku, kızgınlık, öfke gibi duygu durumu değişikliklerine neden olduğu ve bunun da saldırganlığı artırdığı, insanı şiddet eylemlerine daha yatkın hale getirdiği kabul edilmektedir. Aynı zamanda merkezi sinir sisteminin, özellikle beynin belirli bölgelerinin uyarılması ya da tahrip edilmesi sonucu saldırgan davranışların görüldüğü tespit edilmiştir. Bu nedenle orta beyinde yer alan diansefol, talamus, limbik sistem ve hipotalamus gibi bölgelerin saldırgan davranışların ortaya çıkmasında önemli rol oynayan beyin yapıları olduğu ortaya çıkmıştır (akt., Köknel, 2000).

Engellenme- saldırganlık (Dürtü) kuramı, bazı durumlarda, amacına ulaşması engellenen insanların öfkelerini, onun gerçek kaynağı olan güçlü hedeften saptırarak pek gücü olmayan başka bir hedefe yönelteceğini ileri sürer (Morris, s.622; akt., Duman, 2007). İnsanların beslenme, barınma, güvenlik gibi birincil fizyolojik gereksinimleriyle, sevgi, saygı, ilgi, güven, özgürlük, yaratıcılık gibi ruhsal ve toplumsal ihtiyaçlarının içten ya da dıştan gelen etkenlerle engellenmesi sonucu

yaşadığı hayal kırıklığı ve öfke bireyin saldırgan davranışlar göstermesine neden olabilir (Köknel, 2000).

Sosyal öğrenme kuramı ise içgüdü ve biyolojik temelli yaklaşımların tersine, saldırganlığı öğrenilmiş sosyal bir davranış olarak görmekte ve bu öğrenmelerin temelinde de ailenin son derece kritik bir rolünün olduğunu öne sürmektedir. Bu görüşe göre çocuklar, başka insanlarla ilişki kurmada hangi davranışları sergileyeceklerini temelde ebeveynlerinin davranışlarından yola çıkarak öğrenirler (Gökler, 2007). Sosyal öğrenme kuramının öncüsü Bandura'ya göre diğer tüm davranışlar gibi saldırganlık da öğrenilen bir davranıştır ve bireyler bu davranışı başkalarının gösterdiği benzer davranışı gözleyerek, bunları örnek alma yoluyla taklit ederek öğrenirler. Bandura'ya göre, insan saldırganlığının kökeninde, ne şiddete yönelik içsel istek ne de engellenmeye bağlı olarak doğan saldırganlık dürtüsü bulunmaktadır (akt., Aydın, 2005).

Burger'a (2006) göre, çocuklar saldırganca davranışlarının, diğer çocukları korkuttuğunu ve kendilerine bazı öncelikler sağladığını fark ederler. Bu şekilde ödüllendirilen saldırganlık davranışı da farklı durumlarda da kullanılarak sürdürülür (akt., Gökler, 2007).

Köknel de (2000) sosyal öğrenmeye vurgu yaparak insanın yaşamı boyunca yeni bilgileri, becerileri, davranışları öğrenme yoluyla edindiğini belirtir. Ona göre bu öğrenmeler deneme-yanılma, koşullanma, model alma ve daha farklı yöntemlerle gerçekleşir. İnsanlar çocukluk yıllarından itibaren bu öğrenme yollarından birini ya da birkaçını kullanarak, farkında olarak ya da olmayarak saldırgan davranışları ve şiddet eylemlerine özgü kalıpları öğrenmektedirler. Birey, her çağda ve her yaşta toplumsal öğrenmeyle farklı davranış kalıpları kazanır. Özellikle çocuk ve gençlerin tutum ve

davranışlarının oluşmasında model alma ya da toplumsal öğrenmenin payı oldukça büyüktür. Çocuğun kişiliği, anne, baba, yakın ve uzak çevreden gelen örneklerle şekillenmekte, bu örneklerin saldırgan davranışlar ve şiddet eylemleri içermesi durumunda da, bu ve benzeri davranış biçimlerini kullanan kuşakların yetişmesine neden olmaktadır. Aile içinde ve toplumsal alanda saldırganlık ve şiddet içeren davranışları, problem çözme yöntemi olarak gören ve kullanan modellerin olması, genç kuşakların da benzer davranışları benimsemesine neden olmaktadır (Köknel, 2000).

2.1.3 Aile İçi Şiddet

Aile içi şiddetin tanımlanmasına geçmeden önce aile kavramının ve aile içi ilişkilerin çocuk açısından öneminin sunulması gereklidir. Aktaş'a (2006) göre aile, insanların bakım, beslenme ve güven duygusu gibi temel ihtiyaçlarının karşılandığı, beden ve akıl sağlığını koruyan ve geliştiren bir birimdir.

İnsan yaşamının üzerinde, doğumundan önce başlayan ve ilk gelişim yıllarından ömrünün sonuna dek etkisini sürdüren bir kurum olarak aile, fizyolojik, ekonomik ve toplumsal taraflarıyla da bireyin ruhsal gelişimini ve davranışlarını biçimlendirmekte ve yönlendirmektedir. Aile üyeleriyle olan ilişkileri, çocuğun diğer bireylere, nesnelere ve tüm yaşama olan tutumlarının temelini oluşturur (Yavuzer, 2001).

Sosyal bir kurum olarak ailenin en temel fonksiyonları; insan neslinin devamını sağlayan yeniden üretim, üyelerin bakım, beslenme, sevgi, aidiyet ve sosyal çevre gibi gereksinimlerine cevap vermek, toplumsal-kültürel norm ve değerlerin kuşaklararası aktarım ve muhafazasının gerçekleştirilmesi olarak sıralanabilir. Aile kurumunu birçok yönüyle inceleyen yaklaşımların ortak noktası; aile kurumunun özgüllüğü, önemi ve tarihsel süreç içinde geçirdiği tüm değişimlere rağmen kalıcılığını ve sürekliliğini

vurgulamasıdır. Ancak kişilerarası ilişkilerde ve toplumsal kurumlarda görüldüğü gibi aile kurumunun yapısı içerisinde çeşitli boyutlarda sorunların ortaya çıktığı görülmektedir (Yıldırım, 1998).

Aile kavramı ve psikolojik yönden aile; ailenin yapısı, etkileşim, ailenin yaşam döngüsü açılarından incelenebilir. Öte yandan ailenin, doyurucu ve yakın ilişkilerin, gelişimsel olanakların kaynağı olduğu şeklindeki görüşler aslında felsefi ideallerdir. Aile bazen gerilim ve çatışmanın, yoğun duygusal rahatsızlıkların kaynağı da olabilir. Aile içinde kötü muameleye maruz kalan ve dövülen, barınma ve beslenme olanağı ile sınırlandırılmış ilişkiler, iş ortamında yaşanan olumsuzlukların yansımaları, ilişkilerde yaşanan duygusal ya da cinsel doyumsuzluklar da aile yaşamının gerçek yönleridir (Onur, 2000, s. 136).

Baldwin ve Watson'a göre demokratik ve hoşgörülü evlerde büyüyen çocuklar, arkadaşlarıyla ilişkilerinde daha etkin, girişken, özgün fikirler üretebilen ve kendilerini ifade etme konusunda başarılı çocuklar olmaktadır. Buna karşın, daha otoriter bir anlayışla sert bir denetim altında tutulan, eğitim yöntemleri konusunda tutarsızlık gösteren aile ortamında büyüyen çocuklarsa, kendilerini anlamakta ve ifade etmekte zorluk yaşamakta ve kendilerini kabul ettirme konusunda saldırganca davranışlar göstermektedirler (akt., Yavuzer, 2001).

Yavuzer'e (2001) göre, büyüme aşamalarında başarılı olan, mutlu, arkadaşça ve bunalımdan uzak bireyler, iyi aile ilişkileri içinde yetişmiş kimselerdir. Bunun tersine, anne babanın sevgi ve ilgisinden yoksun büyüyen çocuklarda bazı davranış ve uyum bozuklukları gözlenmektedir. Benzer biçimde çocuğu tümüyle dürtü ve istekleri doğrultusunda serbest bırakan aşırı hoşgörülü veya umursamaz bir ebeveyn tavrı da başkalarına zarar verme pahasına kendi isteklerine doyum arayan bencilce davranışların

ortaya çıkmasına yol açacaktır. Bu olumsuz davranışlar ileri evrelerde anti sosyal davranışlara hatta suçluluğa dönüşebilecektir. Kandaki ve arkadaşlarına (1999; akt., Işık, 2006) göre, evde ya da toplumda şiddetle karşı karşıya gelme, aile içi şiddete maruz kalma ve aile ilgisinin yetersizliği, çocuk suçluluğuna ilişkin psikososyal risk faktörleridir.

İnsanları tüm dış tehlikelerden koruması gerektiği varsayılan kutsal, özel, mahrem görülen aile ortamında sevgi, saygı, hoşgörü, huzur gibi duyguların hissedilmesi yerine ev içinde şiddetin olması tam bir paradokstur (Yıldırım, 1998). Bu nedenle aile ortamında yaşanan şiddet diğer hedef gruplara göre çok daha derin izler bırakmakta, aile içi şiddete maruz kalan bireylerde çok daha karmaşık ve derin izler bırakacak travmalar yaşanmaktadır (Polat, 2001). Bu nedenle aile ortamı, bireyin olumlu davranış biçimlerini öğrendiği bir ortam olması yanında zaman zaman da olumsuz ve örseleyici olayların yaşandığı bir ortama dönüşebilmektedir. Birey açısından örseleyici ve bireye zarar veren olaylar aile içi şiddet konusu içinde incelenebilir.

Yıldırım (1998)'e göre aile içi şiddet; aile içerisinde bir bireyin diğer bireye fiziksel olarak zarar verme, aşağılama, önemsememe amacıyla tokat atma ile başlayan ve öldürmeye kadar giden toplumsal bir fenomendir.

Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu (1998) ise aile içi şiddetle kastedilen şeyin, "kendini aile olarak tanımlayan bir grup içinde aşağılamak, cezalandırmak, zorlamak, güç göstermek, öfke boşaltmak amacıyla bir bireyden diğerine yönelen her türlü şiddet davranışı" olduğunu ve yine aile içinde yetişkin bir bireyden diğerine, yetişkinden çocuğa, çocuktan yetişkine ve çocuktan diğer çocuğa yönelik olarak ortaya çıkabileceğini ifade etmektedir.

Aile içi şiddet farklı şekillerde tanımlanmış olsa da, aslında bütün bu tanımların üstünde durduğu temel görüş değişmemektedir: Toplumun en küçük birimini oluşturan bir ikili ilişki içinde, eşlerden birinin diğerine zarar veren davranışlar içinde bulunmasıdır (Polat, 2001).

Konuyla ilgili yapılan araştırmalarda, en yaygın rastlanan aile içi şiddet türünün erkeğin kadına ve ebeveynin çocuğa yönelttiği şiddet olduğu görülmektedir. Pek çok durumda aile içinde şiddete maruz kalanın kadın, şiddet uygulayanın erkek olduğu, bu durumun yasal olarak evli olmayan çiftler için de geçerli olduğu söylenebilir. Gündelik yaşamda aile içi şiddet denildiğinde akla ilk gelen “fiziksel şiddet” tir. Oysa özellikle kadınlara uygulanan şiddet, sadece tokat, tekme, yumruk gibi fiziksel şiddet türleriyle sınırlı kalmamaktadır. Zaten aile içi şiddetle ilgili yapılan çalışmalarda aile içi şiddetin sadece fiziksel hırpalamalarla sınırlı olmadığı görülmektedir (Güneri, 1996).

Polat (2001)’a göre eşler arasındaki şiddet, fiziksel şiddet, duygusal istismar ve cinsel istismar olmak üzere üç biçimde ortaya çıkmaktadır. Fiziksel şiddet, fiziksel olarak acı ve zarar veren her türlü davranış; duygusal istismar, isim takmak, aşağılayıcı ifadeler kullanmak, aile ve arkadaşlarını görmesine engel olmak, yapmak istemediği şeyleri yapmaya zorlamak, değerlerini aşağılamak, çocuklarından mahrum etmekle tehdit etmek; cinsel istismar ise, istemediği halde cinsel ilişkiye zorlamak, cinsel yolla bulaşan hastalıklardan ya da gebelikten korunmasına engel olmak şeklinde ifade edilmektedir. Güneri (1996) de aile içerisinde yaşanan şiddeti; duygusal, sözel, ekonomik, cinsel ve fiziksel şiddet olarak gruplandırmaktadır.

Kyu ve Kanai’nin (2005) çalışmalarına göre, aile içi şiddet büyük çoğunlukla, ailenin gelirinin düşük olduğu durumlarda, ailede erkeğin işsiz olduğu durumlarda, erkeğin sıkça alkol kullandığı durumlarda yaşanmakta ve aile içinde şiddete çoğunlukla

kendi ailesinde şiddete tanıklık eden ya da fiziksel olarak cezalandırılan, sosyal destekten yoksun olan, geleneksel olmayan cinsiyet rollerine sahip olan kadınlar maruz kalmaktadırlar. Aile içinde çeşitli şekillerde şiddete maruz kalan kadınlar, bu durumun kendilerini psikolojik, fiziksel ve iş yaşamı açısından önemli derecede etkilediğini ifade etmektedirler.

2.1.3.1 Aile İçinde Kadına Yönelik Şiddet

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi; herkesin yaşama hakkını, bireyin hür ve güvende oluşunu ve hiç kimsenin şiddet, işkence, insanlık dışı ve aşağılayıcı davranışlara maruz bırakılmayacağını belirtir. Buna karşın insanlığın yarısını oluşturan kadınlar, dünyanın her yerinde, gerek toplumsal alanda gerekse aile içinde dayak, cinsel istismar, cinsel taciz, ensest, tecavüz gibi çeşitli biçimlerde şiddete maruz kalırlar. Toplumların temel birimi olan aile kurumu içerisinde yaşadığı şiddet ise kadınların maruz kaldığı şiddet türleri içerisinde özgül bir yer tutar (Yıldırım, 1998). Birleşmiş Milletler Kadınlara Yönelik Şiddetin Önlenmesi Bildirgesi (Genel Kurul Kararı, 1993) kadına yönelik şiddeti ister kamusal ister özel yaşamda meydana gelsin, kadınlara fiziksel, cinsel veya psikolojik acı veren cinsiyete dayalı bir eylem ya da bu tür eylemlerle tehdit etme, zorlama veya keyfi olarak özgürlükten yoksun bırakma olarak tanımlamaktadır.

Kavram olarak kadına yönelik şiddet, kadının birlikte yaşadığı erkek tarafından fiziksel güç kullanılarak ya da korkutularak yıldırılmasıdır. Şiddetin amacı kadının davranışlarını kontrol etmektir (Aktaş ,2006).

Kadına yönelik aile içi şiddet sorunu dünyada 1970'lerden, Türkiye'de ise 1980'lerin ortalarından itibaren tartışılmaya başlanmış ve 17 Mayıs 1987'deki "dayağa

hayır” yürüyüşü kadınların şiddete karşı ilk toplu tepkileri olmuştur. Bu yıldan sonra kadın hareketlerinde ve araştırmalarda artış meydana gelmiştir (Yıldırım,1998).

Aile içinde kadına yönelik şiddet, kadının küçük görülmesi, arkadaş ilişkilerine sınır konması, istemediği cinsel davranışlara zorlanması, hizmetçi gibi davranılması, bedeniyle ilgili aşağılanması, başkalarının yanında hakarete maruz bırakılması, duygularına saygı gösterilmemesi, parasız bırakılması, eğitim ya da çalışma haklarının gasp edilmesi, ailesiyle görüştürülmemesi gibi çeşitli biçimlerde görülebilmektedir. Hafiften ağıra doğru bir dereceleme ile kadınlar aile içinde: ihmale (yetersiz fiziksel ve duygusal ilgi), duygusal-psikolojik şiddete (anlayış, sevgi ve sempati göstermeme), sözel şiddete (tehdit, aşağılama, küçümseme), fiziksel şiddete (itip kakma, yaralama, dövme vb) ve cinsel şiddete (ensest, tecavüz ve fahişeliğe zorlama) uğramaktadırlar (Yıldırım, 1998).

Aktaş (2006) kadına yönelik şiddeti yukarıda açıklanan sınıflamaya benzer şekilde bir sınıflamayla açıklamıştır. Buna göre kadının maruz kaldığı şiddet türleri şöyledir:

Fiziksel Şiddet: Şiddetin en açık biçimi fizikseldir ve tekme, tokat, yumruklama, sopayla dövme, çimdikleme, kadının yüzüne yakıcı bir madde dökme, bedeninin herhangi bir yerinde sigara söndürme ve silah, bıçak, balta gibi öldürücü aletleri kullanma biçiminde olabilir (Aktaş, 2006).

Cinsel şiddet: Kadının hoşlanmadığı tarzda sözle taciz edilmesinden başlayarak dokunma, kadını cinsel ilişkiye zorlama, aşırı kıskançlık ve aldatma-yetersizlik gibi cinsel suçlama, kadını grup sekse ya da anal sekse zorlama, ilişki sırasında acı verici obje kullanmaya kadar devam edebilir. Cinsel şiddet uygulayan erkekler aslında kadını bir partner olarak görmedikleri için kadının ihtiyacını ve doyumunu dikkate almazlar.

Onlar için kadının bedeni cezalandırma objesidir ve erkek, genellikle dövdüğü kadına birlikte olduğu diğer kadınlarla ve onların mükemmellikleriyle ilgili abartılı hikayeler anlatarak, kadını, yediği dayağın aslında kendi yetersizliğinden kaynaklandığına inandırmayı amaçlar. Cinsel şiddet olaylarının büyük bölümü fiziksel şiddet ve öldürme ile sonuçlanabilir (Aktaş, 2006).

Psikolojik şiddet: Duygusal ve sözel istismar biçiminde görülebilir. Erkeğin kadına evi terk ederse intihar edeceğini, çocukları kaçıracağını söyleyerek korkutması, kadının geçmişiyle ilgili olumsuz şeyleri basına ya da kamuoyuna açıklayacağını söylemesi, kadını fiziksel güç kullanarak aşağılayıcı işler yaptırmaya zorlamak, yanında silahla oynamak, kadının benlik saygısını küçültücü sözler söylemek, hakaret etmek, kadını ailesinden, arkadaşlarından ayırmak, davranışlarını kontrol etmek, temel fiziksel ihtiyaçlarını gerçekleştirilmesine izin vermemek gibi duygusal açıdan örseleyici davranışlar bu grupta sıralanabilir (Aktaş, 2006).

Ekonomik şiddet: Ücretsiz aile işçisi durumundaki kadının gelirinin ne kadar olduğunu bilmemesi, gelirin nereye harcanacağı konusunda fikrinin alınmaması, kocanın gelirini kadından gizlemesi, erkeğin kazandığı parayı kendi özel zevkleri için kullanarak aile gelirinden kısıntı yapması da ekonomik şiddet olarak değerlendirilebilir (Aktaş, 2006).

Her ne kadar şiddetin sınıflaması ve açıklamasında da görüleceği gibi, kadının maruz kaldığı davranışlar katlanılması zor da olsa kadına yönelik şiddet olgusunun gizli kalma riski oldukça yüksektir. Çünkü aile içindeki şiddet evin veya evlilik ilişkisinin mahremiyeti içinde görülmekte ya da kabul edilmektedir. Şiddet gören kadınların büyük çoğunluğu bu durumu saklamaktadır ve şiddet ortamında yaşamaya devam

etmektedirler. Kadınların şiddet ortamında kalmasına neden olan faktörler başlıklar halinde şöyle sıralanabilir:

1. Toplumsal değer sistemi (geleneksel kadınlık rolü, evin ve evliliğin mahremiyeti, kadının kendini suçlaması, ayrılmanın çocuklar açısından zararları),
2. Toplum kaynaklarıyla ilgili yetersizlikler (acil ilk yardım, barınma ve sürekli sığınma hizmetlerinin yetersizliği),
3. Şiddete maruz kalmış kadının psikolojik durumu (korku, utanma, izole olma, çaresizlik, suçluluk, duygusal çelişkiler, baskı) (Aktaş, 2006).

Bireye ve topluma yüklediği her türlü maliyetinin oldukça ağır olacağı açık olan kadına yönelik şiddetin yaygınlığı ile ilgili yapılan çalışmalardan biri 1997'de Aile Araştırma Kurumu tarafından gerçekleştirilmiş ve araştırma bulgularına göre erkeklerin % 35'inde şiddet eğiliminin olduğu ortaya konmuştur. Kadınların şiddet eğilimi erkeklere göre daha düşüktür. Örneklem grubundaki kadınların % 10'u eşlerinden sık sık veya ara sıra dayak yediğini, % 10'u da sık sık veya ara sıra eşlerinin hakaretine maruz kaldığını ifade etmişlerdir (Aktaş, 2006).

Şiddetin yaygınlığı ile ilgili çalışmalardan biri de Kyu ve Kanai (2005) tarafından yapılmış ve kadınların aile içi şiddetin hangi türüne hangi oranda maruz kaldıkları araştırılmıştır. Araştırma bulguları kadınların % 69' unun, son bir yıl içinde eşleri tarafından bir veya daha çok kez şiddete uğradıklarını göstermektedir. En fazla maruz kalınan şiddet türü ise psikolojik şiddettir ve şiddete maruz kalan bütün kadınlar en az bir kez bu türden davranışlara maruz kaldıklarını bildirmişlerdir. Araştırmaya katılan kadınların % 62'si en az bir kez basit psikolojik şiddet, % 35'i de ciddi psikolojik şiddet yaşadıklarını bildirmişlerdir. Araştırma sonuçlarına göre en az yaşanan

şiddet türü fiziksel şiddettir fakat kadınların % 27'si en az bir kez fiziksel şiddet yaşamıştır. Kadınlar tarafından rapor edilen şiddetin en yaygın türü, bağırarak (% 52), hakaret (% 40), inadına bir şeyler söylemek ya da yapmak (% 38), odanın dışında tepinmektir (% 38). Bununla birlikte toplam örneklemin % 6'sı eşleri tarafından dövülmüş ya da kendilerine karşı silah kullanılmıştır. Bu sonuçlar önceki yıl içinde en az bir kez farklı şekillerdeki suistimali tecrübe eden kadınların raporlarından oluşmaktadır. Sonuçta toplam kavga oranının psikolojik şiddet oranıyla eşit olduğu ve fiziksel şiddet yaşayan kadınların bir ya da daha çok kez psikolojik şiddeti tecrübe ettiği söylenebilir. Kötü müameleye maruz kalan kadınların % 93'ü hiçbir yasal eylemde bulunmamıştır ve kadınların % 35'i basitçe "şiddete dayanırım" demektedir.

Kadınların aile içinde şiddete uğrama nedenleri de araştırmacıların araştırdığı konulardan biridir. Yıldırım'ın (1998) yaptığı araştırmaya göre kadınların şiddete uğrama nedenleri içinde en önemli neden olarak (% 67.6), şiddete başvuran erkeğin kendi bedenlerine, cinselliklerine yönelik isteklerinin ağırlık teşkil ettiği, erkekten kaynaklanan nedenleri göstermektedir. Kadın, kocasının evlilik içi tecavüz, anal ilişki, başka kadınla beraber olma gibi isteklerine itaat etmediğinde şiddete uğramıştır. Karısı dışında başka bir kadınla birlikte olma isteğine karşı çıkıldığında şiddete başvuran erkeğin, aynı özgürlüğü ve hakkı tanımadığı, böyle bir niyeti dahi olmadığı halde karısını kışkırdığı için de şiddet uyguladığı, araştırmaya katılan kadınlar tarafından vurgulanmıştır. Alkol, geçimsizlik, ekonomik problemler gibi nedenler literatürde, şiddetin yaşanması sürecinde risk faktörleri olarak sayılmaktadır. Ancak kadınların çoğu (% 58) başkaları (kayınvalide, kayınpeder, kayınbirader gibi kocasının aile üyeleri) yüzünden şiddete uğradıklarını düşünmektedirler. Akrabalar ve komşular da bu grup kapsamındadır. Kadınların % 22'si çocuk meselesi yüzünden, % 21'i bir anlık öfke

yüzünden, % 6.3'ü kendi davranışları yüzünden şiddete uğradıklarını düşünmektedirler. Şiddete uğrayan kadınların ve şiddete başvuran erkeklerin tamamına yakını çocuklarını dövdüklerini belirtmişlerdir. Bu tablo şiddetin şiddet doğurduğu gerçeğini bir kez daha vurgulamaktadır.

Görüldüğü gibi kadınların aile içi şiddete uğrama sıklıkları aslında oldukça yüksek bir orandadır (Kyu ve Kanai, 2005; Aktaş, 2006), bunun yanı sıra kadınlar her hangi bir nedenle kolaylıkla şiddete maruz kalabilmekte ve şiddete maruz kalmaları ise haklı bulunabilmektedir (Yıldırım, 1998).

2.1.3.2 Aile İçinde Çocuğa Yönelik Şiddet

Goleman'a (1996) göre aile, duygularımızın oluştuğu ilk sosyal ortamdır. Duyguların öğrenildiği aile ortamında, çocuklara duygularını nasıl ifade edecekleri, nasıl düşünecekleri ve nasıl davranacakları doğrudan öğretilmez. Çoğunlukla eşler arasındaki duygusal alışveriş bunun için model oluşturur. Anne-babanın çocuklarına gösterdikleri duygular, davranışlar, çocukların duygusal yaşamlarının bir çerçevesini oluşturur.

Aile içi şiddetin öncelikle kadına ve çocuğa yönelik olarak görüldüğü (Güneri, 1996) düşünülecek olursa, çocukların evde yaşanan şiddetten paylarına düşeni ciddi boyutlarda yaşadıkları ortaya çıkmaktadır. Aile içi şiddetin çocuklara yönelik kısmı, en az bilineni ya da kayıtlara en az geçendir. Geleneksel terbiye sistemi, dayığı olumlu bir davranış olarak göstermektedir (Aktaş, 2006).

Çocuğa yönelik şiddet tanımı çoğunlukla fiziksel saldırıları içermekte, konuyla ilgili alan yazın incelendiğinde de fiziksel saldırıları kapsayan şiddetin yanında; çocuğun ebeveyni ya da ondan sorumlu olan diğer kişilerce fiziksel ya da psikolojik

içerikli kötü davranışların tümünü kapsayan (çocuğu aç bırakma, kapalı bir yere kilitleme, cinsel saldırı, duygusal ve psikolojik olarak aşağılama gibi) “çocuğa yönelik kötü davranış” (child abuse), çocuğun sağlığına, beslenmesine, giyimine, eğitimine gereken özenin gösterilmediği ebeveyn davranışlarını içeren “çocuk ihmali” (child neglect), çocuğun ebeveynleri tarafından kasıtlı olarak, fiziksel bozukluklar yaratabilecek düzeyde saldırılara maruz kalması şeklinde tanımlanan “aile içinde çocuğa yönelik şiddet” gibi değişik terimlerin kullanıldığı görülmektedir (Yıldırım, 1998).

Aktaş (2006), çocuğun psikolojik ve fiziksel sağlığını bozucu eylemlerin tümünü istismar olarak adlandırmakta, ihmali ise anne-babanın çocukların bakım, beslenme, korunma, giyinme, eğitim ve sağlıkla ilgili ihtiyaçlarını karşılayamamaları ya da hatalı bir tutum sergilemeleri olarak tanımlamaktadır.

Ülkemizin 1990’da imzaladığı Çocuk Hakları Sözleşmesinin 19. ve 36. maddelerine göre imza sahibi devletlerin, çocukların kendi anne-babalarının veya bunların varisinin veya bakımlarından sorumlu herhangi bir kişinin bakımı altındayken bedensel ve zihinsel şiddet, yaralanma, taciz ve diğer benzer davranışlardan korunmalarını sağlamak için her türlü yasal, idari, sosyal, eğitsel ve diğer önlemleri almaları gerekmektedir.

Aile içinde yaşanan şiddet olaylarının tüm aile bireylerini etkilediği ve olumsuz sonuçlar doğurduğu çok açıktır. Bu nedenle aile içinde yaşanan şiddetin aile bireyleri üzerinde ne tür etkilerinin olabileceğinin tartışılması gerekmektedir.

Çocuklar aile içinde şiddet içerikli davranışlara ya kendileri maruz kalmakta ya da aile içinde yaşanan şiddete tanık olmaktadır. Aile içinde şiddet uygulayanların büyük bölümünün kendisi aile içinde doğrudan şiddet gören çocuklar arasından değil,

ana babaları arasında yaşanan şiddete tanık olanlardan çıktığı yönünde görüşler mevcuttur (Vahip, 2002).

Ailede çocuk için özdeşim modeli olan bir birey, örneğin baba, aile içinden bir başka bireye sürekli bir biçimde şiddet uyguluyorsa, buna tanık olan çocuğun babayla özdeşimi doğrudan şiddete maruz kalan çocuğun özdeşim kurmasından daha kolay olabilmektedir. Aile içinde şiddete bu şekilde tanık olmuş çocuklara “görünmez” ya da “unutulmuş” kurbanlar adı verilmektedir. Bu çocuklar doğrudan şiddete maruz kalmasalar da doğrudan maruz kalan çocuklarla aynı tür davranış özelliklerini göstermektedirler (Özmen, 2004).

Aile içinde annenin şiddete maruz kaldığı durumlarda ise, buna tanık olan çocuğun örselenmesi, annenin şiddete maruz kalması bittikten sonra da devam etmektedir. Bu durumda çocuklar örselenmiş bir annenin bakımını da üstlenmek durumunda kalabilirler. Çünkü şiddete maruz kalan kadınlarda psikiyatrik bozukluklar ve çoğunlukla da depresyon oranı yüksektir. Aile içi şiddetin sessiz tanığı böyle bir durumda adeta annesine annelik yapma gereksinimi duyacaktır. Bunun yanı sıra, çocuk da içinde bulunduğu ortamın havasındaki bu çökkünlük duygularını içselleştirir. Ayrıca her çocuk babasını pozitif anlamda güçlü, güvenilir biri olarak görme ve bu şekilde özdeşim kurma gereksinimi içindedir. Oysa şiddet uygulayan bir baba, çocuk için sevgi ve güven kaynağı değil korku kaynağı haline gelmektedir (Vahip, 2002).

Bunun yanında Kağıtçıbaşı'na (1999) göre, çocuklar aile ortamında sorunların öfke ve saldırganlık yoluyla çözümlendiğini görüyorlarsa, saldırganlığı sorun çözücü bir davranış olarak öğrenirler, saldırgan davranışların yaşamın bir parçası olduğunu düşünürler ve bunu kendi yaşamlarında da uygulamaya koyarlar.

Bu açıklamalardan anlaşıldığı gibi, aile içinde öfke ve saldırganlığın kontrol altına alınamayışı gerek ebeveyn gerekse çocuk üzerinde çoğu zaman onarılması güç yıkımlara yol açmaktadır.

Çocuğun tanığı olduğu ya da maruz kaldığı şiddeti kendi yaşamında uygulamaya koyması çocukların uyguladığı şiddetin nedenleri hakkında da fikir vermektedir. Dolayısıyla öğrencilerin şiddet eğilimlerinin nedenlerinin anlaşılmasında aile yapıları, incelenmesi gereken önemli yapılardan biridir, çünkü okullarda yaşanan bazı şiddet davranışlarının temeli çocukların aile içerisindeki sosyalleşme biçimine kadar uzanabilmektedir. Bireylerin kişilik oluşumunda ilk çocukluk dönemindeki sosyalleşme önemli yer tutmaktadır. Aile içindeki sosyalleşme biçiminin eksikliği ya da yanlışlığı şiddet ve suçluluk açısından önemsenmesi gereken bir risk oluşturmaktadır. Şiddet davranışının ortaya çıkmasında aileye ilişkin çok sayıda değişken söz konusudur. Bu değişkenlerin başında;

- Ebeveyn gözetiminin yetersizliği,
- Çocukların ebeveyn tarafından reddedilmesi,
- Çocukla ebeveyn arasındaki bağın yetersizliği,
- Ebeveyne ait disiplinin yetersizliği,
- Aile bireyleri arasında suç oluşturan davranışların varlığı,
- Ebeveynlerin çocuklara kötü muamelede bulunmaları ya da onları ihmal etmeleri,
- Eşler arasındaki evlilik ilişkisinin zayıflığı/eksikliği,
- Eşlerin boşanması ya da ayrı yaşamalarından dolayı ebeveyn yokluğu,
- Ailenin büyüklüğü gibi faktörler gelmektedir (Buka ve Earls, 1993).

Şiddet davranışının ortaya çıkışında aileye ilişkin değişkenler incelendiğinde ebeveynlerin boşanmış olmalarının rolünün oldukça önemli olduğu görülmektedir. Amerika'da son 30 yıldır şiddet suçlarındaki artış ile babanın evi terk etmesi sonucu bozulan aile yapısındaki artış arasında bir ilişkinin olduğu ifade edilmektedir (Balcı ve ark., 2005; akt., Kızmaz, 2006).

2.1.4 Şiddete Yönelik Tutum

Tutumun şiddeti yordayıcı öğelerden biri olarak kabul edilmesi, şiddete yönelik tutumların ölçülmesi ve tutumların tanımlanması gerekliliğini de beraberinde getirmektedir (Çetin, 2004). Sözcük anlamı olarak tutum, belirli kişi, grup, fikir veya nesnelere karşı takınılan yahut bazı durumlarda gösterilen olumlu ya da olumsuz tepkilerdeki istikrarlı eğilim olarak ifade edilmektedir (Demir ve Acar, 1997).

Tolan'a (1996) göre ise tutum, çok geniş anlamda, bireyin psikolojik bir değer içeren nesne veya konular karşısında vaziyet alma biçimidir. Baron ve Byren'a (1977, s.95; akt. Cüceloğlu, 1991) göre tutumlar oldukça organize olmuş uzun süreli duygu, inanç ve davranış eğilimleridir. Bu eğilimler diğer insanları, grupları, fikirleri ya da nesnelere konu edindir.

Bu tanımdan yola çıkarak tutumun yalnızca bir düşünce veya duygu olmadığı, tutum olarak tanımlanan eğilimin içerisinde kendini inanç olarak ifade eden bilişsel, duygu ve heyecanları içeren duygusal ve gözlenebilen faaliyetleri içeren davranışsal öğeleri barındırdığı söylenebilir (Cüceloğlu, 1991).

Birbirinden farklı öğelere sahip olduğuna göre, tutumlar oldukça karmaşıktır. Öğeler bir tutumu kendi içinde tutarlılığı olan bir sistem haline sokar. Buradan yola çıkarak tutumların, bireyi davranışa hazırlayan karmaşık eğilimler olduğu söylenebilir.

Böylece, bireyin çevresindeki çeşitli objelere karşı beslediği duyguları, o objeler hakkındaki fikirleri ve bilgileri ve onlara karşı davranışları devamlılık ve düzenlilik gösterir (Kağıtçıbaşı, 1999).

Genel olarak yapılan tutum tanımlarında tutumun üç temel özelliği vurgulanmaktadır. Bunlardan ilki tutumların sosyalleşme süreci içinde öğrenilmiş olmasıdır (Çetin, 2004). Yani insanlar tutumlara sahip olarak doğmazlar, tutumları sonradan öğrenirler. Ana-baba, çocukların oluşturdukları tutumların ilk kaynağıdır. Arkadaş çevresi ve medya da aynı şekilde tutum oluşumunu etkilemektedir. Yapılan araştırmalara göre tutumlar oldukça erken yaşlardan itibaren oluşmaya başlamaktadır. Bu konuda Clark ve Clark'ın (1958) yaptığı araştırmada ABD'de üç yaşındaki zenci çocukların insanlarda siyah-beyaz ayrımı yapabildiklerini ve beyazı siyaha üstün gördüklerini ortaya koymakta ve üç yaş gibi çok küçük yaşlarda bile tutumların bilişsel, duygusal ve davranışsal öğeleri ortaya çıkmaya başlamaktadır. Erken yaşlarda öğrenilen tutumlar, önemli yaşantı ve olaylar olmadığı takdirde oldukça durağan ve kalıplaşmış olmakta ve kolay kolay değişmemektedir (Kağıtçıbaşı, 1999).

Tutumların ikinci özelliği ise tutumların davranışa yol açan bir eğilim olmasıdır. Tutumların davranışa dönüşmesinde, kişinin tutum objesi hakkında bilgi sahibi olması, kişinin tutum objesiyle olan ilişkisi, tutumun ulaşılabilirliği (tutum objesinin uyarılmasıyla bellekteki tutumların aktif hale getirilerek tutum objesine karşı nasıl bir davranışta bulunulacağı belirlenmesi) ve kişinin farkındalığı önemli rol oynamaktadır. Ajzen ve Fishbein (1975, 1980) tutumların davranışları nasıl etkilediğiyle ilgili olarak çalışmalar yapmış ve davranışların belli bir nedene dayandığı görüşünden hareketle "Planlanmış Davranış Kuramını" geliştirmişlerdir. Bu kurama göre bireyin davranışa yönelik tutumu, öznel değerleri ve farkedilen davranışsal

kontrolü kişiyi belli bir davranışa yönelten “niyete”e etki ederek davranışına yön vermektedir (akt., Kağıtçıbaşı, 1999).

Tutumlarla ilgili son özellik ise tutumların yol açtığı davranışların bir nesneye yönelik olarak tutarlılık göstermesidir (Çetin, 2004).

Tutumlar bilişsel, duygusal ve davranışsal olmak üzere genellikle birbiriyle uyum halinde bulunan üç ögeye sahiptir. Bu üç öge, yerleşmiş ve güçlü tutumlarda tam olarak bulunurken daha zayıf tutumlarda davranışsal öge çok zayıf olabilir (Kağıtçıbaşı, 1999).

Son yıllarda tutumların düşünce, duygu ve davranış eğiliminden oluştuğu tezi sorgulanmaya başlamış, bir tutumun var olabilmesi için bu öğelerin hepsinin birden var olması gerekmediği ortaya konulmuştur (Eagly ve Chaiken, 1993; akt., Kağıtçıbaşı, 1999). Tutumlarla ilgili bu farklı görüşler, bir eğilimin tutum olarak kabul edilebilmesi için asgari şartın zihinsel bir değerlendirme olduğu, ancak kişilerin zaman içinde geliştirdiği yerleşik tutumların çoğunun duygusal ve davranışsal öğeleri de içerdiği şeklinde bağdaştırılabilir (Kağıtçıbaşı, 1999). Dolayısıyla tutumların temel ortak özelliği, belirli örgütlenmiş düşünce yapılarını içermesidir. Tutumları diğer sıradan düşünce yapılarından ve bunların oluşturduğu davranışlardan ayırt etmek için şu özellikleri dikkate alınmalıdır;

- Tutumlar öğrenme sürecinde toplumsallaşma aracılığıyla kültürel olarak sonradan kazanılır.
- Tutumlar geçici düşünsel durumlar değildir, bir kez ortaya çıktıktan sonra az ya da çok belirli bir süre devam ederler.
- Tutumlar birey ile nesnelere arasındaki ilişkilere bir kararlılık ve düzenlilik kazandırır. Tutumlar öğrenme süreci içinde biçimlenip oluştuklarından insan

nesne ilişkisinin yanı sıra, insanın çevresini algılamasına, yargılamasına ve kullanmasına yönelik ilişkileri de düzenler.

- İnsan-nesne ilişkisinde, özellikle tutumlar aracılığıyla belirtilen bir etkilenme güdülenme (yanlılık) süreci ortaya çıkmaktadır. Bir insan herhangi bir tutumu biçimlendirdiğinde artık söz konusu nesneye yansız bir gözle bakamaz; ya bu nesneye karşı, ya da ondan yana olacaktır.
- Tutumların oluşması ve biçimlenmesi için birbiriyle karşılaştırılabilir bir çok öğenin bir arada olması zorunludur. Bir nesneye karşı olumlu ya da olumsuz bir eğilimin baş göstermesi, ancak o nesnenin diğer nesnelere karşılaştırılmasından sonra mümkün olabilir.
- Genel olarak kişisel tutumların oluşumuyla ilgili ilkeler, toplumsal tutumların oluşmasına da uygulanabilir. Kişisel olduğu sanılan bir çok değişken (erkeksilik, saldırganlık, utangaçlık gibi) gerçekte bazı toplumsal normların kişideki yansımalarıdır (Atkinson 1996, Usal ve Kuşvulan 1999, İsen ve Batmaz 2002, akt., Taşçı, 2003).

Şiddetin ortaya çıkış süreci, bir çok davranışsal, bilişsel ve psikolojik öğeleri içeren risk etkenleri ile tanımlanmaktadır (Reese, Vera, Simon & Ikeda, 2000; Tolan, 2001; akt., Funk ve ark. 2003). Şiddet davranışlarının gelişimini önleyebilmek için erken müdahalenin önemi ortaya konulmuştur ancak belli sorular hala varlığını korumaktadır (Mercy ve Hammond, 2001). Özellikle şiddete yönelik tutum, düşmanca duyguların saldırgan davranışlara dönebileceği aracı davranışlar olarak görülerek önemli olarak kabul edilmiştir (Borum, 2000; Ikeda, Simon, Swahn, 2001; Markowitz, 2001; Shalala, 1998; Velicer, Huckel, & Hansen, 1989; Vernberg, Jacobs, & Hershberger, 1999; akt., Funk ve ark. 2003). Cüceloğlu'na (1999) göre, şiddet

uygulama, şiddete uğrama ve şiddete ilişkin tutumlar, toplumda şiddetin yaygınlaşmasında ve devam etmesinde etkilidir.

Tüm bu açıklamalardan yola çıkarak çocukların oluşturdukları tutumların ilk kaynağı olan ailenin ve aile ortamında yaşanan şiddetin, çocukların şiddete yönelik tutumlarını etkileyeceği, çocukların şiddete yönelik tutumlarının da, onların zorbalık davranışında bulunma durumları üzerinde etkili olabileceği düşünülmektedir.

2.2 Okul Zorbalığı ile İlgili Kavramsal Açıklamalar

Okul zorbalığı, öğrencilerin korku duymadan bilgi edinebilecekleri güvenli bir okul iklimini olumsuz etkileyebilecek dünya çapında bir problemdir (Banks,1997). Çocuklar arasındaki etkileşimin karanlık ve çoğunlukla gizli kalan bu yanı, aile içinde yaşanan şiddet ya da çocuk istismarı gibi, uzun yıllar bu alanda çalışan uzmanlar tarafından görmezden gelinmiş ve üzerinde durulmamıştır. Üstü örtülü, öğretmenlerden kolayca saklanabilen zorbalık, kolayca anlaşılabilen ve ölçülebilen bir problem değildir ve çoğunlukla normal sosyal davranışlar kapsamında bir problem olarak algılanmaktadır. Oysa okul zorbalığı, okuldaki çocukların önemli bir bölümünü etkileyen, hem zorba ve hem de kurban için uzun dönemde ciddi hasarlara neden olabilecek, yaygın bir kişisel, sosyal ve eğitim sorunudur. Öğrencileri pek çok yönden olumsuz etkileyen okul zorbalığının tanımı, saldırganlık ve şiddetle ilişkisi, boyutları ile zorba, kurban ve zorba/kurbanların kişilik özellikleri, zorbalığın nedenleri, yaygınlığı, zorbalığın yaş ve cinsiyetle ilişkisi ve zorbalığın sonuçları bu başlık altında incelenecektir.

2.2.1 Okul Zorbalığının Tanımı

Zorbalıkla ilgili ilk sistematik araştırmalar, 1970’de Olweus tarafından İskandinav okullarında, zorbalığın doğası ve etkisiyle ilgili çalışmalarla başlamıştır (Rigby, 2003). Bu alanda en geniş çaplı ve uzun süreli araştırmaları gerçekleştirmiş olan Olweus (1993) zorbalığı şöyle tanımlar: zorbalık, bir ya da daha fazla öğrencinin, kendilerinden daha zayıf durumda olan başka bir öğrenciye zarar verme, rahatsız etme ya da küçük düşürmek için düzenli olarak eziyet etmesi ya da eziyet etme çabasıdır. Bir öğrenci, başka bir ya da birden fazla öğrenci tarafından sürekli olarak olumsuz eylemlere maruz kalıyorsa kurban ya da zorbalığa maruz kalmış demektir. Besag (1993, s.4) ise zorbalığı, “güçlü durumdaki bir kişi ya da kişilerin kendilerinden güçsüz olanlara karşı, kendi kazanç ya da keyifleri için sıkıntı vermek amacıyla fiziksel, psikolojik, sosyal ya da sözel olarak tekrarlanan saldırısı” olarak tanımlar. Rigby’ye (1999) göre zorbalık, bir kişi ya da grubun kendisinden daha az güçlü birine fiziksel ya da psikolojik düzeyde tekrarlı baskı-zulüm uygulamasıdır. Pişkin’e (2002, s.5) göre ise okul zorbalığı, “bir ya da birden çok öğrencinin kendilerinden daha güçsüz öğrencileri kasıtlı ve sürekli olarak rahatsız etmesiyle sonuçlanan ve kurbanın kendisini koruyamayacak durumda olduğu bir saldırganlık kültürüdür. Okul zorbalığı, tekme atma, tokat vurma, itme, çekme gibi fiziksel; sataşma, alay etme, dalga geçme, kızdırma, hoşa gitmeyen isim takma, küçük düşürücü sözler söyleme gibi sözel; dedikodu ve söylenti çıkarıp yayma, arkadaş gurubundan dışlayarak yalnızlığa terk etme gibi dolaylı ya da para ve ya diğer eşyalarını zorla alma, almakla tehdit etme, eşyalarına zarar verme gibi davranışlar olarak ortaya çıkabilir”.

2.2.2 Okul Zorbalığının Saldırganlık ve Şiddetle İlişkisi

Kağıtçıbaşı'na (1999, s.348) göre saldırganlık “birine ya da bir şeye zarar veya acı vermek amacıyla yapılan davranıştır” ve bir davranışın saldırgan davranış kapsamında değerlendirilip değerlendirilemeyeceğini anlamak için niyete bakmak gerekir. Örneğin kazayla birinin canını acıtmak saldırganlık olarak değerlendirilmez.

Dodge (1991), saldırgan davranışları reaktif ve proaktif davranışlar olarak ikiye ayırır. Reaktif saldırganlık, geçici bir öfke tepkisidir, proaktif saldırganlık ise bir kişiyi hedef alan saldırgan davranışlardır ve özel bir durum karşısında gösterilen kızgınlık ya da öfke tepkisi bu kapsamda değildir. Bazı araştırmacılar zorbalığı proaktif saldırganlık olarak sınıflandırır çünkü zorba öğrenciler, belli bir sosyal pozisyona ulaşmak için ve diğerlerinin kontrolünü ellerinde bulundurmak için zorbalık yaparlar (Bosworth, Espelage, Simon, 1999).

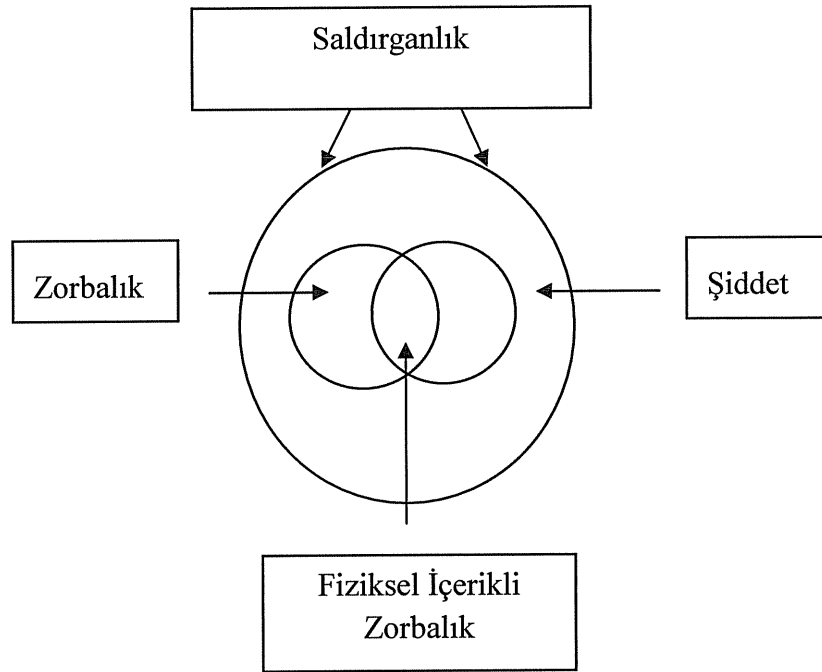
Şiddet ise, “fiziksel güç veya iktidarın kasıtlı bir tehdit veya gerçeklik biçiminde bir başkasına uygulanması sonucunda maruz kalan kişide yaralanma, ölüm ve psikolojik zarara yol açması ya da açma olasılığı bulunması” durumu olarak tanımlamaktadır (WHO, 2002).

Olweus'a (1999a) göre de şiddet, bir kimsenin fiziksel olarak ya da bir nesne kullanarak diğer bir bireyi ciddi düzeyde yaralaması ya da zarar vermesidir. Hatta öldürme ve öldürmeye yönelik eylemler de şiddet olarak nitelendirilmektedir. Bu anlamda, şiddet olarak nitelendirilen davranışlar da bir saldırganlık biçimidir; ikisi arasındaki en önemli fark, şiddet türü davranışların ağırlıklı olarak fiziksel güç kullanmayı gerektiren öğeleri içeriyor olmasıdır (akt., Koç, 2006).

Zorbalıkla ilgili yapılan tanımlar, zorbalığın saldırganlığın bir türü olduğunu ortaya koymaktadır. Olweus'a (1999) göre, bir davranışın zorbalık olarak

tanımlanabilmesi için, birey tarafından kendini koruma amacıyla yapılan bir davranış olmaması; doğrudan karşı tarafa zarar vermeyi amaçlayan düşmanca saldırganlık biçiminde ortaya çıkmış olması gerekir. Bununla birlikte, bir davranışın saldırgan içerikli olması da tek başına o davranışı zorbaca bir eylem olarak tanımlayabilmemiz için yeterli değildir. Aynı zamanda; taraflar arasında eşit olmayan bir güç ilişkisinin bulunması, davranışın kasıtlı ve sürekli bir biçimde tekrar ediliyor olması gibi bazı özelliklere de sahip olması gerekmektedir. Zorbalığın fiziksel boyutu şiddet olarak ifade edilebilir ancak zorbalığın sözel ve duygusal boyutu (isim takma, dedikodu yayma gibi) şiddetten oldukça farklıdır. Ayrıca eşit güçteki kişilerin kavgası ya da daha az güçlü birinin kendinden güçlü birine vurması zorbalık değil, şiddettir.

Şekil 2.2.1’de saldırganlık, şiddet ve zorbalık arasındaki ilişkiye yer verilmiştir.

Şekil 2.2.1. Saldırganlık, şiddet ve zorbalık arasındaki ilişki (Olweus, 1999, s.21).

Şekilde görüldüğü gibi saldırganlık, hem şiddeti hem de zorbaca eylemleri kapsamaktadır. Dövme, vurma, tekme atma gibi zorbaca eylemler aynı zamanda şiddet olarak kabul edilmektedir. Ancak, zorbalığın şiddetten ayrılan geniş bir boyutu da vardır. Örneğin dalga geçme, alay etme, kızdırma, isim takma, kötü söz söyleme, arkadaş grubuna almama, dışlama, yalnızlığa terk etme, iftira atma, söylenti çıkarıp yayma gibi zorbalık türleri de bir çeşit saldırganlık olmasına karşın gerekli unsurları içermediğinden şiddet olarak kabul edilmemektedir. Buna karşın güçleri birbirine denk sayılabilecek iki insanın birbirleriyle kavga ederken birinin diğerine zarar vermesi ya da öğrenciler arasında zaman zaman ortaya çıkan kavgalarda öğrencilerin birbirlerine zarar vermesi gibi şiddet eylemleri zorbalık olarak değerlendirilmez (Pişkin, 2002).

2.2.3 Okul Zorbalığının Boyutları

Olweus'a (1999) göre bir eylemin zorbalık olarak tanımlanabilmesi için üç temel ölçüt gerekmektedir. Bunlar:

1. Kasten zarar verme amacı güden saldırgan eylemler olması (bu eylemler fiziksel temas, kelimelerle ya da diğer yollarla, jest ve mimiklerle ve gruptan dışlama şeklinde olabilir),
2. Zorbanın bu tür eylemleri devamlı bir biçimde yapması yani sürekliliğinin olması,
3. Zorba ve kurban arasında güç dengesinin eşit olmaması gerekir. Bir başka ifadeyle, zorbalığa maruz kalan kurbanın, zorbaya karşı kendisini savunamayacak durumda hissetmesi gerekir.

Olweus (1999) bu güç dengesizliğinin bedensel olabileceği gibi psikolojik de olabileceğinin altını çizmektedir.

Besag (1993, s.4) göre ise zorbalık:

1. Sözel, fiziksel veya psikolojik boyutta olabilir,
2. Sosyal olarak kabul edilebilir davranışlar biçiminde olabilir, örneğin, kasıtlı olarak diğerlerinin daha aşağı hissetmesine veya korku duymasına yol açacak akademik, sportif veya sosyal başarıya aşırı rekabetçi yaklaşım tarzı gibi.
3. Saldırıların tekrarlanması ve gelecekte de tekrarlanacağı tehdidini içermesi
4. Güçlünün güçsüze karşı baskısı şeklinde olabilir.

Bir davranışın zorbalık olarak nitelendirilebilmesi için; saldırganca davranışın uzun süreli olması, zorba ile kurban arasında güç dengesizliğinin bulunması, saldırganca davranışın, sözel, fiziksel ya da duygusal şiddet içerikli olması gerekir. Ayrıca, saldırganca davranışın belirgin bir nedeninin olmaması ya da zorbayı tatmin etmek dışında elde edilen bir sonucunun olmaması da eklenebilir (Besag, 1993).

Zorbalıkla ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde zorbalığın farklı biçimlerde sınıflandırıldığı görülmektedir. Zorbalık, isim takma, sosyal dışlama, kurbanın parasını alma ya da sahip olduğu şeylere zarar vermenin yanı sıra itme vurma gibi daha açık biçimde görülen acı verici eylemleri içerir. Bu davranışlar doğrudan ve dolaylı zorbalık olarak sınıflandırılabilir. Doğrudan zorbalık kurbanı karşı açık saldırıları (dövme, tekme ya da tokat atma, itme, çekme, dürtme, korkutma, ad takma, alay etme, kızdırma, hakaret etme, küçük düşürme, korkutarak parasını ya da eşyası alma), dolaylı zorbalıkta gruptan dışlama ya da aktivitelere seçmeme gibi kurbanın sosyal olarak yalnız bırakılması, kurban hakkında söylentiler yayma biçiminde olabilir (Olweus, 1991; Pişkin, 2002).

Zorbalık, çeşitli çalışmalarda doğrudan ve dolaylı, fiziksel (vurma, tekmeleme v.s), sözel (isim takma, dedikodu yayma v.s), duygusal (duygusal baskı, gruptan

dışlama) (Besag, 1993; Olweus, 1993; Rigby, 1999; Banks, 1997), cinsel (sözel ve fiziksel taciz) ve tehdit etme (Elliot, 1992) olarak sınıflandırılmaktadır. Zorbalığın hemfikir olunan en genel formu sözel tacizdir ve çeşitli fiziksel (saldırgan) davranışlar da bunu takip eder (Oliver ve Candappa, 2003).

Genel olarak, okul zorbalığı konusu; fiziksel, sözel ve duygusal zorbalık olarak üç alt başlıkta ele alınıyor olmasına rağmen, Tablo 2.2.1'de de görüldüğü gibi zorbalığın başka türleri de söz konusudur (Koç, 2006).

Tablo 2.2.1 Zorbalığın Türleri

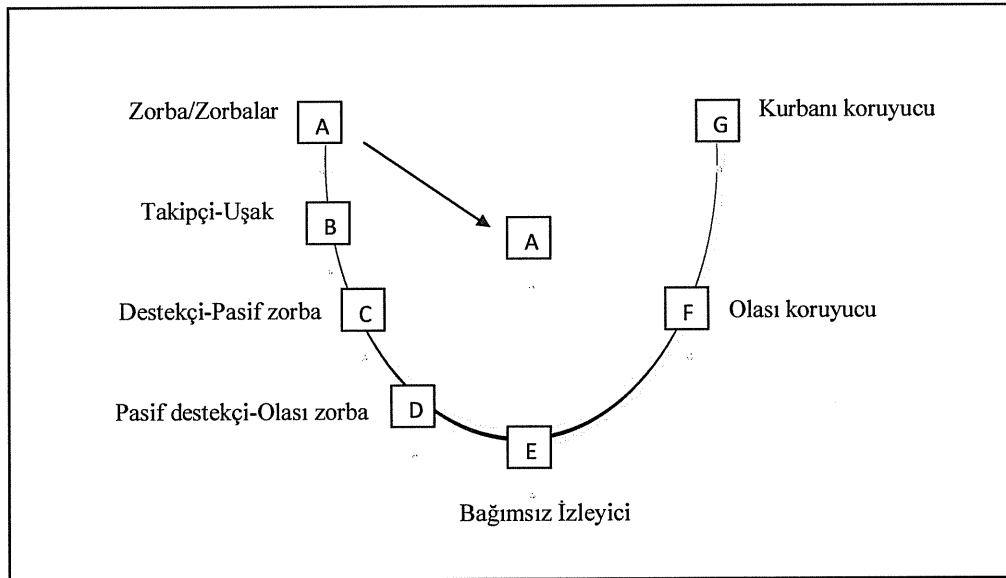
Kategoriler	Bicimler
Sözel Zorbalık	Sürekli olarak kızdırma, isim takma, alay etme, tehditler ve dedikodu yayma.
Fiziksel Zorbalık	İtme, çimdik atma, yumruklama, tekme atma ve silah kullanma.
Duygusal (Dolaylı) Zorbalık	Dışlama (sen benimle oynamıyorsun), alay konusu etme ya da utandırma.
Başkasına ait bir şeyi alma zorbalığı	Birisini cebindeki para, şeker ya da değerli bir şeyleri vermeye zorlama.
Saklama zorbalığı	Elbise, kitap, oyuncak ve para gibi değerli şeylerin kaybolması.
Irkçı zorbalık	Bireyin etnik kökeni, elbisesi, beden yapısı, şivesi ile alay etme, ırkçı duvar yazıları yazma ya da hareketlerde bulunma.
Davranış zorbalığı	Yumruk gösterme, yüz ekşitme, fiziksel rahatsızlığını göstermek için iki parmağını ağzına sokma, bazen birisine kötü bakmak için iki parmağını havaya kaldırmak.
Bozucu zorbalık	Sınıftaki çalışmaların ve ev ödevlerinin üzerini karalamak ya da oynanan bir oyunu bozmak.
Cinsel zorbalık	İstenmeyen fiziksel temas (cinsel tacizde bulunmak) ya da küfür niteliğindeki ifadeler ve hareketlerde bulunmak.

European Community European Social Fund (2001: 9; akt., Koç, 2006)

2.2.4 Zorbalık Döngüsü

Zorbalık olaylarının çok büyük bir bölümü akran grubu ortamında meydana gelmektedir ve her ne kadar öğrencilerin çoğu zorbalık olaylarını seyretmenin kendilerini rahatsız ettiğini ifade etseler de yapılan araştırmalar zorbalık durumunda akranların çeşitli roller üstlendiğini göstermektedir. Bu roller zorbalığa katılmak, edilgin bir şekilde seyretmek ya da müdahale etmek şeklinde olabilir. Akranlar kurban yerine daha çok zorbaya ilgi göstermekte ve bu sayede zorba akran grubu içindeki gücünü korumaya devam etmektedir. Zorbaca davranışları seyredenler (özellikle erkekler), heyecanlanabilir ve zorbalığa katılabilirler (Craig ve ark.; akt: Ayas, 2008).

Olweus'a (2001; 2003) göre zorba ve kurbanlar okul ya da sınıftaki zorbalık problemlerinin oluşumunda doğal kilit pozisyonlara sahiptirler ancak, diğer öğrenciler de zorbalık durumundaki farklı tutum ve tepkileriyle önemli rol oynarlar. Aşağıda verilen "zorbalık döngüsü" şeması, okulda ya da sınıfta en çok hangi öğrencilerin zorba/kurban problemlerini yaşadığını ya da bundan etkilendiğini göstermektedir (Olweus, 1999, s. 24).

Şekil 2.2.2 Zorbalık Döngüsü

- A: Zorbalığın başlamasında aktif bir rol almak
- B: Zorbalığı başlatmamak ancak aktif bir olmak
- C: Zorbalığı desteklemek ancak aktif bir rol almamak
- D: Zorbalıktan hoşlanmak ancak açık şekilde destek vermemek
- E: “Beni ilgilendirmez” diyerek hiçbir pozisyon almamak
- F: Zorbalıktan hoşlanmamak ve kurbanı yardım etmeyi düşünmek (ama yardım etmemek)
- G: Zorbalıktan hoşlanmamak ve kurbanı yardım etmek ya da yardım etmeye çalışmak.

2.2.5 Zorba, Kurban ve Zorba/Kurbanların Kişilik Özellikleri

İlgili alan yazını incelendiğinde zorbalık olaylarına karışan öğrencilerin genellikle *zorba*, *kurban* ve *zorba/kurban* olmak üzere üç ayrı gruba ayrıldığı görülmektedir. *Zorbalar*: kendilerinden daha güçsüz olan öğrencilere zorbaca davrananlar; *kurbanlar*: kendilerinden daha güçlü öğrencilerin zorbalıklarına uğrayanlar; *zorba/kurbanlar*: zaman zaman zorbalık yapan, bazen de başkalarının zorbalığına uğrayanlar olarak tanımlanmaktadır (Boulton ve Smith, 1994; Austin ve Joseph, 1996; Andreou, 2001; akt., Pişkin, 2002).

2.2.5.1 Zorbaların Kişilik Özellikleri

Genel olarak zorbalar, zorba davranışı başlatan ve devam ettiren grup olarak tanımlanabilir (Gökler, 2007). Olweus’a (2001) göre zorbalar aşağıdaki bazı özellikleri sergileme eğilimindedirler :

- Kendi ihtiyaçları baskındır ve diğer öğrencileri bu ihtiyaçlar için baskı altına alırlar,
- Dürtüsel ve kolay sinirlenirler,
- Kurban öğrencilere karşı düşük düzeyde empati gösterirler,
- Sık sık ebeveyn ve öğretmenleri de dahil olmak üzere yetişkinlere karşı gelir ve saldırganca davranırlar,
- Erkekse genellikle kurbanlarına ve diğer erkeklere göre fiziksel bakımdan daha güçlüdürler.

Zorbalar genellikle şiddete karşı daha olumlu bir tutum sergilemekte ve şiddet araçlarını daha fazla kullanmaktadırlar. Bunun yanında genellikle tepkiseldirler, otokontrolleri ve kurbanlara karşı empati düzeyleri oldukça düşüktür (Olweus, 1993; akt., Gökler, 2007).

Genel inanın aksine zorbalar, özsaygı düşüklüğü gibi özel problemlere sahip oldukları için böyle davranmazlar (Olweus, 1993). Konuyla ilgili yapılan araştırmalar, zorbaların genel olarak; fiziksel olarak güçlü (Atlas ve Pepler, 1998), yüksek enerjiye sahip ve öz güven düzeylerinin yüksek olduğunu göstermektedir (Seals, 2003). Ülkemizde Pişkin ve Ayas (2005b) tarafından yapılan araştırma da benzer şekilde zorbaların kurbanlara göre özsaygı düzeylerinin yüksek ve daha dışa dönük çocuklar olduklarını, utangaçlık düzeylerinin ise daha düşük olduğunu ortaya koymaktadır (akt., Ayas, 2008). Zorbalar, saldırganca davranışlar sergilemekten ve çatışmalara girmekten hoşlanmakta ve saldırganca davranışlarının akranları tarafından izleniyor olmasından da gurur duymaktadırlar (Besag, 1993). Sürekli olarak zorbaca davranışlarda bulunan erkek öğrenciler saldırgan, kendinden emin, başkalarının duygularını anlamayan, diğer öğrencilere göre daha fazla sigara ve alkol kullanan ve akademik açıdan diğer

öğrencilerden daha düşük başarı gösteren öğrencilerdir (Atlas ve Pepler, 1998; Peren ve Aloskar, 2006; akt., Ayas, 2008). Haynie ve arkadaşlarına göre (2001) göre zorba öğrenciler psikososyal fonksiyonlar açısından kurbanlardan daha yoksundurlar ve hırsızlık, eşyaya zarar verme ve ebeveyn kurallarını ihlal etme gibi davranış problemleri göstermektedirler.

Warden ve Mackinnon'e göre zorbalar, tek başınayken kişilerarası beceriler açısından zayıfken, grup içinde güçlü, etrafındakileri harekete geçirici ve karizmatik kişiler olabilirler (akt., Ayas, 2008). Zorba öğrenciler, kendilerini güçlü gösterme ve diğer öğrencileri kontrol etme gereksinimi duyarlar. Onlar, diğer öğrencilere acı ve ıstırap vermekten doyum sağlarlar, kurbanlarla empati kurabilme düzeyleri düşüktür ve genellikle kurbanların kendilerini tahrik ettiklerine yönelik bir savunma mekanizması oluştururlar (Banks, 1997).

Dake, Price ve Telljohan (2003) zorbalıkla ilgili çalışmalarını inceleyerek, zorbaların pek çok çalışmada yer alan karakteristik özelliklerini aşağıdaki gibi özetlemişlerdir:

Zorbalar çoğunlukla,

- Depresyon belirtileri yaşarlar,
- İntihara ilişkin düşüncelere sahiptirler,
- Psikiyatrik sorunlar yaşamaktadırlar,
- Yeme bozuklukları yaşamaktadırlar,
- Madde kullanmaktadırlar,
- Kavgacı davranışlar sergilemektedirler,
- Gasp, hırsızlık ve silah taşıma gibi suçlara karışmaktadırlar,

- Kopya çekme ve okuldan kaçma gibi akademik olarak kötü davranışlar göstermektedirler,
- Akademik ya da çeşitli suçlar anlamında uygun olmayan davranışlar göstermektedirler,
- Zorbalık yapan ve iri cüsseli arkadaşlara sahiptirler,
- Arkadaşlık kurmayı kolay olarak algılamaktadırlar,
- Diğer çocuklara göre daha erken yaşlarda flört etmeye başlamakta ve ilişkiyi daha ileri götürmektedirler,
- Partnerlerine karşı sosyal ve fiziksel olarak saldırgan davranmaktadırlar,
- Otoriter ebeveynlere sahiptirler,
- Ebeveynleri cezalandırıcı disiplin biçimlerini kullanmaktadır,
- Daha az duyarlı ve daha az destekleyici ebeveynlere sahiptirler,
- Çocukla ebeveyn arasındaki iletişim zayıftır,
- Yetişkin rol modellerden yoksundurlar,
- Sert ve acımasız ev ortamlarından gelmektedirler,
- Çocuklukta istismar yaşamışlardır,
- Akademik başarıları düşüktür,
- Ödev yapma ya da okul kurallarına uyma gibi konularda uyumları zayıftır,
- Okulla bağları zayıftır.

2.2.5.2 Kurbanların Kişilik Özellikleri

Başka bir ya da birden fazla kişi tarafından sürekli olarak olumsuz eylemlere maruz kalan ve kendini savunmakta zorlanan kişi (Olweus, 2003) olarak tanımlanan

tipik kurbanlar: öğrencilerin geneline göre daha endişeli ve güvensiz, çoğu zaman hassas, dikkatli ve sakindirler (Banks, 1997). Kurbanların okulda iyi bir arkadaşları yoktur ve okulda genellikle yalnızdırlar. Saldırgan değildir ve başkalarına sataşmazlar, şiddete ve şiddet araçlarının kullanımına karşı olumsuz tutuma sahiptirler. Eğer kurban erkekse, genele göre büyük olasılıkla fiziksel açıdan daha zayıftırlar. Diğer öğrenciler tarafından saldırıya uğradıklarında çoğunlukla tepkileri ağlamak (sınıf düzeyi düşükse) ve geri çekilmektir. Ayrıca kurbanlar kendileri ve buldukları durumla ilgili olumsuz bir bakış açısına sahiptirler. Çoğu zaman kendilerini aptal, itici, küçük düşmüş ve başarısız hissederler, öz-saygıları düşüktür (Olweus, 1999). Nansel ve arkadaşlarına (2001) göre, kurbanlar sosyal ve duygusal uyum açısından diğerlerine göre daha zayıf ve yaşlılarıyla ilişkileri de oldukça sınırlı olduğu için daha büyük yalnızlık yaşamaktadırlar. Bu özellikler çoğunlukla onların kurban olarak seçilmesine büyük katkı sağlamaktadır. Aynı zamanda kendilerine ilişkin algılarının olumsuz olması ve kendilerine olan güvensizlik nedeniyle tekrar tekrar tacize uğramaları olasıdır (Atlas ve Pepler, 1998). Banks'a (1997) göre tek bir fiziksel farklılık hatta okuldaki başarı kurban olmak için neden olabilir. Benzer açıklamalar Rigby (1999) tarafından da yapılmıştır. Ona göre, okulda fiziksel bakımdan zayıf olarak tanınan, ilköğretimde özellikle erkekler, nispeten içedönük, sosyal becerisi olmayan, iddiasız, hiç arkadaşı olmayan ya da birkaç arkadaşı olan çocuklar, akranları tarafından zorbalık görmeye çok müsait olmaktadır.

Yapılan araştırmalar, kurbanların akranlarına göre daha zayıf fiziksel özelliklere, daha düşük öz saygıya, daha zayıf sosyal ilişkilere ve daha az popüleriteye sahip olduklarını, bu özellikler nedeniyle de fazla arkadaş edinemediklerini ve zorbalık olaylarında yalnız kaldıklarını göstermektedir (Olweus, 1995).

Dake, Price ve Telljohan (2003) zorbalıkla ilgili çalışmalarını incelemişler ve kurbanların pek çok çalışmada yer alan karakteristik özelliklerini aşağıdaki gibi özetlemişlerdir:

- Depresyon belirtileri yaşarlar,
- İntihara ilişkin düşüncelere sahiptirler,
- Yalnızlık duygusu yaşamaktadırlar,
- Özsaygıları düşüktür,
- Kaygılıdırlar,
- Psikiyatrik sorunlar yaşamaktadırlar,
- Yeme bozuklukları yaşamaktadırlar,
- Diğer çocuklara göre daha az popülerdirler,
- Arkadaşlık kurmayı zor olarak algılamaktadırlar,
- Zamanlarının büyük bölümünü yalnız geçirmektedirler,
- Sosyal durumları kontrol etme fırsatı sunmayan, müdahaleci ebeveynlere sahiptirler,
- Daha az duyarlı ve daha az destekleyici ebeveynlere sahiptirler,
- Çocukla ebeveyn arasındaki ilişki aşırı yoğundur,
- Sert ve acımasız ev ortamlarından gelmektedirler,
- Çocuklukta istismar yaşamışlardır,
- Ödev yapma, okul çalışmalarına katılma ya da okul kurallarına uyma gibi konularda uyumları zayıftır,
- Okulla bağları zayıftır.

2.2.5.3 Zorba-Kurbanların Kişilik Özellikleri

Olweus'un (1995), "tepkisel zorbalar" ya da "kışkırtıcı kurbanlar" olarak adlandırdığı zorba-kurbanlar, hem diğer çocuklara zorbalık yapmakta hem de kendileri zorbalığa maruz kalmaktadırlar.

Zorba/kurbanların, arkadaşları içinde en az popüler, en az sevilen, kolayca kışkırtılabilen ve başkalarını kışkırtan kişiler oldukları (Stevenson ve Smith, 1989), nörotik ve psikotik özellikler sergiledikleri (Mynard ve Joseph, 1997), makyavelcilik düzeylerinin yüksek olduğu, sosyal kabul ve özsaygı düzeylerinin ise düşük olduğu (Andreou, 2000) bulunmuştur (akt., Pişkin, 2002).

Olweus'a (2001) göre zorba-kurbanlar, endişeli ve saldırgan tepki biçimlerini bir arada gösterir. Bu öğrenciler çoğunlukla yoğun şekilde okuma ve yazma problemleri ile de mücadele ederler, genellikle çevrelerinde gerginliğe neden olacak şekilde davranırlar, bazıları hiperaktif özellikte olabilir. Bu davranışların sınıftaki birçok öğrenci tarafından provake edilmesi olasıdır, dolayısıyla negatif tepkilerin büyük bir bölümü hatta tümü sınıf kaynaklıdır. Ayrıca bir kez kurban olan öğrenci, diğer akranlarının baskı ve kontrollerine boyun eğebilecek kolay bir hedef haline gelmektedir (Atlas ve Pepler, 1998).

2.2.6 Zorbalığın Nedenleri

Zorbalık davranışının altında yatan psikolojik nedenlerle ilgili deneysel bulgular, birbiriyle ilişkili en az üç model öne sürmektedir. Birincisi, zorbalar sahip oldukları yoğun güç ve egemenlik ihtiyaçları nedeniyle diğerlerine baskı altına almaktan ve kontrol etmekten keyif alırlar. İkincisine göre çoğunun altında yatan neden yetiştikleri

aile koşullarıdır ve doğal olarak çevreye karşı belirli düzeyde kin ve düşmanlık duyguları geliştirdikleri varsayılabilir, bu duygu ve dürtü, diğer bireyleri rahatsız ederek ve onlara acı vererek doyum sağlamaya neden olur. Son olarak, onların davranışları açıkça “aracı ya da çıkar bileşeni”nden oluşur. Zorbalar sıklıkla kurbanlarını para, sigara, bira ya da onlara ait değerli şeyleri temin etmek için zorlarlar. Ayrıca onların bu saldırgan davranışları, birçok durumda prestij olarak ödüllendirilmektedir (Olweus, 1993). Olweus’un (1993) sıraladığı açıklamalardan ikincisine benzer şekilde Dodge ve Schwarts da (1997) zorbalanın saldırganlık eğilimlerinin, saldırgan modellere (ebeveynlerine ait) maruz bırakılmalarından kaynaklandığını belirtmektedirler.

Olweus (1999), çocuğun içinde bulunduğu bazı koşulların saldırgan davranışlara yola açabileceğini belirtir. Bu koşullar aşağıda sıralanmıştır.

- *İlk yıllarda çocuğa bakan kişinin (genellikle anne) çocuğa karşı duygusal tutumu:* Sıcaklık ve ilgi eksikliği olarak tarif edilen negatif tutum, ileride çocuğun başkalarına karşı düşmanca ve saldırganca davranış biçimleri kullanması açısından risk oluşturmaktadır.
- *Çocuğun serbestçe saldırgan davranışlarda bulunabilmesi:* İlk yıllardaki bakıcı, çocuğun akranlarına, kardeşlerine ya da yetişkinlere karşı saldırganca davranışlarına karşı kabul edici ve serbest bırakan bir tutum içindeyse, çocuğun saldırganlığında artış olması muhtemeldir.
- *Fiziksel ceza ve şiddetli duygu patlamaları gibi güç temelli çocuk yetiştirme yöntemlerinin kullanılması:* Bu tarz yöntemleri sıklıkla kullanan anne-babaların çocuklarının, ortalamaya göre daha saldırgan olma olasılıkları yüksektir. Özetle Çocuklukta sevgi ve ilgi azlığı ile aşırı özgür bırakan tutumun, çocuğun saldırgan tepki modeli geliştirmesine güçlü katkılarının olacağı söylenebilir.

- *Çocuğun mizacı*: Asabi mizaçlı bir çocuğun sakin mizaçlı bir çocuktan daha fazla saldırgan davranışlar göstereceği muhtemeldir. Ancak bu etki, yukarıda sayılan ilk iki etkiden daha güçlü değildir. Çocukla ailesi arasındaki zayıf ilişki ya da reddedici bir aile ortamı, çocuğun başkalarına karşı olumsuz tutum ve davranış geliştirmesine neden olur.

Olweus'un (1999) belirttiği koşullardan anne babaların çocuk yetiştirme stilleri ile ilgili yaptıkları bir çalışmada Ahmed ve Braithwaite (2004), zorba ve zorba-kurbanların ebeveynlerinin, kurbanların ve zorba ve kurban olamayanların ebeveynlerine göre çoğunlukla daha otoriter stil kullandıklarını ortaya koymuşlardır. Yine benzer şekilde Banks (1997), zorba öğrencilere daha çok fiziksel cezanın verildiğini, sorunların üstesinden gelmek için fizik gücün öneminin vurgulandığını, bu gücü kullanmanın öğretildiğini, buna karşın aile desteğinin ve sıcaklığının yeterli olmadığı ailelerden geldiklerini ifade etmiş, Fitzgerald (1999; akt., Ayas, 2008), çocukla ailesi arasındaki zayıf ilişki ya da reddedici bir aile ortamının, çocuğun başkalarına karşı olumsuz tutum ve davranış geliştirmesine neden olacağını ortaya koymuştur.

Çocuğun aile içinde maruz kaldığı şiddetin zorbalıkla ilişkisini saptamayı amaçladığı çalışmasında Arslan (2008), anne-babası ayrı olan, aile bireyleri arasında şiddete tanıklık eden ve aile üyeleri tarafından kendisine şiddet uygulanan öğrencilerde zorbalığa karışma oranının diğerlerinden önemli ölçüde daha fazla olduğunu; zorbalığa karışmayan öğrencilerin ise bu tarz problemler yaşamayan sağlıklı ailelere sahip oldukları ve öz kavram düzeylerinin yüksek olduğunu tespit etmiştir. Benzer şekilde Fitzgerald'a (1999; akt., Ayas, 2008) göre, çocuklar aile ortamında şiddete maruz kalarak ya da şiddete tanık olarak şiddet davranışlarını model alarak öğrenir ve daha sonra ilişki kurduğu çocuklarla da bu şekilde temas kurar.

Bektaş'ın (2007) araştırması ise, ebeveynin çocuğun bakımı konusunda tutarsız ve uyumsuz davranışlar sergilediği ve bunun sonucunda ebeveyn-çocuk arasında oluşan "kaygılı bağlanma" biçimine sahip olan çocukların hem zorba hem de kurban olma düzeylerinin yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca kaygılı bağlanmanın akranlar arasındaki şiddetin ve çatışmanın çözümünde yaşanan güçlüklerin artmasının önemli bir yordayıcısı olduğunu tespit etmiştir.

Görüldüğü gibi içinde bulunulan aile ortamı ve ebeveynlerin çocuk yetiştirme tarzları, şiddetin tanığı olma ve şiddete maruz kalma, çocuğun zorbalığı uygulaması açısından önemli değişkenlerdir.

2.2.7 Zorbalığın Yaygınlığı

Okul zorbalığı konusunda yapılan çalışmaların pek çoğunda, okul zorbalığının yaygınlığını ortaya koymak ve zorba ve kurban öğrencilerin oranlarını saptamanın amaçlandığı görülmektedir. Sıklık oranlarının saptanmasına yönelik yapılan çalışmalar ağırlıklı olarak ilkokul öğrencileri üzerinde yapılmakla birlikte, ortaokul ve lise düzeyinde de yürütülen çalışmalar mevcuttur. Okul zorbalığının yaygınlığı ile ilgili bu çalışmalar, okullarda zorbalığa uğrayan öğrencilerin oranının % 4 ile % 50 arasında değiştiğini göstermektedir (Pişkin, 2002).

Tüm dünyada yürütülen pek çok çalışma, okullarda görülmekte olan zorbalığın doğası ve yaygınlığı konusunda yol göstermektedir. Rigby'nin (1999) Avustralya'da 38.000 okul çocuğunu kapsayan alan araştırmasına göre tahminen okul çocuklarının altıda biri, en az haftada bir kez diğer çocuklar ya da öğrenci grupları tarafından zorbalığa maruz kalmakta ve okul çocuklarının en az % 50'sinin okuldaki zorbalığı tecrübe ettikleri görülmektedir (Rigby, 1999).

Olweus (1993), 130.000 Norveç’li öğrenciyle yürüttüğü çalışmasında, yaşları 8-16 arasındaki ilk ve orta dereceli okul öğrencilerinin yaklaşık % 15’inin zorba-kurban problemleri içinde (zorba, kurban ya da zorba-kurban olarak) yer aldığını (ayda 2 ya da 3 kez) ortaya koymuştur. Bu öğrencilerin yaklaşık % 9’u kurban ve % 6-7’si de sürekli olarak diğer öğrenciler tarafından zorbalığa maruz kalmaktadır. Öğrencilerin % 1.5’i ise hem zorba ve hem de kurban olan öğrenciler oluşturmaktadır.

Okullarda zorbalık sorununun A.B.D.’lerinde, diğer ülkelere göre daha yoğun olduğu düşünülmektedir. Wall Street Journal’de 1985 yılında yayınlanmış olan bir rapor çeşitli yaş gruplarından oluşan öğrencilerin % 58’lik bir bölümünün kurban ya da zorba olarak okullarında zorbalık deneyimi yaşadıklarını göstermektedir (Besag, 1993). Seals’ın (2003) çalışmasına göre ise öğrencilerin % 45’i sık sık zorbalık yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Dulmus ve arkadaşları (2004) tarafından kırsal bölge okullarında yapılan araştırma, kırsal kesimde yaşayan öğrencilerin % 82’sinin zorbalığı çeşitli biçimlerde tecrübe ettiklerini göstermektedir. Peterson ve Ray’in (2006) araştırması, öğrencilerin % 67’sinin zorbalığa maruz kaldığını göstermektedir. Haynie ve arkadaşlarının (2001) çalışmasına göre öğrencilerin % 24’ü yıl boyunca en az bir kez zorbalıkta bulduklarını, % 44’ü ise zorbalığa maruz kaldığını bildirmiştir. Araştırmaya göre 3 ve daha çok kez zorbalıkta bulunma oranı % 7.4, zorbalığa maruz kalma oranı ise % 30.9 olarak tespit edilmiştir. Bosworth ve Espelage’in (1999), ortaokul öğrencilerinin zorbalık davranışı ile ilişkili faktörleri belirleyebilmek amacıyla yapmış oldukları çalışma, son 30 gün içerisinde öğrencilerin % 81’inin en az bir kez ve % 7’sinin de sık sık bu tür olaylarla karşılaştıklarını göstermektedir.

İskoçya'da öğrencilerin % 28.5'i zorbalık olayları içinde yer almaktadır. Bunların % 7.5'i zorba, % 16.7'si kurban ve % 4.2'si de zorba-kurban olmaktadır (Karatzias, Power ve Swanson, 2002).

İngiltere'de öğrencilerin % 4.5'i zorba, % 42'si kurban ve % 12.2'si zorba-kurban olmak üzere toplamda % 58.7'si zorba/kurban problemi içinde yer almaktadır. Ayrıca öğrencilerin % 42'si doğrudan, % 45.9'u ise ilişkisel zorbalığa maruz kalmaktadırlar (Woods ve Wolke, 2003).

Japonya'da öğrencilerin % 30'u fiziksel, % 29.9'u sözel ve % 39.7'si de dolaylı zorbalığa maruz kalmaktadırlar (Ando ve ark., 2005).

Kanada'da, öğrencilerin % 32'si zorba, % 8'i kurban ve % 37'si ise zorba-kurban olarak okul zorbalığını yaşamaktadırlar (Viljoen ve ark., 2005).

Yunanistan'da öğrencilerin % 25.7'si okul zorbalığı probleminin içerisinde yer almaktadır. Bunların % 14.7'si kurban, % 6.25'i zorba ve % 4.8'i hem zorba hem de kurbanlığı deneyimlemektedirler (Pateraki ve Houndoumadi, 2001).

Arslan'ın (2008) ülkemizde yaptığı araştırma sonucuna göre öğrencilerin %5.3'ü zorba, % 5.9'u kurban ve % 5.8'i zorba-kurban olmak üzere toplam % 17'si zorbalık döngüsü içinde yer almaktadır.

2.2.8 Zorbalıkla Yaş ve Cinsiyet İlişkisi

Zorbalığın yaygınlığı kadar zorbalıkla ilgili çalışmaların bir kısmında çocukların maruz kaldığı zorbalığın türleri ve cinsiyet de araştırılmıştır. Zorbalıkta cinsiyet değişkeninin rolü üzerine yapılan çalışmalar daha çok erkeklerin zorbalık yaptığını göstermektedir. Bu çalışmaların sonuçlarına göre zorbalık oranı erkek öğrenciler arasında daha yaygın olarak görülmektedir ve çoğunlukla kız öğrenciler diğer kız

öğrencilere, erkek öğrenciler de diğer erkek öğrencilere karşı zorbaca eylemlerde bulunmaktadır (Arslan, 2008).

Arslan'ın (2008) çalışmasına göre, öğrencilerin cinsiyetlerine göre zorbalık döngüsündeki rolleri incelendiğinde; çalışmaya katılan kızların, % 7.4'ü kurban, % 4'ü zorba, % 4.3'ü hem kurban hem zorba grubunda, erkeklerin % 5'i kurban, % 6.2'si zorba ve % 6.8'i hem kurban hem zorba grubunda yer almaktadırlar. Yurt dışında da benzer bulgular ortaya çıkmıştır. Erkek öğrenciler kız öğrencilere göre daha çok zorbalık yapmakta ve zorbalığa maruz kalmaktadır (Haynie ve ark. 2001; Woods ve Wolke, 2003; Ando ve Asakura, 2005; Peterson ve Ray, 2006).

Fiziksel zorbalık genellikle erkekler arasında yaygın olarak kullanılmaktadır. Kızlar ise dedikodu yayma, arkadaş ilişkilerini yönlendirme gibi daha gizli, ince ve dolaylı yolları tercih etmektedirler. Bununla birlikte kızlar ve erkekler arasında zorbalığın en yaygın kullanılan biçimi sözel zorbalıktır. Kızlara karşı zorbalığın büyük bir bölümü de erkek öğrenciler tarafından gerçekleştirilmektedir. Zorbalığa maruz kalan kızların % 50'den fazlası erkekler tarafından zorbalığa uğradıklarını rapor etmişlerdir. Erkek öğrenciler kızlardan daha çok zorbalık yapmakta ve zorbalığa maruz kalmaktadırlar (Olweus, 2003).

Kız öğrenciler daha çok dolaylı zorbalığa maruz kalırken, erkekler çoğunlukla doğrudan fiziksel zorbalıkta bulunmaktadır. Erkek öğrenciler, vurma, tekme atma, itme gibi doğrudan yollara kızlardan daha çok maruz kalmaktadır. Kız öğrenciler ise isim takma, alay etme gibi doğrudan sözel zorbalığa ve yalan haber, dedikodu yayma gibi dolaylı zorbalığa erkelerden daha çok maruz kalmaktadırlar (Pateraki ve Houndoumadi, 2001).

Zorbalıkta önemli bir değişken olan cinsiyet kadar yaş ve sınıf düzeyi de araştırmacılar tarafından zorbalıkla ilişkisi ortaya konan değişkenlerden biridir. Olweus'a (2003) göre:

- Sınıf düzeyi yükseldikçe öğrencilerin rapor ettikleri zorbalık oranı düşüş göstermektedir.
- Yaşça daha küçük ve daha zayıf (güçsüz-durgun) öğrenciler zorbalığa daha çok maruz kalmaktadırlar.
- Sınıf düzeyi yükseldikçe fiziksel zorbalık azalma eğilimi göstermektedir.
- Zorbalığın önemli bir bölümü yaşça daha büyük olan öğrenciler tarafından gerçekleştirilmektedir.

Yaş ve sınıf düzeyi ile ilgili yapılan çalışmalar birbirinden farklı bulgular ortaya koyabilmektedir. Örneğin Dulmus ve arkadaşlarının (2004) ABD'de kırsal bölge okullarında yaptıkları çalışmaya göre en fazla 3.sınıf düzeyindeki öğrenciler zorbalığa maruz kalmaktadır. Sınıf düzeyi yükseldikçe bu oran düşüş göstermektedir. Ancak Haynie ve arkadaşları'nın (2001) çalışmalarına göre sınıf düzeyine göre en yüksek zorba ve kurban oranı 8. sınıf düzeyinde görülmektedir. Peterson ve Ray (2006) ise çalışmalarında en yüksek zorbalık oranının 8. sınıfta, en yüksek kurban oranının ise 6. sınıf düzeyinde görüldüğünü ortaya koymuşlardır.

2.2.9 Zorbalığın Sonuçları

Zorbalık okul çocuklarının sağlıklarını etkileyen önemli bir risk faktörüdür (Rigby, 2003). Zorbalıkla ilgili araştırmalar, zorbalığın her yaştaki öğrenciyi olumsuz biçimde etkilediğini göstermektedir, fakat bu etki değişik şekillerde olabilmektedir. Zorbalığın başlıca etkilerinin özgüven kaybı, okulu asma, düşük düzeyde akademik

başarı, anksiyete belirtileri, intihar düşüncesi ve girişimi olduğu ifade edilmektedir (Olweus, 1993; Rigby, 2003; Banks, 1997). Bazı çalışmalar çocukluk döneminde görülen bu negatif etkilerin erişkinlik döneminde de depresyona, düşük özsaygıya ve içe kapanmaya neden olduğunu göstermektedir (Olweus, 1991).

Olweus'un (1993), okulda akranları tarafından zorbalığa uğrayan ve uğramayan iki grup genç yetişkinle ilgili yaptığı çalışma, eskiden kurban olanların, yetişkin olduklarında bir çok açıdan normal olduklarını göstermiştir. Ancak, önceden zorbalığa maruz kalanların, diğerlerine göre, depresyon düzeyi ve öz-saygı düşüklüğünün daha fazla olduğu tespit edilmiş ve katılımcılar zorbalığa maruz kalmanın, kendilerinde kalıcı ruhsal izler bıraktığını ifade etmişlerdir.

Rigby (1999) zorbalığın, çocuklara birçok şekilde zarar verebileceğini iddia etmektedir. Bunlar:

1. Bazı çocuklar zorbalığa uğrama korkusuyla, okula gitmek istemeyerek okul ortamından uzaklaşabilirler.
2. Bazı öğrencilerin okula odaklanmalarını ve okulda verilen bilgi ve beceri edinme kapasitelerini etkileyebilir.
3. Bazı çocukların kısa ve uzun vadede fiziksel ve ruhsal sağlıklarını etkileyebilir.

Okulda sık sık zorbalığa maruz kalan çocuklar, yüksek düzeyde kaygı, sosyal bozukluklar, depresyon gibi çeşitli bedensel belirtiler, ayrıca baş ağrısı, ağrılı ağız ve boğaz yaraları gibi genel sağlık problemleri yaşamaktadırlar. Ayrıca araştırmalar, sık sık zorbalığa maruz kalan öğrencilerin intiharla ilgili düşüncelerinin önemli ölçüde yüksek olduğunu ortaya koymuştur (Rigby, 1999). Seals (2003) hem zorba hem de kurban olan öğrencilerin öz-saygı düzeylerinin diğer öğrencilere göre önemli ölçüde

düşük olduğunu, depresyon düzeylerininse diğerlerinden daha yüksek olduğunu tespit etmiştir.

Zorbalığa maruz kalan öğrenciler, sonrasında hissettiklerine ilişkin olarak; iyi hissetmeme, bir şey yapmaya ya da yemek yemeye karşı isteksizlik; yapabildikleri konusunda önceden olduğundan daha kötü durumda hissetmek; sinirlilik, endişelenmek, uyku kaybı, hastalık ve korku hissi; bitkin düşmek ya da baş dönmesi; depresyon, intihara girişiminde bulunma; okulu ve orada başına gelenleri düşündükçe kendini kötü hissetme ve kusma; baş ağrısı; yorgunluk ve uykusuzluk; sabahları karın ağrıları ve okula gitmeden önce hastalık hissi; yalnızlık ve çökkünlük hissettiklerini ifade etmişlerdir (Rigby, 1999).

Haynie ve arkadaşlarının (2001) yaptıkları çalışma zorbaca davranan ya da zorbalığa maruz kalan kişilerin psikososyal semptomlara ve problem davranışlara sahip olduklarını, ayrıca hem zorba hem de kurban olma deneyiminin her ikisini de birlikte yaşayan kişilerin diğerlerine göre daha fazla sosyal, duygusal semptomlara ve problem davranışlara sahip olduklarını göstermektedir.

Okulda sürekli zorbalığa maruz kalan çocuklar okul ortamından hoşlanmamakta ve okula karşı isteksiz hale gelmektedirler (Rigby, 2003). Zorbalığa maruz kalan öğrencilerin genellikle grup dışına itildikleri ve yalnız kaldıkları bilinmektedir. Diğer öğrencilerin zorbalığa maruz kalan öğrencilerle arkadaşlık kurmayarak onları dışlamalarının sebepleri arasında, diğer öğrencilerin güçsüz olan bu öğrencilerle ilişkilendirilip, dolayısıyla statü kaybetmelerini engellemek ya da kendilerinin de zorbalığa maruz kalma risklerini azaltmak gibi gerekçeler sayılabilir (Pişkin, 2002). Ayrıca zorbalığa maruz kalan öğrencilerin yetişkinliklerinde de diğerlerinden önemli ölçüde daha yalnız olduklarıyla ilgili araştırma bulguları mevcuttur (Duncan, 1997).

Zorba-kurban problemleri içinde yer alan çocukların fiziksel ve zihinsel sağlık sorunlarıyla ilgili araştırmasında Rigby (2003), bu sorunları dört grupta sıralamaktadır.

Bunlar:

1. Düşük iyi olma (well-being) hali: genellikle hoş olmayan düşünceler, öz saygı düşüklüğü, öfke ve üzüntü duygularını içerir.
2. Zayıf sosyal uyum: bir sosyal ortamdan hoşlanmama duygusu, iş ya da okul ortamından hoşlanmama, belirgin biçimde yalnız kalma ve okula ya da işe gitmeme.
3. Psikolojik acı: yüksek düzeyde kaygı, depresyon ve intihar düşünceleri.
4. Fiziksel rahatsızlıklar: fiziksel bozuklukla ilgili belirgin işaretler, hastalığa dair tıbbi bulgular ve psikosomatik belirtilerdir.

Araştırmalar okulda kurban durumunda olan öğrencilerin diğer öğrencilere göre daha mutsuz olduklarını, bedensel şikayet, sosyal bozukluk, kaygı, depresyon gibi ruhsal sağlıkla ilgili rahatsızlık belirtilerinin diğerlerinden daha yüksek düzeyde olduğunu göstermektedir (Rigby, 2003). Zorbaliğa maruz kalan kurbanların negatif duyguları zorbalardan ve diğer öğrencilerden daha yüksek düzeydedir (Karatzias, Power, Swanson, 2002). Bunun yanı sıra zorbaliğa maruz kalan öğrencilerin okula karşı tutumları diğer öğrencilere göre önemli farklılık göstermektedir. Zorbaliğa maruz kalmayan öğrencilerde okula karşı nötr ya da olumsuz tutum oranı % 8.8 iken zorbaliğa maruz kalan öğrencilerde ise bu oran % 32'dir (Dulmus ve ark., 2004).

2.3 Türkiye'de Yapılan Araştırmalar

Bu bölümde ülkemizde aile içi şiddet, şiddete yönelik tutum ve zorbalık konusunda yapılmış araştırmalara yer verilmiştir.

Ovacık (2008), aile içi şiddetin erkek çocuğunun şiddet içeren suç işleme davranışına etkilerini incelediği çalışmasında, suça yönelmiş çocukların aile içinde şiddetin mağduru veya tanığı olduğunu tespit etmiştir. Aile içinde şiddete uğrayan veya tanık olan çocuğun, bu şiddeti inkar etme eğiliminde olduğu ve minimize edip normalleştirdiği saptanmıştır. Suça yönelmiş çocukların en fazla fiziksel şiddet suçu (yaralama, gasp, adam öldürme) işlemesi, ailede uğradığı veya tanık olduğu şiddeti gün geçtikçe aralarında problem çözme yöntemi olarak kullandıklarının göstergesi olarak belirtilmiştir.

Özkan'ın (2008), aile içinde çocuğa yönelik şiddet adlı araştırmasına göre, çocukların aile içerisinde şiddet görmesinde erkek öğrenciler ile kız öğrenciler arasında anlamlı bir farklılık vardır. Buna göre erkek öğrenciler, kız öğrencilerden daha fazla aile içi şiddete maruz kalmaktadır. Araştırmanın sonucunda aile içerisinde çocuğa yönelik şiddette ailenin demografik özelliklerinin de etkili olduğu tespit edilmiştir. Aile içerisinde çocuğa yönelik şiddetle ilgili genel bir değerlendirme yapıldığında ise çocukların tamamı aile içerisinde en az bir tür şiddete maruz kalmaktadır. Bunların % 63.5'i nadiren, % 30.5'i ara sıra, % 5.5'i sık sık, % 0.5'i her zaman şiddet görmektedir. Faktörlerin hepsi teker teker incelendiğinde; Baba Kaynaklı Fiziksel Ve Sözel Şiddet Görmeleri Bakımından; Erkek öğrenciler kız öğrencilerden daha fazla baba kaynaklı fiziksel ve sözel şiddet görmektedirler.

Güler ve arkadaşlarının (2002), anneleri tarafından çocuklara uygulanan duygusal ve fiziksel istismar/ihtmal davranışı ve bunu etkileyen faktörleri inceledikleri çalışmalarında, annelerin % 87.4'ünün çocuklarını fiziksel istismar/ihtmal, % 93'ünün ise çocuklarını duygusal istismar/ihtmal ettikleri saptanmıştır. Ayrıca ailedeki çocuk

sayısının ve eşi tarafından dayak yemenin, annelerin çocuklarına fiziksel istismar/ihtimal davranışına başvurmada önemli etkenler olduğu belirlenmiştir.

Deveci ve arkadaşlarının (2008), ilköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin şiddet algıları, çevrelerinde karşı karşıya kaldıkları şiddet biçimleri, şiddetin önlenmesine yönelik önerileri ve şiddet karşısındaki hislerinin ortaya konulmasını amaçladıkları çalışmalarında, öğrencilerin şiddeti; kavga etmek, dövmek, kötü davranmak, küfür etmek, bağırarak, incitmek gibi değişik biçimlerde tanımladıkları görülmüştür. Aynı zamanda çocuklar, çevrelerinde en çok karşılaştıkları şiddet biçimlerini tanımlarına benzer biçimde dövme, kavga etme, kapkaç, gasp, hırsızlık gibi olaylar biçiminde ifade etmişlerdir. Çocuklar, şiddeti önlemek için, konuşarak anlaşma, sevgi, saygı ve hoşgörü içinde olma, uyarma, polise şikâyet etme biçiminde önerilerde bulunurken, şiddet karşısındaki hislerini ise, üzülmek, korkma, kötü hissetme, öç alma, heyecanlanma olarak ifade etmişlerdir.

Işık'ın (2006) çocuk suçluluğu ve okul-suç ilişkisi üzerine yaptığı kavramsal çalışmaya göre, çocukları suça iten risk faktörleri arkadaş çevresi, aile, okul ve toplumla ilgili faktörler olarak sıralanmıştır.

Çetin'in (2004), öğrenci ergenlerin şiddete yönelik tutumlarının yaş ve cinsiyete göre incelendiği araştırmasında, şiddete yönelik tutumların cinsiyete göre anlamlı bir fark gösterdiği ve erkek ergenlerin kız ergenlere göre şiddeti daha çok onayladıkları bulunmuştur. Ergenlerin şiddete yönelik tutumlarını yaş faktörüne göre incelerken yaş grupları 14-17 ve 18-21 olarak iki gruba ayrılmış ve araştırmada bu iki grup arasında bir fark olup olmadığına bakılmıştır. Ergenlerin şiddete yönelik tutumlarının 14-17 ve 18-21 yaş gruplarına göre anlamlı bir farklılık gösterdiği bulunmuştur. Cinsiyetin ve yaş

gruplarının, ergenlerin şiddete yönelik tutumları üzerindeki ortak etkisi ise anlamlı bulunmamıştır.

Avcı'nın (2006), şiddet davranışı gösteren ve göstermeyen ergenlerin ailelerinin aile işlevlerinin, öfke ve öfke ifade tarzları açısından incelendiği araştırmasına göre, şiddet davranışı gösteren ergenlerin ailelerinin problem çözme, iletişim, duygusal tepki verebilme, ailedeki roller, davranış kontrolü, gereken ilgiyi gösterebilme ve genel aile işlevlerinde karşılaştırma grubunda yer alan ailelere göre önemli oranda yetersizlik yaşadıkları belirlenmiştir. Öfke düzeyleri açısından incelendiğinde, şiddet davranışı gösteren ergenlerin ailelerinin karşılaştırma grubunda yer alan ergenlerin ailelerine göre "sürekli öfke", "içe-yönelik öfke" ve "dışa yönelik öfke" düzeylerinin anlamlı bir şekilde daha yüksek olduğu saptanmıştır. Şiddet davranışı göstermeyen ergenlerin ailelerinin öfkelerini daha iyi kontrol ettikleri görülmüştür. Ayrıca şiddet davranışı gösteren ergenlerin aile üyelerinin daha fazla psikolojik probleme sahip oldukları, alkol kullandıkları ve suç işleme davranışında buldukları saptanmıştır.

Kapçı'nın (2004), İlköğretim öğrencilerinin zorbalığa maruz kalma türünün ve sıklığının depresyon, kaygı ve benlik saygısıyla ilişkisi konulu araştırması, öğrencilerin %40 oranında bedensel, sözel, duygusal ve cinsel zorbalığa maruz kaldıklarını, zorbalığın demografik değişkenlerden çok psikolojik değişkenlerle bağlantılı olduğunu göstermiştir.

Totan'ın (2008), ergenlerde zorbalığın anne, baba ve akran ilişkileri açısından incelendiği araştırmasına göre; öğrencilerin zorbalık davranışlarının oranları; % 11.26 zorba, % 12.77 kurban, % 8.07 zorba/kurban ve % 67.90 zorbalığa katılmayan olarak belirlenmiştir. Zorba oranının erkeklerde ve kızlarda benzerlik gösterdiği, kurban oranın kızlarda, zorba/kurban oranının ise erkeklerde daha fazla olduğu bulunmuştur.

Araştırmaya göre sınıf düzeyi yükseldikçe zorba olmanın arttığı, kurban olmanın ise azalma eğiliminde olduğu, ergenlerde anne, baba ilişkileri arttıkça zorba ve zorba/kurban statülerinde olma olasılıklarının azalmakta olduğu gözlenmiştir. Akran ilişkilerinin artması ise zorba olma olasılığını artırırken kurban olma olasılığını azaltmaktadır.

Çayırdağ'ın (2006), ilköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencileriyle yaptığı ve öğrencilerin okul kültürünü algılayışları ile zorbalık eğilimleri ve zorbalıkla baş etme düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında zorbalık eğilimi ile okul kültürü arasında anlamlı bir ilişki saptanmış, ayrıca zorbalıkla baş etme düzeyi ve okul kültürünün gelişim ve başarı boyutlu algılanması arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki ve kurallara bağlılık ile zorbalıkla baş etme arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Öğrencilerin zorbalık eğiliminin ve zorbalıkla baş etme düzeylerinin kız ve erkekler arasında anlamlı derecede farklılaştığı görülmüştür. Okul türü açısından zorbalıkla baş etme düzeyinde farklılık tespit edilmezken, zorbalık eğiliminde anlamlı derecede bir fark saptanmıştır.

Arslan (2008) tarafından, lise öğrencilerinde öz-kavram ve aile ilişkilerinin akran zorbalığına etkisinin incelendiği araştırmaya göre; zorbalık oranının erkeklerde yüksek olduğu, çoğunlukla kızların kızlara, erkeklerin erkeklere zorbalık uyguladığı tespit edilmiş ve öğrencilerin % 17'sinin zorbalık döngüsünde yer aldığı (% 5.3'ünün zorba, % 5.9'unun kurban, % 5.8'sinin hem zorba hem kurban olduğu) belirlenmiştir. Anne-baba ayrı olan grupta, aile bireyleri arasında şiddete tanıklık eden grupta, aile üyeleri tarafından kendisine şiddet uygulananlarda zorbalığa karışanların oranı anlamlı derecede fazla bulunmuş, zorbalığa karışmayan öğrencilerin sağlıklı ailelere sahip

oldukları ve öz kavramı puan ortalamalarının anlamlı olarak yüksek olduğu belirlenmiştir.

Şahin (2007) tarafından, ilköğretim okullarında zorbacı davranışların azaltılmasına yönelik empati eğitim programının etkisi araştırılmış ve araştırma bulgularına göre, deney grubundaki öğrencilerin zorba davranışlarında, kontrol grubundakilere göre anlamlı düzeyde azalma olduğu tespit edilmiş, bununla birlikte deney grubundaki öğrencilerin empatik beceri ve benlik saygısı düzeylerinde kontrol grubundakilere göre anlamlı düzeyde bir yükselme olduğu belirlenmiştir.

Bulut'un (2008), okullarda görülen öğrenciden öğrenciye yönelik şiddet olaylarının incelendiği arşiv araştırmasına göre, öğrenciden öğrenciye yönelik şiddet okul dışı ortamlardan ziyade, okul sınırları içerisinde yaşanmaktadır. Okul ortamında yaşanan şiddet ise, en çok sınıflarda ve koridorlarda, daha çok teneffüs zamanlarında, çoğunlukla erkek öğrencilerce, daha çok kişisel anlaşmazlık ve karşı cinsle bağlantılı konularda, daha çok bıçak, taş, sopa, demir çubuk gibi materyallerin yardımı ile ve daha çok başkalarının gözü önünde gerçekleştirilmektedir. Son olarak, bu şiddet olguları kırsal kesimden ziyade, şehir, büyük şehir gibi kalabalık yerleşim yerlerinde yaşanmakta ve olaylar çoğunlukla hastaneye gitme, polise şikayet, tutuklanma gibi olasılıklarla sona ermektedir.

Koç'un (2006), lise öğrencilerinin zorbalık düzeylerinin yordanması konulu araştırmasına göre, öğrencilerin "zorba kişilik" düzeylerinin en önemli açıklayıcıları olarak; öfkeyi dışa vurma düzeyi, cinsiyet, hatalı davranışın sıklığı, özsaygı düzeyi ve öfkeyi içte tutma düzeyi değişkenleri saptanmış ve açıklayıcı değişkenlerin tümünün birlikte öğrencilerin "zorba kişilik" düzeylerinin % 23'nü açıkladıkları anlaşılmıştır. Öğrencilerin "kendine güven" düzeylerinin en önemli açıklayıcıları olarak, özsaygı

düzeyi, öfkeyi kontrol etme, öfkeyi dışa vurma ve sürekli öfke düzeyi değişkenleri belirlenmiş ve açıklayıcı değişkenlerin tümünün birlikte öğrencilerin “kendine güven” düzeylerinin % 24’nü açıkladıkları saptanmıştır. Öğrencilerin “zorbalıktan kaçınma” düzeylerinin en önemli açıklayıcıları olarak da; öfkeyi kontrol etme düzeyi, yetişkin etkileri, öfkeyi içte tutma düzeyi ve sürekli öfke düzeyi değişkenleri saptanmış ve açıklayıcı değişkenlerin tümünün birlikte öğrencilerin “zorbalıktan kaçınma” düzeylerinin % 19’nu açıkladıkları görülmüştür.

Kartal ve Bilgin’in (2007), zorbalık karşıtı program uygulamasının ilköğretim öğrencileri üzerindeki etkiliğini inceledikleri çalışmalarına göre, zorbalığın türü ve sıklığına, zorbalığa karşı yaptıklarına ve okul iklimine yönelik öğrenci görüşlerinde ön ve son testler arasında ortaya çıkan anlamlı ve olumlu değişiklikler kısa süreli ve sadece öğrenciye odaklanmış bir çalışmanın bile olumlu sonuçlar ortaya koyduğunu göstermektedir.

Eşici’nin (2007), ilköğretim 7. sınıf öğrencileriyle yürüttüğü, öğrencilerin temel ihtiyaçlarının karşılanma düzeyi ile zorbacı davranışlar arasındaki ilişkiyi incelediği araştırma bulgularına göre, ait olma, güç ve temel ihtiyaçlar puanları ile zorbalık (yapma) davranışları arasında negatif, özgürlük ve zorbalık yapma arasında pozitif anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Ayrıca , öğrencilerin sırasıyla ait olma, eğlence, özgürlük, güç ve temel ihtiyaçlar toplam puanı ile zorbalık (maruz kalma) puanı arasında negatif ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir.

Satan (2006), ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin zorba davranış eğilimlerinin okul türü ve bazı sosyo demografik değişkenlerle ilişkisini incelemiş ve araştırma bulgularına göre, cinsiyet, okul, annenin eğitim düzeyi, babanın eğitim düzeyi, değişkenine göre Zorbalık Davranış Eğilimi Ölçeği ve alt boyutlarında (Sözel

Zorbalık, Eğlence Amaçlı Zorbalık ve Duygu Zorbalığı) istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık saptanmıştır. Öğrencilerin Akran Zorbalığı Anketindeki sorularına ilişkin görüşleri ile okul değişkeni arasında ve Akran Zorbalığı Anketindeki sorularına ilişkin görüşleri ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir ilişki saptanmıştır.

Bilgiç'in (2007), ilköğretim 4. ve 5. sınıflarda görülen zorbalık davranışlarının sınıf değişkenleri ve sınıf atmosferi algılamaları açısından incelendiği araştırmasına göre, ilköğretim okullarında öğrenciler arasında görülen zorbalık olaylarının yaygınlığının ve zorbalık olaylarına karışan öğrencilerin oranının oldukça yüksek olduğu görülmüştür. Öğrencilerin en yaygın olarak maruz kaldıkları ve uyguladıkları zorba davranışların bedensel zorbalık sınıflamasında "itme"; sözel zorbalık sınıflamasında", "isim takma"; duygusal zorbalık kapsamında "gruplara ve oyunlara almama"; cinsel zorbalık türünde ise "cinsel içerikli sözler duyma/söyleme" olduğu belirlenmiştir. Erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha fazla zorba davranışlara maruz kaldığı ve daha fazla zorba davranışları uyguladığı tespit edilmiştir. Zorbalık olaylarına karışmayan, kurban ve zorba öğrenci gruplarındaki öğrencilerden kurban ve zorba öğrenciler zorbalık olaylarına karışmayan öğrencilere göre daha düşük akademik başarıya ve sınıf atmosferi algısına ve daha olumsuz öğretmen ve arkadaş etkileşimine sahip oldukları görülmüştür.

Genç (2007), genel liselerde, öğrencilerin, okul müdürlerinin ve rehber öğretmenlerin okullarda yaşanan zorbalık davranışlarına ilişkin algılarını belirlemek amacıyla bir çalışma yapmış ve araştırmada elde edilen bulgular şöyle özetlenmiştir: Genel lise öğrencilerinin en çok maruz kaldıkları ve uyguladıkları zorba davranışlar: "Saldırı Aleti Kullanmak veya Tehditle Zorbalık", "Sözel Zorbalık", "Sanal ve Cinsel Zorbalık", "Basit Fiziksel Zorbalık", "Duygusal Zorbalık" ve "Ağır Fiziksel Zorbalık"

olarak belirlenmiştir. Akranları tarafından zorbalığa uğradığını belirten genel lise öğrencilerinin oranı % 18.3 iken akranlarına zorbalık yaptığını ifade eden öğrenci oranı % 15.2; okulda zorbalığa tanık olduğunu ifade eden öğrenci oranı ise % 56.9 olarak bulunmuştur. “Sözel Zorbalık”, öğrenciler arasında en yaygın görülen zorbalık türüdür. Zorba davranışların uygulanması ve maruz kalınması bakımından cinsiyet önemli bir faktördür. Bütün zorbalık türlerini erkek öğrenciler kız öğrencilerden daha çok uygulamaktadır. Öğrencilerin zorba davranışlar uygulamasında ve maruz kalınmasında okul başarı durumu önemli bir etkidir. “Başarılı” öğrencilerin, bütün zorbalık türlerine “okul başarıları “orta” veya “başarısız” olan öğrencilerden daha az başvurdukları ve maruz kaldıkları görülmüştür. Anne-babanın bir arada veya ayrı olması öğrencilerin zorba davranışlar göstermesinde ve zorbalığa maruz kalmasında etkili bir faktördür. Anne-babası birlikte olmayan öğrenciler, anne babası birlikte olan öğrencilere göre daha fazla zorba davranışlar uygulamakta ve zorbalığa maruz kalmaktadırlar. Ailede şiddet olması öğrencilerin zorba davranışlar göstermesinde etkili bir faktördür. Ailesinde şiddet olan öğrenciler, bütün zorbalık türlerini uygulamaktadır. Görüşme yapılan okul müdürleri ve rehber öğretmenler, zorbalığın okullarında bir problem olduğunu düşünmektedir. Araştırmaya katılan okul müdürleri ve rehber öğretmenler zorbalığın başlıca nedenleri olarak öğrencilerin iletişim becerilerinden yoksun olmalarını, okulda kendilerini ifade edecek yeterli sosyal etkinliklerden yararlanamamalarını, sorun çözme becerilerine sahip olmamalarını ve ailelerinin ilgisizliğini göstermişlerdir.

Durmuş ve Gürkan (2005) tarafından lise öğrencilerinin şiddet ve saldırganlık eğilimlerinin çeşitli değişkenler açısından ele alındığı araştırma bulgularına göre, öğrenciler tarafından en çok işaret edilen şiddet ve saldırganlık olayları şöyle sıralanmıştır:

1. Okulun masa ve sandalyelerini kasıtlı olarak kıran, bunların üzerini kazıyan veya çizilen, tekme atarak duvarların boya ve badanasını kirleten öğrencilerin okulda bulunduğu ifade edilmesi (% 70.9),
2. Okul sınırları dışında meydana gelen ve bazı öğrencilerin yaralanmasıyla sonuçlanan kavgalar (% 70.1),
3. Okuldaki çeşitli öğrenci grupları arasında toplu kavga olayları (% 70.1),
4. Okulda bazı öğrencilerin paralarının çalınması ya da özel eşyalarının kaybolması (% 63.7).

Memduhoğlu ve Taşdan (2007), okul ve öğrenci güvenliği üzerine kavramsal bir çözümleme konulu araştırmalarında, okul ve öğrenci güvenliği ile ilgili alan yazını taramışlardır. Çalışmada okul güvenliği kavramı ve güvenli okulun nitelikleri tartışılarak, okul güvenliğinin sorun alanları olarak şiddet; okul ortamı ve araç-gereç kullanımı ile ilgili sorunlar; doğal afet, yangın ve kazalardan kaynaklanan sorunlar ve bu bağlamda güvenli okulun yaratılması için alınabilecek önlemlere yer verilmiştir.

Deveci ve Açık (2002) tarafından ilköğretim öğrencilerinin babaları tarafından annelerine yönelik aile içi fiziksel şiddetin saptanması amacıyla yapılan araştırmaya göre, öğrencilerin % 76.2'si babalarının annelerini şimdiye kadar hiç dövmediğini, % 23.3'ü ise en az bir kez dövdüğünü belirtmiştir. Araştırma bulguları çalışmayan babaların herhangi bir işi olanlara göre ve alkol kullananların diğerlerine göre eşlerini dövme oranının daha yüksek olduğunu göstermektedir. Anne-baba eğitim düzeyleri yükseldikçe annelerin fiziksel şiddete maruz kalma oranları azalmaktadır.

Tokdemir, Deveci ve Açık'ın (2003), fiziksel şiddet mağduru kadınların sosyo-demografik özelliklerinin, gördükleri diğer şiddet türlerinin ve sıklığının değerlendirilmesinin amaçlandığı çalışma bulgularına göre şiddet mağduru kadınların

% 65.9'unun 25-45 yaşları arasında, fiziksel şiddete maruz kalan kadınların % 77.3'ünün, uygulayan erkeklerin ise % 63.6'sının eğitim düzeyinin ilköğretim mezunu ve altında olduğu ve kadınların % 54.5'inin haftada en az 1-2 kez fiziksel şiddete maruz kaldıkları tesbit edilmiştir. Fiziksel şiddetin yanı sıra kadınların % 86.4'ü eşleri tarafından uygulanan sözel, % 31.8'i ise cinsel şiddete maruz kalmaktadır. Gördükleri şiddete rağmen, kadınların % 27.3'ü çocukları için, % 13.6'sı sosyal güvencesi olmadığından ekonomik nedenlerden dolayı evliliğini sürdürdüğünü belirtmişlerdir.

Erdoğdu (2005) tarafından suça yönlendirilmiş ve yönlendirilmemiş çocukların aile ilişkileri ile saldırganlık davranışlarının karşılaştırılması amacıyla yapılan araştırma sonucuna göre, suça yönlendirilmiş çocukların, suça yönlendirilmemiş çocuklara göre daha fazla saldırganlık gösterdikleri ve suça yönlendirilmiş çocukların, suça yönlendirilmemiş çocuklara göre aile ilişkilerinin daha sağlıklı olduğu tesbit edilmiştir.

Alikaşifoğlu ve Ercan (2007) çocukluk çağındaki zorbalıkla ilgili yaptıkları derleme çalışmasında, zorbalığın tanımını, sıklığını, yaş ve cinsiyetle ilişkisini, nedenlerini, sonuçlarını, çocukların zorbalıkla baş etme yöntemlerini, zorbalığı önleme ve müdahale yollarını ve çocuk hekimlerinin rolünü ortaya koymuşlardır.

Aile içi şiddet ve zorbalıkla ilgili yapılan bu araştırmalar aile içinde yaşanan şiddetin öğrencilerin zorbaca davranışlar göstermesinde etkili olduğunu (Genç, 2007), aile bireyleri arasında şiddete tanık olmanın ya da maruz kalmanın zorbalık olaylarına karışmada etkili olduğunu (Arslan, 2008), buna karşın çocuk ve anne-baba arasındaki olumlu ilişkiler arttıkça çocukların zorba ve zorba/kurban olma durumlarının azaldığını (Totan, 2008) göstermektedir. Araştırma bulgularına göre çocukları suça iten faktörler arasında arkadaş çevresi ve aile ortamının ilk sıralarda yer aldığı (Işık, 2006), şiddet davranışı gösteren çocukların, şiddet davranışı göstermeyenlere göre genel aile işlevleri

açısından yetersizlik yaşadıkları (Avcı, 2006) ve çocukların suça yönelmesinde aile içinde şiddetin mağduru ya da tanığı olmalarının etkili olduğu (Ovacık, 2008) tespit edilmiştir. Cinsiyet değişkeni açısından bakıldığında ise erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre şiddete yönelik daha olumlu tutumlara sahip oldukları (Çetin, 2004) ve zorbalık olaylarında daha fazla yer aldıkları (Bilgiç, 2007) tespit edilmiştir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, örneklem, veri toplama araçları, verilerin toplanması ile verilerin analizinde kullanılan istatistiksel yöntem ve teknikler hakkında bilgi verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, tarama modelinin kullanıldığı betimsel bir çalışmadır. Araştırmayla, ilköğretime devam eden 6. sınıf öğrencilerinin şiddete yönelik tutumları ile zorba-kurban olma durumlarının cinsiyet ve anneleri tarafından rapor edilen kadına ve çocuğa yönelik aile içi şiddete göre farklılaşp farklılaşmadığı tespit edilmiştir.

Tarama modeli, geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan bir araştırma yaklaşımıdır. Araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır, herhangi bir şekilde değiştirme, etkileme çabası gösterilmez (Karasar, 1994). Betimsel tarama modelinde, belli bir zaman kesiti içinde çok sayıda denek ve objeden elde edilen verilerin analizi ile araştırma problemine veya problemlerine cevap aranır (Arseven, 2001). Tarama modelinin tercih edilmesinin bir nedeni de bu modelin davranış bilimi ve disiplinlerine daha uygun düşmesi ve yöntemin özellikleri gereği kurumların mevcut düzenini bozmadan ve kurum personeline yönetsel güçlük çıkarmadan kullanılabilmesidir (Kaptan, 1999).

3.2.Örneklem

Araştırma, Tokat ili merkez resmi ilköğretim okullarının 6. sınıfına devam eden öğrenciler ve bu öğrencilerin anneleri üzerinde yapılmıştır. Araştırmanın örneklem grubu tabakalı örnekleme yoluyla oluşturulmuştur. Tabakalı örnekleme evrendeki alt grupların örnekleme temsili edilmelerinin garanti altına alındığı bir örneklemedir (Balcı, 2005). Evreni oluşturan Tokat ili merkezinde toplam 27 ilköğretim okulu olduğu ve bu okulların toplam öğrenci sayılarının 3272 olduğu öğrenilmiştir. Örneklem tabakalarının oluşturulmasında, a. Okulların sosyo-ekonomik durumu, b. Sosyo-ekonomik duruma göre ayrılan okulların öğrenci sayıları dikkate alınmıştır. Okulların sosyo-ekonomik durumuna göre tabakalarının oluşturulması esnasında Tokat Milli Eğitim Müdürlüğü bünyesinde bulunan İlköğretim Müfettişleri Başkanlığından bilgi alınmıştır. Alınan bilgileri onaylamak için okul müdürleri ile görüşülmüştür. Örneklem, Tokat ili merkez ilköğretim okullarından sosyo-ekonomik düzeyi düşük olduğu düşünülen 3 (Bedestenlioğlu İlköğretim Okulu, Melik Ahmet Gazi İlköğretim Okulu, Gülbahar Hatun İlköğretim Okulu), sosyo-ekonomik düzeyi orta olduğu düşünülen 4 (Alparslan İlköğretim Okulu, 18. Mart İlköğretim Okulu, Odalar ve Borsalar Birliği İlköğretim Okulu, Ülkü İlköğretim Okulu) ve sosyoekonomik düzeyi yüksek olduğu düşünülen 3 (İbn-i Kemal İlköğretim Okulu, Cumhuriyet İlköğretim Okulu, TOKİ İlköğretim Okulu) olmak üzere toplam 10 ilköğretim okulunda okuyan 789 ilköğretim 6. sınıf öğrencisinden ve bu öğrencilerin annelerinden oluşmaktadır.

Örnekleme bulunan okulların öğrenci sayıları tablo 3.1’de verilmektedir.

Tablo 3.1 Araştırma Grubunda Bulunan Okulların Sayısal Verileri

S.no	Okullar	Erkek öğrenci	Kız öğrenci	Toplam
1	Bedestenlioğlu İ.O	20	25	45
2	Melik Ahmet Gazi İ.O	21	23	44
3	Gülbahar Hatun İ.O	22	25	46
4	Alparslan İ.O	32	31	63
5	18. Mart İ.O	21	24	45
6	Odalar ve Borsalar İ.O	75	67	142
7	Ülkü İ.O	23	25	48
8	İbn-i Kemal İ.O	102	109	211
9	Cumhuriyet İ.O	30	31	61
10	Toki İ.O	40	43	83
Toplam		386	403	789

Kaynak: Tokat Milli Eğitim Müdürlüğü 2009-2010.

3.2.1 Örneklemin Demografik Özellikleri

Örnekleme bulunan öğrenci ve annelerinin demografik özellikleri tablolar halinde verilmiştir. Örnekleme bulunan 789 öğrenciden 11’i uygulamanın yapıldığı tarihte okulda olmadığı için uygulamaya katılmamıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin demografik özelliklerine ilişkin frekans dağılımı ise aşağıda sunulduğu şekildedir.

Tablo 3.2’de araştırmaya katılan ilköğretim 6. sınıf öğrencilerinin cinsiyete göre dağılımları yer almaktadır.

Tablo 3.2. İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinin Cinsiyete Göre Dağılım Tablosu

Özellikler	Kategoriler	F	%
Cinsiyet	Kız	400	51.4
	Erkek	378	48.6
	Toplam	778	100

Tablo 3.2’de görüldüğü gibi uygulamaya katılan toplam 778 öğrencinin 400 (% 51)’ü kız ve 378 (% 49)’sı erkektir.

Tablo 3.3’de araştırmaya katılan ilköğretim 6. Sınıf öğrencilerinin kardeş sayısına göre dağılımları yer almaktadır.

Tablo 3.3. İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinin Kardeş Sayısına Göre Dağılım Tablosu

Özellikler	Kategoriler	f	%
Kardeş sayısı	Bir	34	4.4
	İki	270	34.7
	Üç ve üzeri	472	60.7
	Cevap yok	2	0.3
	Toplam	778	100

Tablo 3.3’de görüldüğü gibi araştırmaya katılan öğrencilerin kendileriyle birlikte sahip oldukları kardeş sayısı dağılımına göre öğrencilerin 34 (% 4)’ü 1, 270 (% 35)’i 2, 472 (% 61)’si 3 ve daha fazla kardeşe sahiptir. Öğrencilerin kardeş sayılarına bakıldığında en küçük grup % 4.4 ile 1, en büyük grup ise % 61 ile 3 ve üzeri seçeneğini işaretleyenler olmuştur.

Tablo 3.4’te araştırmaya katılan ilköğretim 6. sınıf öğrencilerinin anne ve babanın eğitim durumuna göre dağılımlarına yer verilmiştir.

Tablo 3.4. İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinin Anne ve Babanın Eğitim Durumuna Göre Dağılım Tablosu

Özellikler	Kategoriler	Anne		Baba	
		F	%	F	%
Eğitim Durumu	İlkokul	448	57.6	233	29.9
	Ortaokul	150	19.3	178	22.9
	Lise	128	16.5	219	28.1
	Üniversite	29	3.7	140	18.0
	Diğer	21	2.7	4	0.5
	Cevap yok	2	0.3	4	0.5
	Toplam	778	100	778	100

Tablo 3.4'te araştırmaya katılan öğrencilerin anne-baba eğitim durumuna bakıldığında annelerin anne ve babalar içinde en fazla "ilkokul" mezunu olduğu (annelerde % 57.6; babalarda % 29.9) yine her iki grup içinde en az 'Üniversite' mezunu (annelerde % 3.7; babalarda % 18.0) olduğu görölmektedir. Her iki grup içinde 'diğer' ifadesini işaretleyenler açıklama olarak 'ilkokul mezunu değil' yazmışlardır.

Tablo 3.5'te araştırmaya katılan ilköğretim 6. sınıf öğrencilerinin aile gelir durumuna göre dağılımlarına yer verilmiştir.

Tablo 3.5. İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerin Aile Gelir Durumuna Göre Dağılım Tablosu

Özellikler	Kategoriler	f	%
Gelir Durumu	500 ve altı	198	25.4
	500-1000	233	29.9
	1000-1500	204	26.2
	1500-2000	72	9.3
	2000-2500	33	4.2
	2500 ve üzeri	32	4.1
	Cevap yok	6	0.8
	Toplam	778	100

Tablo 3.5'te göröldüğu gibi araştırmaya katılan öğrencilerin ailelerinin gelir durumuna bakıldığında en büyük grubu % 29.9 ile '500-1000' TL aylık gelire sahip olanlar, en küçük grubu da % 4.1 ile '2500 TL ve üzeri' aylık gelire sahip olanlar oluşturmaktadır.

Tablo 3.6'da araştırmaya katılan ilköğretim 6. sınıf öğrencilerinin anne-baba mesleğine göre dağılımlarına yer verilmiştir.

Tablo 3.6. İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinin Anne - Baba Mesleğine Göre Dağılım Tablosu

Özellikler	Kategoriler	Anne		Baba	
		f	%	f	%
Anne- Baba Mesleği	Ev hanımı	699	89.8		
	İşçi	29	3.7	186	23.9
	Memur	30	3.9	196	25.2
	Serbest çalışan	13	1.7	173	22.2
	Emekli			35	4.5
	Esnaf			152	19.5
	İşsiz			18	2.3
	Cevap yok	7	0.9	18	3.3
	Toplam	778	100	760	97.7

Tablo 3.6’da görüldüğü gibi araştırmaya katılan öğrencilerin anne-baba mesleği dağılımına göre en büyük grubu annelerde ev hanımları (% 89.8), babalarda memurlar (% 25.2) oluşturmaktadır.

Tablo 3.7’de araştırmaya katılan ilköğretim 6. sınıf öğrencilerinin anne-baba beraberlik durumuna göre dağılımlarına yer verilmiştir.

Tablo 3.7. İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinin Anne-Baba Beraberlik Durumuna Göre Dağılım Tablosu

Özellikler	Kategoriler	f	%
Anne-Baba Beraberlik Durumu	İkisi de sağ ve beraber	735	94.5
	Annem öldü, babam yaşıyor	6	.8
Durumu	Babam öldü, annem yaşıyor	12	1.5
	İkisi de öldü	-	-
	İkisi de sağ ve ayrı	22	2.8
	Cevap yok	3	0.4
	Toplam	778	100

Tablo 3.7’de görüldüğü gibi araştırmaya katılan öğrencilerin anne-baba beraberlik durumuna göre en büyük grubu “ikisi de sağ ve beraber” (% 94.5) kategorisi oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan öğrencilerin hiç biri “ikisi de öldü” seçeneğini işaretlememişlerdir.

3.3 Veri Toplama Araçları

Araştırmada şiddete yönelik tutuma ilişkin veriler, Funk ve arkadaşları (2003) tarafından geliştirilen Şiddete Yönelik Tutum Ölçeği Çocuk Formu kullanılarak, zorbalık-korban olma durumuna ilişkin veriler, Espelage ve Holt (2001) tarafından geliştirilen Zorba-Kurban Ölçeği kullanılarak, aile içi şiddete ilişkin veriler, Magen ve arkadaşları (1995) tarafından geliştirilen Aile İçi Şiddeti Değerlendirme Anketi kullanılarak toplanmıştır.

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmaya katılan örneklemin demografik bilgileri hakkında bilgi toplayabilmek amacıyla araştırma sürecinde araştırmacı tarafından geliştirilen “Kişisel Bilgi Formu” kullanılmıştır (Bkz. Ek-I).

3.3.2. Şiddete Yönelik Tutum Ölçeği Çocuk Formu

Ölçek Funk ve arkadaşları tarafından 2003 yılında ilköğretim 4-6. sınıfların şiddete yönelik tutumlarını ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. Ölçek “Şiddet Kültürü” ve “Tepkisel Şiddet” olmak üzere iki alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçekte toplam 16 madde vardır. Tepkisel şiddet boyutundaki maddeler, kişinin repertuarındaki şiddet

davranışlarını, şiddete yönelik tavır sergilemekteki gönüllüğünü ve şiddete yönelik davranış seçimini işaret eden maddelerden oluşmaktadır. Şiddet kültürü alt boyutu ise değişime karşı daha dirençli tutumları yansıtmaktadır. Orjinal Ölçek 355 kız 392 erkek olmak üzere toplam 747 kişiye uygulanmıştır. “Şiddet Kültürü” alt ölçeğinin güvenilirlik katsayısı .84 “Tepkisel Şiddet” alt ölçeğinin güvenilirlik katsayısı .79 bulunmuştur.

Şiddete yönelik tutumu belirlemeyi amaçlayan bu ölçekte her bir madde için dörtlü Likert tipi bir derecelendirme sırasıyla 1’den 4’e kadar puanlama (Hiç Katılmıyorum, Biraz Katılıyorum, Çoğunlukla Katılıyorum ve Kesinlikle Katılıyorum) kullanılmıştır. Ölçekten kültürel şiddet, tepkisel şiddet ve toplam şiddet olmak üç puan elde edilmekte ve ölçekten alınan puan yükseldikçe öğrencinin şiddete yönelik olumlu tutum düzeyi artmaktadır.

3.3.2.1. Şiddete Yönelik Tutum Ölçeği Çocuk Formu’nun Uyarlanma Çalışması

Ölçeğin Türkçe’ye uyarlanması konusunda ölçek sahibiyle yazışma yapılmış ve gerekli izin alınmıştır. Ölçeğin Türkçe’ye uyarlanması çalışmasında, ölçek maddeleri 3 İngilizce öğretmeni tarafından Türkçe’ye çevrilmiş, elde edilen üç ayrı form birbiri ile karşılaştırılarak, tek bir form oluşturulmuştur. Türkçe’ye çevrilen ölçek formu bir edebiyat öğretmeni tarafından sözcüklerin kullanımı açısından incelenmiş, ardından ölçek formu çeviriyi yapan uzmanlardan farklı dördüncü bir İngilizce öğretmenine verilerek ölçek yeniden İngilizce’ye çevrilmiştir. İngilizce’ye çevrilen ölçek maddeleri orijinal ölçek maddeleri ile karşılaştırılmış, oluşturulan yeni form Gaziosmanpaşa Üniversitesinden dört uzmana verilerek uzman görüşüne başvurulmuş, öneriler

doğrultusunda yapılan değişikliklerden sonra ölçeğin son hali oluşturulmuştur (Bkz. Ek-II).

3.3.2.2 Şiddete Yönelik Tutum Ölçeği Çocuk Formunun Geçerlik ve Güvenirlik Sonuçları

Ölçeğin geçerliğini belirlemek amacıyla açımlayıcı faktör analizi yapılmıştır. Faktör analizinin sonucunun yorumlanabilir olmasına KMO ve Bartlett Testi sonuçları dikkate alınarak karar verilmiştir. Ölçeğin yapı geçerliliği çalışması için ilk olarak toplanan verilerin Kaiser Meyer Olkin=.77 ve Bartlett [$\chi^2= 915.180$; $p<.01$] test analizleri sonuçları ile faktör analizinin yapılabileceği anlaşılmıştır. Varimax dik eksen döndürme tekniği kullanılarak yapılan faktör analizine 16 madde ile başlanmıştır. Faktör analizi sonucu ters puanlanan maddelerin ölçeğin yapısına uygun olmayan şekilde, ölçekten farklı olarak ayrı bir boyutta toplandıkları gözlemlenmiş bu maddeler çıkarıldıktan sonra yapılan faktör analizi sonucu ölçek üç boyut olarak yer almış ancak bu boyutlar orjinal ölçekten farklı olduğu için faktör analizi iki boyutla sınırlandırılarak tekrarlanmış ve orjinal ölçeğe uygun faktör yapısı elde edilmiştir. Madde yükleri .40'ın üzerinde olan maddeler yük aldıkları boyut altında değerlendirilmişlerdir. Madde 10 orjinal ölçekte kültürel şiddet alt boyutunda yer almasına, faktör analizi sonucu da kültürel şiddet alt boyutunda yük almasına rağmen aynı zamanda tepkisel şiddet alt boyutunda da .41 yük almış, ancak orjinal ölçeğe uygun olarak kültürel şiddet alt boyutunda kabul edilerek bu alt boyutta değerlendirilmiştir. Faktör analizinden sonra son hali oluşturulan ölçekte tepkisel şiddet alt boyutunda 6 ve şiddet kültürü alt boyutunda 6 olmak üzere toplam 12 madde yer almaktadır. Tablo 3.8 de ölçeğin faktör yükleri ve alt boyutları sunulmuştur.

Tablo 3.8. Ölçeğin Faktör Yükleri, Açıkladıkları Varyans Yüzdeleri ve Öz Değerleri Tablosu

Faktörler	Tepkisel şiddet	Şiddet kültürü
<i>Madde</i>	<i>Faktör Yüğü</i>	<i>Faktör Yüğü</i>
12	.71	-
14	.69	-
11	.59	-
9	.45	-
13	.41	-
16	.40	-
1	-	.62
2	-	.57
7	-	.56
6	-	.54
5	-	.53
10	-	.43
Öz değęer	2.136	2.016
Açıklanan varyans	17.800	16.802
Toplam varyans	34.602	

Türkçe'ye adapte edilen ölçeğin "Şiddet Kültürü" alt ölçeğinin Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı .57, "Tepkisel Şiddet" alt ölçeğinin Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı .57 ve toplam ölçeğin Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı .65 olarak bulunmuştur.

3.3.2.3. Şiddete Yönelik Tutum Ölçeği Çocuk Formunun Yanıtlanması ve Puanlanması

Öğrencilerin şiddete yönelik tutumlarını belirlemeyi amaçlayan bu ölçekte her bir madde için dörtlü Likert tipi bir derecelendirme (1-hiç katılmıyorum, 2-biraz katılıyorum, 3- çoğunlukla katılıyorum, 4-kesinlikle katılıyorum) kullanılmıştır. Ölçeğin yönergesinde bu ölçeğin uygulanmasındaki amaç ve ölçeğin yanıtlanırken bilinmesi gereken noktalar vurgulanmıştır. Uygulamaya katılanlardan ölçek maddelerinde belirtilen durumların kendilerine ne kadar uyduğuna karar vererek derecelendirmeleri istenmiştir. Ölçekten şiddet kültür, tepkisel şiddet ve toplam şiddet olmak üzere üç puan elde edilmekte ve ölçekten alınan puan yükseldikçe öğrencinin şiddete yönelik olumlu tutumu artmaktadır.

3.3.3 Aile İçi Şiddeti Değerlendirme Anketi

Anket New York Çocuk Sağlığı Bölümü tarafından çocuğun ihmal ya da istismarını değerlendirmek amacıyla geliştirilmiş ve sosyal çalışmacıların aile içinde şiddete uğrayan kadınları ve çocuğun içinde bulunduğu riski ve çocuğun korunma potansiyelini değerlendirme amacını taşımaktadır (Magen ve arkadaşları, 1995). Anket aile içinde kadınların şiddete uğrama durumlarını belirlemede başarılı bulunmuştur (Magen ve arkadaşları, 1995). Anket; kadına yönelik şiddeti belirleme, çocuğa yönelik riskleri belirleme ve ebeveynin çocuğu koruyabilme potansiyelini belirleme olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır ve ankette yer alan sorular evet ya da hayır şeklinde cevaplandırılmaktadır.

3.3.3.1. Aile İçi Şiddeti Değerlendirme Anketi Uyarlanma Çalışması

Aile İçi Şiddeti Değerlendirme Anketinin Türkçe'ye uyarlanması çalışmasında anket sahibi ile yapılan yazışmayla anket üzerinde yapılabilecek değişiklikler için izin alınmıştır. Anket maddeleri 3 İngilizce öğretmeni tarafından Türkçe'ye çevrilmiş, elde edilen üç ayrı form birbiri ile karşılaştırılarak, tek bir form oluşturulmuştur. Türkçe'ye çevrilen anket formu bir edebiyat öğretmeni tarafından sözcüklerin kullanımı açısından incelenerek gerekli düzeltmeler yapılmış, ardından anket formu çeviriyi yapan uzmanlardan farklı dördüncü bir İngilizce öğretmenine verilerek anket yeniden İngilizceye çevrilmiştir. İngilizceye çevrilen anket maddeleri ve orijinal anket maddeleri karşılaştırılarak oluşturulan yeni form Gaziosmanpaşa Üniversitesinden dört uzmana verilerek uzman görüşüne başvurulmuş, öneriler doğrultusunda yapılan değişikliklerden sonra anketin son hali oluşturulmuştur.

Anketin aile içi şiddet bölümünde yer alan maddeler araştırmanın amacına uygun olarak seçilmiş ve uygulanmıştır. Ebeveynin çocuğu koruyabilme potansiyelini belirleyen üçüncü bölüm de anketten çıkarılmıştır. Bu değişikliklerden sonra son hali oluşturulan anket kadına yönelik şiddeti belirlemeye yönelik 8 ve çocuğa yönelik riskleri belirlemeye yönelik 6 olmak üzere toplam 14 maddeden oluşmaktadır (Bkz. Ek-IV).

3.3.3.2. Aile İçi Şiddeti Değerlendirme Anketinin Yanıtlanması ve Puanlanması

Aile içi şiddeti değerlendirmeyi amaçlayan bu ankette her bir madde için "evet" ve "hayır" dan oluşan iki seçenek kullanılmıştır. Anketin yönergesinde bu anketin

uygulanmasındaki amaç ve ölçeğin yanıtlanırken bilinmesi gereken noktalar vurgulanmıştır. Uygulamaya katılan annelerden anket maddelerinde belirtilen sorulara kendi durumlarına göre “evet” ya da “hayır” seçeneğini işaretlemeleri istenmiştir. Anket aile içinde kadına yönelik şiddet ve aile içinde çocuğa yönelik şiddet olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır.

3.3.4.Zorba-Kurban Ölçeği

Zorba-Kurban Ölçeği Espelage ve Holt (2001) tarafından ilköğretim 6-8. sınıf öğrencilerinin zorba-kurban olma durumlarını ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. Toplam 18 maddeden oluşan ölçme aracı zorbalık, kavga ve kurban olmak üzere üç alt boyuttan oluşmaktadır. Zorbalık alt boyutunda 9, kavga alt boyutunda 5, kurban alt boyutunda 4 madde yer almaktadır. Zorbalık alt boyutunun iç tutarlık katsayısı .87, kavga alt boyutunun .83, kurban alt boyutunun ise .88’dir. Ölçek son bir ay içinde ölçek maddelerindeki davranışların ne sıklıkla sergilendiğini sormaktadır ve 5’li likert tipindedir.

3.3.4.1.Zorba-Kurban Ölçeğinin Uyarlanma Çalışması

Ölçeğin Türkçe’ye uyarlanması konusunda ölçek sahibiyle yazışma yapılarak gerekli izin alınmış, ölçek maddeleri 3 İngilizce öğretmeni tarafından Türkçe’ye çevrilmiş, elde edilen üç ayrı form birbiri ile karşılaştırılarak, tek bir form oluşturulmuştur. Türkçe’ye çevrilen ölçek formu bir edebiyat öğretmeni tarafından sözcüklerin kullanımı açısından incelenerek gerekli düzeltmeler yapılmış ardından ölçek formu çeviriyi yapan uzmanlardan farklı dördüncü bir İngilizce öğretmenine

verilerek ölçek yeniden İngilizceye çevrilmiştir. İngilizceye çevrilen ölçek maddeleri ve orijinal ölçek maddeleri karşılaştırılarak oluşturulan yeni form Gaziosmanpaşa Üniversitesinden dört uzmana verilerek uzman görüşüne başvurulmuş, öneriler doğrultusunda yapılan değişikliklerden sonra ölçeğin son hali oluşturulmuştur (Bkz. Ek-III).

3.3.4.2.Zorba-Kurban Ölçeğinin Geçerlik ve Güvenirlilik Sonuçları

Ölçeğin geçerliğini belirlemek amacıyla *açımlayıcı faktör analizi* yapılmıştır. Faktör analizinin sonucunun yorumlanabilir olmasına *KMO* ve *Bartlett Testi* sonuçları dikkate alınarak karar verilmiştir. Ölçeğin yapı geçerliliği çalışması için ilk olarak verilerin Kaiser Meyer Olkin=.79 ve Bartlett [$\chi^2= 2721.246$; $p<.01$] test analizleri sonuçları ile faktör analizinin yapılabileceği anlaşılmıştır. Varimax dik eksen döndürme tekniği kullanılarak yapılan faktör analizine 18 madde ile başlanmıştır. Sırasıyla orjinal ölçekten farklı boyutta yer alan madde 7, 1, 2, 3 ve son olarak madde 4 ölçekten çıkarılarak analiz yapılmış ve orjinal ölçekle benzer şekilde alt boyutlar oluştuktan sonra analize son verilmiştir. Madde 12 birinci boyutta da .40 yük almış ancak orjinal ölçekte kavga alt boyutunda yer aldığı için bu boyutta bırakılmış ve değerlendirilmiştir. Faktör analizi sonucu son hali oluşturulan ölçek zorbalık alt boyutunda 4, kavga alt boyutunda 5 ve kurban alt boyutunda 4 olmak üzere toplam 13 maddeden oluşmaktadır. Tablo 3.9’da ölçeğin faktör yükleri ve alt boyutları sunulmuştur.

Tablo 3.9. Ölçeğin Faktör Yükleri, Açıkladıkları Varyans Yüzdeleri ve Öz Değerleri Tablosu

Faktörler	Zorbalık	Kavga	Kurban
<i>Madde</i>	<i>Faktör Yüğü</i>	<i>Faktör Yüğü</i>	<i>Faktör Yüğü</i>
10	-	.85	-
11.	-	.84	-
13	-	.67	-
14	-	.51	-
12	-	.40	-
6	.78	-	-
9	.78	-	-
8	.70	-	-
5	.61	-	-
15	-	-	.85
17	-	-	.80
16	-	-	.79
18	-	-	.45
Öz değęer	2.430	2.509	2.254
Açıklanan varyans	18.695	19.297	17.337
Toplam varyans	55.229		

Türkçe'ye adapte edilen ölçeğin “Zorbalık” alt ölçeğinin Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı .74, “Kavga” alt ölçeğinin Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı .72 “Kurban” alt ölçeğinin Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı .74 ve toplam ölçeğin Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı .76 olarak bulunmuştur.

3.3.4.3. Zorba-Kurban Ölçeğinin Yanıtlanması ve Puanlanması

Öğrencilerin zorbalık düzeylerini belirlemeyi amaçlayan bu ölçekte her bir madde için 5'li Likert tipi bir derecelendirme (a-hiçbir zaman, b-1 ya da 2 kez, c- 2 ya da 3 kez, d-4 ya da 5 kez, e- 6 ya da 7 kez) kullanılmıştır. Ölçeğin yönergesinde bu ölçeğin uygulanmasındaki amaç ve ölçeğin yanıtlanırken bilinmesi gereken noktalar vurgulanmıştır. Uygulamaya katılanlardan ölçek maddelerinde ifade edilen davranışları ne sıklıkla yaptıklarını ya da bu davranışların kendilerine ne sıklıkla yapıldığını derecelendirmeleri istenmiştir. Ölçekten zorbalık, kavga ve kurban olmak üzere üç puan elde edilmekte ve ölçekten alınan puan yükseldikçe öğrencinin zorba ya da kurban olma düzeyi artmaktadır.

3.4. Verilerin Toplanması

Araştırma verilerinin toplanması için araştırma grubunu oluşturan ilköğretim okulları tabakalı örneklem yoluyla belirlenmiştir. Tokat Valiliği'nden izin alınmış, okulların müdürleri ile görüşülerek veri toplama işlemi için uygun olan gün ve saatler belirlenmiştir. Belirlenmiş olan gün ve saatlerde araştırmacı tarafından veri toplama işlemi gerçekleştirilmiştir. Araştırma grubunda bulunan ilköğretim 6. sınıf öğrencilerine, araştırmanın amacı hakkında bilgi verilmiş ve araştırma kapsamında uygulanan ölçme araçlarının gönüllü olarak doldurulduğu, gönüllü olmayan öğrencilerin doldurmamasında bir sakınca olmadığı belirtilerek uygulama yapılmıştır. Uygulama sonucunda araştırma grubunda yer alan öğrencilere katkılarından dolayı teşekkür

edilmiştir. Annelere uygulanacak anket kendilerine çocukları ile zarf içinde gönderilmiş ve kapalı olarak çocuklardan geri istenilmiş, zarflar uygulama yapılan hafta içinde araştırmacı tarafından teslim alınmıştır. Uygulamaya katılan öğrencilerden ve annelerinden isim yazmamaları istenmiş, öğrenci ve annesine uygulanacak formlara aynı sayılar verilerek kodlanmış, doldurulan formlar uygulama sonrası birleştirilmiştir. Dağıtılan ve geri dönen anketlere ilişkin sayısal veriler tablo 3.10 da verilmektedir.

Tablo 3.10. Dağıtılan ve Geri Dönen Anketlere İlişki Sayısal Veriler

	Dağıtılan Anket	%	Dönen Anket	%
Öğrenci	778	100	778	100
Anne	772	100	573	74.2

Dağıtılan ve geri dönen anketlere ilişkin sayısal veriler incelendiğinde; öğrencilere uygulanan anketlerin % 100'ünün, annelere uygulanan anketlerin ise % 74'ünün geri döndüğü görülmektedir. Öğrencilere uygulanan anketler araştırmacı tarafından birebir yapıldığı için, uygulama sonunda tamamı toplanmıştır. Annelerin doldurması gereken anketler öğrencilere verilmiş ancak 6 öğrencinin annesinin hayatta olmaması nedeniyle 772 anneye anket gönderilmiştir. Gönderilen anketlerin 573 tanesi (% 74.2) geri dönerek değerlendirilmeye alınmıştır.

3.5. Verilerin Analizi

Araştırmada kullanılan veri toplama araçlarının uygulanması tamamlandıktan sonra toplanan ölçekler üzerinde genel bir kontrol yapılarak boş bırakılan ya da birden fazla yanıtlanan maddelerin olduğu, uygun cevap verilmeyen araçlar değerlendirmeye dahil edilmemiştir. İstatistiksel analizler bilgisayar ortamında ve SPSS paket

programında yapılmıştır. Verilerin analizinde frekans, yüzde, aritmetik ortalama tekniklerinden; çocukların şiddete yönelik tutumları ve zorbalık düzeylerinin analizine yönelik olarak korelasyon analizi, şiddete yönelik tutumlarında ikili karşılaştırmalar için Mann Whitney U testinden yararlanılmıştır.

Tabl 3.11’de ölçeklerden elde edilen puanların normal dağılımını belirlemek amacıyla yapılan Tek Örneklem Kolmogorov-Smirnov Testi sonuçlarına yer verilmiştir.

Tablo 3.11. Ölçeklerden Elde Edilen Puanların Normal Dağılımını Belirlemek Amacıyla Yapılan Tek Örneklem Kolmogorov-Smirnov Testi Sonuçları Tablosu

Boyutlar	H	Z	p
1- Şiddet Kültürü	725	18.02	.000
2- Tepkisel Şiddet	743	10.605	.000
3- Toplam Şiddet	697	14.43	.000
4- Zorbalık	765	22.24	.000
5- Kavga	771	18.90	.000
6- Kurban	771	15.46	.000

Kolmogorov-Smirnov testi sonucunda verilerin normal dağılım özelliği göstermemesinden dolayı non-parametrik analiz teknikleri kullanılmıştır. Bu kapsamda;

- Örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin şiddete yönelik tutum puanlarının *cinsiyet* değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için *Mann Whitney-U testi*;
- Örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin zorba- kurban ölçeği puanlarının *cinsiyet* değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için *Mann Whitney-U testi*;
- Örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin şiddete yönelik tutuma ilişkin

puanlarının aile içi şiddet değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için *Mann Whitney-U testi*;

- Örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin zorba-kurban ölçeğine ilişkin puanlarının aile içi şiddet değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için *Mann Whitney-U testi*;
- Öğrencilerin şiddete yönelik tutum ve zorba-kurban olma düzeyleri arasındaki ilişkiyi belirlemek için nonparametrik korelasyon analizi yöntemi olan *Spearman Korelasyon Analizi* kullanılmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu bölümde Şiddete Yönelik Tutum Ölçeği Çocuk Formu ve Zorba-Kurban Ölçeğinin alt boyutlarından elde edilen puanların aritmetik ortalamalarına ve standart sapma değerlerine, ardından Şiddete Yönelik Tutum Ölçeği Çocuk Formu puanları ve cinsiyet değişkenine ilişkin Mann-Whitney U Testi sonuçlarına, Zorba-Kurban Ölçeği puanları ve cinsiyet değişkenine ilişkin Mann-Whitney U Testi sonuçlarına, Şiddete yönelik tutuma ilişkin puanlar ile aile içi şiddete ilişkin Mann-Whitney U Testi sonuçlarına, Zorba-Kurban Ölçeğine ilişkin puanlar ile aile içi şiddete ilişkin Mann-Whitney U Testi sonuçlarına yer verilmiştir.

Tablo 4.1'de Şiddete Yönelik Tutum Ölçeği Çocuk Formu alt boyutlarından alınan puanlar için aritmetik ortalama ve standart sapma değerlerine yer verilmiştir.

Tablo 4.1 Şiddete Yönelik Tutum Ölçeği Çocuk Formu Alt Boyutlarından Alınan Puanlar İçin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri Tablosu

Boyutlar	n	X	SS
Şiddet Kültürü	725	7.75	2.60
Tepkisel Şiddet	743	10.91	3.35
Toplam Şiddet	697	18.59	4.79

Tablo 4.1'de görüldüğü gibi öğrencilerin Şiddete Yönelik Tutum Ölçeği Çocuk Formunun Şiddet Kültürü alt boyutundan aldıkları puanların aritmetik ortalaması

$x= 7.75$, standart sapması $ss=2.60$; Tepkisel Şiddet alt boyutundan alınan puanların aritmetik ortalaması $x= 10.91$, standart sapması $ss=3.35$; Toplam Şiddet puanlarının aritmetik ortalaması $x= 18.59$ ve standart sapması da $ss=4.79$ olarak hesaplanmıştır.

Tablo 4.2’de Zorba-Kurban Ölçeğinin alt boyutlarından alınan puanlar için aritmetik ortalama ve standart sapma değerlerine yer verilmiştir.

Tablo 4.2 Zorba-Kurban Ölçeği Alt Boyutlarından Alınan Puanlar İçin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri Tablosu

Boyutlar	n	X	SS
Zorbalık	765	4.61	1.65
Kavga	771	6.90	2.71
Kurban	771	6.63	3.06

Tablo 4.2’de görüldüğü gibi öğrencilerin Zorba-Kurban Ölçeğinin Zorbalık alt boyutundan aldıkları puanların aritmetik ortalaması $x= 4.61$, standart sapması $ss=1.65$; Kavga alt boyutundan alınan puanların aritmetik ortalaması $x= 6.90$, standart sapması ise $ss=2.71$; Kurban alt boyutundan alınan puanlarının aritmetik ortalaması $x= 6.63$ ve standart sapması da $ss=3.06$ olarak hesaplanmıştır.

Tablo 4.3’te öğrencilerin şiddete yönelik puanları ve cinsiyet değişkenine ilişkin Mann-Whitney U Testi sonuçları yer almaktadır.

Tablo 4.3. Öğrencilerin Şiddete Yönelik Tutum Puanları ve Cinsiyet Değişkenine İlişkin Mann-Whitney U Testi Sonuçları Tablosu

Boyutlar	Cinsiyet	n	X	SS	xsıra	Σsıra	U	z	p
1-Şiddet kültürü	Kız	370	7.68	2.66	351.86	130187.50	61552.50	-1.572	.116
	Erkek	355	7.83	2.55	374.61	132987.50			
2- Tepkisel şiddet	Kız	381	10.25	3.03	328.80	125274.50	52503.50	-5.669	.000
	Erkek	362	11.59	3.53	417.46	151121.50			
3- Toplam şiddet	Kız	356	17.92	4.73	314.11	111822.50	48276.50	-4.694	.000
	Erkek	341	19.28	4.75	385.43	131430.50			

Şiddete Yönelik Tutum Ölçeği Çocuk Formunun ‘Şiddet kültürü’ alt boyutuna ait kız ve erkek öğrencilerin puanlarının anlamlı bir farklılık göstermediği, ‘Tepkisel şiddet’ alt boyutu puanlarına bakıldığında ise erkeklerin aldıkları puanların kızlara göre anlamlı bir şekilde erkeklerin lehine farklılaştığı görülmektedir. Analiz sonuçları şiddet kültürü için $z = -1.57$; $p > .05$, tepkisel şiddet için ise $z = -5.70$; $p < .05$ olarak bulunmuştur. Öğrencilerin şiddete yönelik toplam puanlarına ilişkin yapılan analiz sonuçları ise yine erkeklerin aldıkları puanların, kızların aldığı puanlara göre erkeklerin lehine anlamlı bir şekilde farklılaştığını göstermektedir [$z = -4.70$ $p < .05$]. Tepkisel şiddet alt boyutu için erkek öğrencilerin sıra ortalaması puanı 417.46, toplam şiddete yönelik tutum puanı açısından erkek öğrencilerin sıra ortalaması puanı 385.43, olarak bulunmuş ve bulgular, tepkisel şiddet ve toplam şiddete yönelik tutum puanının cinsiyete göre erkeklerin lehine farklılaştığını göstermektedir. Bu bulgular, tepkisel şiddetin ve toplam olarak şiddete yönelik tutumun erkek öğrencilerde kız öğrencilere göre daha olumlu olduğunu göstermektedir.

Tablo 4.4’te öğrencilerin Zorba-Kurban Ölçeği puanları ve cinsiyet değişkenine ilişkin Mann-Whitney U Testi sonuçları yer almaktadır.

Tablo 4.4. Öğrencilerin Zorba- Kurban Ölçeği Puanları ve Cinsiyet Değişkenine İlişkin Mann-Whitney U Testi Sonuçları Tablosu

Boyutlar	Cinsiyet	N	X	SS	Xsıra	Σsıra	U	z	p
1-Zorba	Kız	396	4.39	1.26	355.56	140800.50	62194.500	-4.762	.000
	Erkek	369	4.84	1.96	412.45	152194.50			
2- Kavga	Kız	398	6.19	1.96	322.78	128466.00	49065.000	-8.442	.000
	Erkek	373	7.66	3.17	453.46	169140.00			
3-Kurban	Kız	398	6.25	2.72	360.78	143588.50	64187.500	-3.308	.001
	Erkek	373	7.04	3.35	412.92	154017.50			

Araştırmada öğrencilerin cinsiyete göre Zorba-Kurban Ölçeği'nden aldıkları puanların Mann-Whitney U testi sonuçları Tablo-4.2'de verilmiştir. Zorba-Kurban Ölçeği'nin alt boyutlarından olan 'Zorbalık', 'Kavga' ve 'Kurban' puanlarına ilişkin yapılan analiz kız ve erkek öğrencilerin puanlarının anlamlı şekilde farklılaştığını göstermiştir. Analiz sonuçları "Zorbalık" [$z=-4.76$; $p<.05$], "Kavga" [$z=-8.44$; $p<.05$] ve "Kurban" alt boyutları [$z=-3.31$, $p<.05$] açısından manidar çıkmıştır. "Zorbalık" alt boyutu için erkek öğrencilerin sıra ortalaması puanı 412.45, "Kavga" alt boyutu için erkek öğrencilerin sıra ortalaması puanı 453.46, "Kurban" alt boyutu için erkek öğrencilerin sıra ortalaması 412.92 olarak bulunmuş ve bulgular, zorba-kurban olma durumunun cinsiyete göre erkeklerin lehine farklılaştığını göstermektedir. Grupların sıra ortalaması dikkate alındığında erkeklerin kızlara göre daha çok zorbalık yaptıkları ve zorbalığa maruz kaldıkları görülmektedir.

Tablo 4.5'te şiddete yönelik tutuma ilişkin puanlar ve aile içi şiddete ilişkin Mann-Whitney U Testi sonuçları yer almaktadır.

Tablo 4.5. Şiddete Yönelik Tutuma İlişkin Puanlar ve Aile içi şiddete ilişkin Mann-Whitney U Testi Sonuçları Tablosu

Aile içi Şid.	Boyutlar	Aile içi Şiddet	n	X	SS	xsıra	Σsıra	U	z	p
1-	Şiddete yönelik tutum toplam puan	evet	101	18.06	4.99	234.22	23656.50	18505.50	-1.662	.097
		hayır	410	18.55	4.80	261.36	107159.50			
	Şiddet kültürü	evet	109	7.68	2.93	253.23	27602.50	21607.50	-1.012	.302
		hayır	421	7.81	2.64	268.68	113112.50			
	Tepkisel şiddet	evet	107	10.47	3.50	250.95	26851.50	21073.50	-1.661	.097
		hayır	439	10.81	3.25	279.00	122479.50			
2-	Şiddete yönelik tutum toplam	evet	18	17.55	4.25	222.86	4011.50	3840.50	-.973	.330
		hayır	493	18.50	4.86	257.21	126804.50			
	Şiddet kültürü	evet	18	6.50	1.46	176.92	3184.50	3013.50	-2.701	.007
		hayır	513	7.83	2.73	269.13	138061.50			
	Tepkisel şiddet	evet	18	11.05	3.68	284.53	5121.50	45503	-.304	.761
		hayır	528	10.73	3.28	273.12	144209.50			
3-	Şiddete yönelik tutum toplam puan	evet	67	18.23	4.60	244.64	16391.00	14113.00	-.678	.498
		hayır	444	18.49	4.88	257.71	114425.00			
	Şiddet kültürü	evet	68	7.78	3.02	258.61	17585.50	15239.50	-.458	.647
		hayır	463	7.79	2.66	267.09	123660.50			
	Tepkisel şiddet	evet	73	10.70	3.26	269.38	19665.00	16964.00	-.241	.809
		hayır	473	10.75	3.30	274.14	129666.00			
4-	Şiddete yönelik tutum toplam puan	evet	28	19.50	4.45	300.77	8421.50	5452.50	-1.701	.089
		hayır	481	18.41	4.87	252.34	121373.50			
	Şiddet kültürü	evet	30	8.23	3.99	265.60	7968.00	7467.00	-.024	.981
		hayır	499	7.77	2.61	264.96	132217.00			
	Tepkisel	evet	29	11.75	3.12	329.26	9548.50	5821.50	-2.013	.044

	şiddet	hayır	515	10.69	3.30	269.30	138691.50			
5-	Şiddete yönelik tutum toplam puan	evet	14	20.00	4.54	307.96	4311.50	2737.50	-1.356	.175
		hayır	496	18.40	4.84	254.00	125993.50			
	Şiddet kültürü	evet	15	8.13	2.75	285.80	4287.00	3558.00	-.562	.574
		hayır	515	7.76	2.69	264.91	136428.00			
	Tepkisel şiddet	evet	17	12.41	2.94	363.59	6181.00	2948.00	-2.427	.015
		hayır	528	10.69	3.30	270.08	142604.00			
6-	Şiddete yönelik tutum toplam puan	evet	97	18.64	5.21	259.31	25153.50	19757.50	-.247	.805
		hayır	414	18.41	4.76	255.22	105622.50			
	Şiddet kültürü	evet	105	7.72	3.23	248.81	26125.50	20560.50	-1.381	.167
		hayır	426	7.80	2.56	270.24	115120.50			
	Tepkisel şiddet	evet	104	11.12	3.35	292.92	30464.00	20964.00	-1.406	.160
		hayır	442	10.65	3.28	268.93	118867.00			
8.	Şiddete yönelik tutum toplam puan	evet	18	18.67	4.42	263.22	4738.00	4307.00	-.212	.832
		hayır	493	18.45	4.86	255.74	126078.00			
	Şiddet kültürü	evet	18	7.44	1.85	262.31	4721.50	4550.50	-.112	.911
		hayır	513	7.80	2.73	266.13	136524.50			
	Tepkisel şiddet	evet	20	11.35	2.99	306.83	6136.50	4593.50	-.969	.332
		hayır	526	10.72	3.31	272.23	143194.50			
9.	Şiddete yönelik tutum toplam puan	evet	58	18.46	5.82	247.76	14370.00	12659.00	-.427	.670
		hayır	452	18.46	4.71	256.49	115935.00			
	Şiddet kültürü	evet	63	7.54	2.91	245.49	15466.00	13450.00	-1.191	.234
		hayır	467	7.82	2.68	268.20	125249.00			
	Tepkisel şiddet	evet	64	11.04	3.68	283.31	18132.00	14732.00	-.562	.574
		hayır	481	10.71	3.25	271.63	130653.00			
10-	Şiddete yönelik tutum toplam puan	evet	31	18.81	5.63	251.27	7789.50	7293.50	-.107	.915
		hayır	476	18.44	4.81	254.18	120988.50			

Şiddet kültürü	evet	33	8.00	2.78	282.18	9312.00	7551.00	-.764	.445																																																																																																																																																																																																												
	hayır	494	7.77	2.71	262.79	129816.00				Tepkisel şiddet	evet	33	11.03	3.84	275.98	9107.50	8217.50	-.190	.849	hayır	508	10.72	3.27	270.68	137503.50	11- Şiddete yönelik tutum toplam puan	evet	38	19.63	7.17	266.20	10115.50	8485.50	-.513	.608	hayır	470	18.31	7.56	253.55	119170.50	Şiddet kültürü	evet	41	8.56	4.09	280.67	11507.50	9320.50	-.762	.446	hayır	487	7.70	2.51	263.14	128148.50	Tepkisel şiddet	evet	39	11.08	4.19	275.21	10733.00	9703.00	-.133	.894	hayır	504	10.69	3.21	271.75	136963.00	12- Şiddete yönelik tutum toplam puan	evet	33	18.94	6.66	249.89	8246.50	7685.50	-.207	.836	hayır	476	18.42	4.69	255.35	121548.50	Şiddet kültürü	evet	37	8.43	4.23	277.58	10270.50	8636.50	-.560	.576	hayır	492	7.74	2.55	264.05	129914.50	Tepkisel şiddet	evet	36	11.08	4.14	273.40	9842.50	9111.50	-.036	.931	hayır	508	10.72	3.22	272.44	138397.50	13- Şiddete yönelik tutum toplam puan	evet	8	17.75	3.49	240.50	1924.00	1888.00	-.301	.764	hayır	503	18.46	4.86	256.25	128892.00	Şiddet kültürü	evet	8	7.00	1.07	257.00	2056.00	2020.00	-.180	.857	hayır	523	7.80	2.72	266.14	139190.00	Tepkisel şiddet	evet	9	11.33	3.39	295.39	2658.50	2219.50	-.423	.672	hayır	537	10.72	3.29	273.13	146672.50	14- Şiddete yönelik tutum toplam puan	evet	103	18.22	4.92	247.89	25532.50	20176.50	-.627	.531	hayır	408	18.50	4.82	258.05	105283.50	Şiddet kültürü	evet	107	7.57	2.64	252.64	27032.50	21254.50	-1.086	.277	hayır	424	7.85	2.72	269.37	114213.50	Tepkisel şiddet	evet	108	10.72	3.21	273.13	29498.00	23612.00	-.027	.978	hayır	438
Tepkisel şiddet	evet	33	11.03	3.84	275.98	9107.50	8217.50	-.190	.849																																																																																																																																																																																																												
	hayır	508	10.72	3.27	270.68	137503.50				11- Şiddete yönelik tutum toplam puan	evet	38	19.63	7.17	266.20	10115.50	8485.50	-.513	.608	hayır	470	18.31	7.56	253.55	119170.50	Şiddet kültürü	evet	41	8.56	4.09	280.67	11507.50	9320.50	-.762	.446	hayır	487	7.70	2.51	263.14	128148.50	Tepkisel şiddet	evet	39	11.08	4.19	275.21	10733.00	9703.00	-.133	.894	hayır	504	10.69	3.21	271.75	136963.00	12- Şiddete yönelik tutum toplam puan	evet	33	18.94	6.66	249.89	8246.50	7685.50	-.207	.836	hayır	476	18.42	4.69	255.35	121548.50	Şiddet kültürü	evet	37	8.43	4.23	277.58	10270.50	8636.50	-.560	.576	hayır	492	7.74	2.55	264.05	129914.50	Tepkisel şiddet	evet	36	11.08	4.14	273.40	9842.50	9111.50	-.036	.931	hayır	508	10.72	3.22	272.44	138397.50	13- Şiddete yönelik tutum toplam puan	evet	8	17.75	3.49	240.50	1924.00	1888.00	-.301	.764	hayır	503	18.46	4.86	256.25	128892.00	Şiddet kültürü	evet	8	7.00	1.07	257.00	2056.00	2020.00	-.180	.857	hayır	523	7.80	2.72	266.14	139190.00	Tepkisel şiddet	evet	9	11.33	3.39	295.39	2658.50	2219.50	-.423	.672	hayır	537	10.72	3.29	273.13	146672.50	14- Şiddete yönelik tutum toplam puan	evet	103	18.22	4.92	247.89	25532.50	20176.50	-.627	.531	hayır	408	18.50	4.82	258.05	105283.50	Şiddet kültürü	evet	107	7.57	2.64	252.64	27032.50	21254.50	-1.086	.277	hayır	424	7.85	2.72	269.37	114213.50	Tepkisel şiddet	evet	108	10.72	3.21	273.13	29498.00	23612.00	-.027	.978	hayır	438	10.73	3.31	273.59	119833.00												
11- Şiddete yönelik tutum toplam puan	evet	38	19.63	7.17	266.20	10115.50	8485.50	-.513	.608																																																																																																																																																																																																												
	hayır	470	18.31	7.56	253.55	119170.50				Şiddet kültürü	evet	41	8.56	4.09	280.67	11507.50	9320.50	-.762	.446	hayır	487	7.70	2.51	263.14	128148.50	Tepkisel şiddet	evet	39	11.08	4.19	275.21	10733.00	9703.00	-.133	.894	hayır	504	10.69	3.21	271.75	136963.00	12- Şiddete yönelik tutum toplam puan	evet	33	18.94	6.66	249.89	8246.50	7685.50	-.207	.836	hayır	476	18.42	4.69	255.35	121548.50	Şiddet kültürü	evet	37	8.43	4.23	277.58	10270.50	8636.50	-.560	.576	hayır	492	7.74	2.55	264.05	129914.50	Tepkisel şiddet	evet	36	11.08	4.14	273.40	9842.50	9111.50	-.036	.931	hayır	508	10.72	3.22	272.44	138397.50	13- Şiddete yönelik tutum toplam puan	evet	8	17.75	3.49	240.50	1924.00	1888.00	-.301	.764	hayır	503	18.46	4.86	256.25	128892.00	Şiddet kültürü	evet	8	7.00	1.07	257.00	2056.00	2020.00	-.180	.857	hayır	523	7.80	2.72	266.14	139190.00	Tepkisel şiddet	evet	9	11.33	3.39	295.39	2658.50	2219.50	-.423	.672	hayır	537	10.72	3.29	273.13	146672.50	14- Şiddete yönelik tutum toplam puan	evet	103	18.22	4.92	247.89	25532.50	20176.50	-.627	.531	hayır	408	18.50	4.82	258.05	105283.50	Şiddet kültürü	evet	107	7.57	2.64	252.64	27032.50	21254.50	-1.086	.277	hayır	424	7.85	2.72	269.37	114213.50	Tepkisel şiddet	evet	108	10.72	3.21	273.13	29498.00	23612.00	-.027	.978	hayır	438	10.73	3.31	273.59	119833.00																												
Şiddet kültürü	evet	41	8.56	4.09	280.67	11507.50	9320.50	-.762	.446																																																																																																																																																																																																												
	hayır	487	7.70	2.51	263.14	128148.50				Tepkisel şiddet	evet	39	11.08	4.19	275.21	10733.00	9703.00	-.133	.894	hayır	504	10.69	3.21	271.75	136963.00	12- Şiddete yönelik tutum toplam puan	evet	33	18.94	6.66	249.89	8246.50	7685.50	-.207	.836	hayır	476	18.42	4.69	255.35	121548.50	Şiddet kültürü	evet	37	8.43	4.23	277.58	10270.50	8636.50	-.560	.576	hayır	492	7.74	2.55	264.05	129914.50	Tepkisel şiddet	evet	36	11.08	4.14	273.40	9842.50	9111.50	-.036	.931	hayır	508	10.72	3.22	272.44	138397.50	13- Şiddete yönelik tutum toplam puan	evet	8	17.75	3.49	240.50	1924.00	1888.00	-.301	.764	hayır	503	18.46	4.86	256.25	128892.00	Şiddet kültürü	evet	8	7.00	1.07	257.00	2056.00	2020.00	-.180	.857	hayır	523	7.80	2.72	266.14	139190.00	Tepkisel şiddet	evet	9	11.33	3.39	295.39	2658.50	2219.50	-.423	.672	hayır	537	10.72	3.29	273.13	146672.50	14- Şiddete yönelik tutum toplam puan	evet	103	18.22	4.92	247.89	25532.50	20176.50	-.627	.531	hayır	408	18.50	4.82	258.05	105283.50	Şiddet kültürü	evet	107	7.57	2.64	252.64	27032.50	21254.50	-1.086	.277	hayır	424	7.85	2.72	269.37	114213.50	Tepkisel şiddet	evet	108	10.72	3.21	273.13	29498.00	23612.00	-.027	.978	hayır	438	10.73	3.31	273.59	119833.00																																												
Tepkisel şiddet	evet	39	11.08	4.19	275.21	10733.00	9703.00	-.133	.894																																																																																																																																																																																																												
	hayır	504	10.69	3.21	271.75	136963.00				12- Şiddete yönelik tutum toplam puan	evet	33	18.94	6.66	249.89	8246.50	7685.50	-.207	.836	hayır	476	18.42	4.69	255.35	121548.50	Şiddet kültürü	evet	37	8.43	4.23	277.58	10270.50	8636.50	-.560	.576	hayır	492	7.74	2.55	264.05	129914.50	Tepkisel şiddet	evet	36	11.08	4.14	273.40	9842.50	9111.50	-.036	.931	hayır	508	10.72	3.22	272.44	138397.50	13- Şiddete yönelik tutum toplam puan	evet	8	17.75	3.49	240.50	1924.00	1888.00	-.301	.764	hayır	503	18.46	4.86	256.25	128892.00	Şiddet kültürü	evet	8	7.00	1.07	257.00	2056.00	2020.00	-.180	.857	hayır	523	7.80	2.72	266.14	139190.00	Tepkisel şiddet	evet	9	11.33	3.39	295.39	2658.50	2219.50	-.423	.672	hayır	537	10.72	3.29	273.13	146672.50	14- Şiddete yönelik tutum toplam puan	evet	103	18.22	4.92	247.89	25532.50	20176.50	-.627	.531	hayır	408	18.50	4.82	258.05	105283.50	Şiddet kültürü	evet	107	7.57	2.64	252.64	27032.50	21254.50	-1.086	.277	hayır	424	7.85	2.72	269.37	114213.50	Tepkisel şiddet	evet	108	10.72	3.21	273.13	29498.00	23612.00	-.027	.978	hayır	438	10.73	3.31	273.59	119833.00																																																												
12- Şiddete yönelik tutum toplam puan	evet	33	18.94	6.66	249.89	8246.50	7685.50	-.207	.836																																																																																																																																																																																																												
	hayır	476	18.42	4.69	255.35	121548.50				Şiddet kültürü	evet	37	8.43	4.23	277.58	10270.50	8636.50	-.560	.576	hayır	492	7.74	2.55	264.05	129914.50	Tepkisel şiddet	evet	36	11.08	4.14	273.40	9842.50	9111.50	-.036	.931	hayır	508	10.72	3.22	272.44	138397.50	13- Şiddete yönelik tutum toplam puan	evet	8	17.75	3.49	240.50	1924.00	1888.00	-.301	.764	hayır	503	18.46	4.86	256.25	128892.00	Şiddet kültürü	evet	8	7.00	1.07	257.00	2056.00	2020.00	-.180	.857	hayır	523	7.80	2.72	266.14	139190.00	Tepkisel şiddet	evet	9	11.33	3.39	295.39	2658.50	2219.50	-.423	.672	hayır	537	10.72	3.29	273.13	146672.50	14- Şiddete yönelik tutum toplam puan	evet	103	18.22	4.92	247.89	25532.50	20176.50	-.627	.531	hayır	408	18.50	4.82	258.05	105283.50	Şiddet kültürü	evet	107	7.57	2.64	252.64	27032.50	21254.50	-1.086	.277	hayır	424	7.85	2.72	269.37	114213.50	Tepkisel şiddet	evet	108	10.72	3.21	273.13	29498.00	23612.00	-.027	.978	hayır	438	10.73	3.31	273.59	119833.00																																																																												
Şiddet kültürü	evet	37	8.43	4.23	277.58	10270.50	8636.50	-.560	.576																																																																																																																																																																																																												
	hayır	492	7.74	2.55	264.05	129914.50				Tepkisel şiddet	evet	36	11.08	4.14	273.40	9842.50	9111.50	-.036	.931	hayır	508	10.72	3.22	272.44	138397.50	13- Şiddete yönelik tutum toplam puan	evet	8	17.75	3.49	240.50	1924.00	1888.00	-.301	.764	hayır	503	18.46	4.86	256.25	128892.00	Şiddet kültürü	evet	8	7.00	1.07	257.00	2056.00	2020.00	-.180	.857	hayır	523	7.80	2.72	266.14	139190.00	Tepkisel şiddet	evet	9	11.33	3.39	295.39	2658.50	2219.50	-.423	.672	hayır	537	10.72	3.29	273.13	146672.50	14- Şiddete yönelik tutum toplam puan	evet	103	18.22	4.92	247.89	25532.50	20176.50	-.627	.531	hayır	408	18.50	4.82	258.05	105283.50	Şiddet kültürü	evet	107	7.57	2.64	252.64	27032.50	21254.50	-1.086	.277	hayır	424	7.85	2.72	269.37	114213.50	Tepkisel şiddet	evet	108	10.72	3.21	273.13	29498.00	23612.00	-.027	.978	hayır	438	10.73	3.31	273.59	119833.00																																																																																												
Tepkisel şiddet	evet	36	11.08	4.14	273.40	9842.50	9111.50	-.036	.931																																																																																																																																																																																																												
	hayır	508	10.72	3.22	272.44	138397.50				13- Şiddete yönelik tutum toplam puan	evet	8	17.75	3.49	240.50	1924.00	1888.00	-.301	.764	hayır	503	18.46	4.86	256.25	128892.00	Şiddet kültürü	evet	8	7.00	1.07	257.00	2056.00	2020.00	-.180	.857	hayır	523	7.80	2.72	266.14	139190.00	Tepkisel şiddet	evet	9	11.33	3.39	295.39	2658.50	2219.50	-.423	.672	hayır	537	10.72	3.29	273.13	146672.50	14- Şiddete yönelik tutum toplam puan	evet	103	18.22	4.92	247.89	25532.50	20176.50	-.627	.531	hayır	408	18.50	4.82	258.05	105283.50	Şiddet kültürü	evet	107	7.57	2.64	252.64	27032.50	21254.50	-1.086	.277	hayır	424	7.85	2.72	269.37	114213.50	Tepkisel şiddet	evet	108	10.72	3.21	273.13	29498.00	23612.00	-.027	.978	hayır	438	10.73	3.31	273.59	119833.00																																																																																																												
13- Şiddete yönelik tutum toplam puan	evet	8	17.75	3.49	240.50	1924.00	1888.00	-.301	.764																																																																																																																																																																																																												
	hayır	503	18.46	4.86	256.25	128892.00				Şiddet kültürü	evet	8	7.00	1.07	257.00	2056.00	2020.00	-.180	.857	hayır	523	7.80	2.72	266.14	139190.00	Tepkisel şiddet	evet	9	11.33	3.39	295.39	2658.50	2219.50	-.423	.672	hayır	537	10.72	3.29	273.13	146672.50	14- Şiddete yönelik tutum toplam puan	evet	103	18.22	4.92	247.89	25532.50	20176.50	-.627	.531	hayır	408	18.50	4.82	258.05	105283.50	Şiddet kültürü	evet	107	7.57	2.64	252.64	27032.50	21254.50	-1.086	.277	hayır	424	7.85	2.72	269.37	114213.50	Tepkisel şiddet	evet	108	10.72	3.21	273.13	29498.00	23612.00	-.027	.978	hayır	438	10.73	3.31	273.59	119833.00																																																																																																																												
Şiddet kültürü	evet	8	7.00	1.07	257.00	2056.00	2020.00	-.180	.857																																																																																																																																																																																																												
	hayır	523	7.80	2.72	266.14	139190.00				Tepkisel şiddet	evet	9	11.33	3.39	295.39	2658.50	2219.50	-.423	.672	hayır	537	10.72	3.29	273.13	146672.50	14- Şiddete yönelik tutum toplam puan	evet	103	18.22	4.92	247.89	25532.50	20176.50	-.627	.531	hayır	408	18.50	4.82	258.05	105283.50	Şiddet kültürü	evet	107	7.57	2.64	252.64	27032.50	21254.50	-1.086	.277	hayır	424	7.85	2.72	269.37	114213.50	Tepkisel şiddet	evet	108	10.72	3.21	273.13	29498.00	23612.00	-.027	.978	hayır	438	10.73	3.31	273.59	119833.00																																																																																																																																												
Tepkisel şiddet	evet	9	11.33	3.39	295.39	2658.50	2219.50	-.423	.672																																																																																																																																																																																																												
	hayır	537	10.72	3.29	273.13	146672.50				14- Şiddete yönelik tutum toplam puan	evet	103	18.22	4.92	247.89	25532.50	20176.50	-.627	.531	hayır	408	18.50	4.82	258.05	105283.50	Şiddet kültürü	evet	107	7.57	2.64	252.64	27032.50	21254.50	-1.086	.277	hayır	424	7.85	2.72	269.37	114213.50	Tepkisel şiddet	evet	108	10.72	3.21	273.13	29498.00	23612.00	-.027	.978	hayır	438	10.73	3.31	273.59	119833.00																																																																																																																																																												
14- Şiddete yönelik tutum toplam puan	evet	103	18.22	4.92	247.89	25532.50	20176.50	-.627	.531																																																																																																																																																																																																												
	hayır	408	18.50	4.82	258.05	105283.50				Şiddet kültürü	evet	107	7.57	2.64	252.64	27032.50	21254.50	-1.086	.277	hayır	424	7.85	2.72	269.37	114213.50	Tepkisel şiddet	evet	108	10.72	3.21	273.13	29498.00	23612.00	-.027	.978	hayır	438	10.73	3.31	273.59	119833.00																																																																																																																																																																												
Şiddet kültürü	evet	107	7.57	2.64	252.64	27032.50	21254.50	-1.086	.277																																																																																																																																																																																																												
	hayır	424	7.85	2.72	269.37	114213.50				Tepkisel şiddet	evet	108	10.72	3.21	273.13	29498.00	23612.00	-.027	.978	hayır	438	10.73	3.31	273.59	119833.00																																																																																																																																																																																												
Tepkisel şiddet	evet	108	10.72	3.21	273.13	29498.00	23612.00	-.027	.978																																																																																																																																																																																																												
	hayır	438	10.73	3.31	273.59	119833.00																																																																																																																																																																																																															

Aile içinde annesi şiddete maruz kalan ve kalmayan öğrencilerin Şiddete Yönelik Tutum Ölçeği Çocuk Formunun bazı alt boyutlarına ait puanlarında anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Bunlar,

Şiddete Yönelik Tutum Ölçeği Çocuk Formunun “Şiddet Kültürü” alt boyutu punlarında, Aile İçi Şiddeti Değerlendirme Anketinin “Kadına Yönelik Şiddet” alt boyutunda yer alan 2. Madde (Eşiniz eşyalarınıza ya da sizin için değerli olan şeylere zarar verir mi?) açısından anlamlı düzeyde farklılık olduğu görülmektedir. Analiz sonucu “Şiddet Kültürü” için $z=-2.70$; $p<.05$ bulunmuştur. “Eşiniz eşyalarınıza ya da sizin için değerli olan şeylere zarar verir mi?” sorusuna “hayır” diyen annelerin çocuklarının “Şiddet Kültürü” alt boyutu için sıra ortalaması puanı 269.13 olarak bulunmuştur. Bu bulgu şiddet kültürüne yönelik tutumun, anne tarafından babanın anneye ait eşyalara ya da değerli şeylere zarar vermediği belirtilen aile ortamında bulunan çocukların lehine farklılaştığını göstermektedir. Grupların sıra ortalaması dikkate alındığında babanın anneye ait eşyalara ya da değerli şeylere zarar vermediği aile ortamındaki çocukların diğerlerine göre tepkisel şiddete karşı tutumlarının daha olumlu olduğu görülmektedir.

Şiddete Yönelik Tutum Ölçeği Çocuk Formunun “Tepkisel Şiddet” alt boyutu punlarında Aile İçi Şiddeti Değerlendirme Anketinin “Kadına Yönelik Şiddet” alt boyutunda yer alan 4. Madde (Eşiniz sizi dürüst olmamakla suçlar mı?) açısından anlamlı düzeyde fark olduğu görülmektedir. Analiz sonucu “Tepkisel Şiddet” için $z=-2.01$; $p<.05$ bulunmuştur. “Eşiniz sizi dürüst olmamakla suçlar mı?” sorusuna “evet” diyen annelerin çocuklarının “Tepkisel şiddet” alt boyutu için sıra ortalaması puanı

329.26 olarak bulunmuştur. Bu bulgu tepkisel şiddete yönelik tutumun, anne tarafından babanın anneyi dürüst olmamakla suçladığı belirtilen aile ortamında bulunan çocukların lehine farklılaştığını göstermektedir. Grupların sıra ortalaması dikkate alındığında babanın anneyi dürüst olmamakla suçladığı aile ortamındaki çocukların diğerlerine göre tepkisel şiddete karşı tutumlarının daha olumlu olduğu görülmektedir.

Şiddete Yönelik Tutum Ölçeği Çocuk Formunun “Tepkisel Şiddet” alt boyutu punlarında Aile İçi Şiddeti Değerlendirme Anketinin “Kadına Yönelik Şiddet” alt boyutunda yer alan 5. Madde (Eşiniz sizi hiç öldürmekle ya da zarar vermekle tehdit etti mi?) açısından anlamlı düzeyde fark olduğu görülmektedir. Analiz sonucu “tepkisel şiddet” için $z=-2.43$; $p<.05$ bulunmuştur. “Eşiniz sizi hiç öldürmekle ya da zarar vermekle tehdit etti mi?” sorusuna “evet” diyen annelerin çocuklarının sıra ortalaması puanı “Tepkisel şiddet” alt boyutu için 363.59 olarak bulunmuştur ve bu bulgu tepkisel şiddete yönelik olumlu tutumun, anne tarafından babanın anneyi öldürmekle ya da zarar vermekle tehdit ettiği belirtilen aile ortamında bulunan çocukların lehine farklılaştığını göstermektedir. Grupların sıra ortalaması dikkate alındığında babanın anneyi öldürmekle ya da zarar vermekle tehdit ettiği belirtilen aile ortamındaki çocukların diğerlerine göre tepkisel şiddete karşı tutumlarının daha olumlu olduğu görülmektedir.

Aile İçi Şiddeti Değerlendirme Anketinin “Kadına Yönelik Şiddet” alt boyutunda yukarıda ifade edilen 2., 4. ve 5. Maddeleri dışında kalan 1. (Eşiniz, sizin evden ayrılmanıza, çalışmanıza ya da eğitim almanıza hiç engel olur mu ?), 3. (Eşiniz yaptıklarınızı ya da telefon konuşmalarınızı gözetler mi?), 6. (Eşiniz size hiç vurdu mu?) ve 8. (Eşiniz sizi çocuklarınıza zarar vermekle, öldürmekle ya da onları evden uzaklaştırmakla hiç tehdit etti mi?) maddelerine evet diyen annelerin çocuklarının

Şiddete Yönelik Tutum Ölçeği Çocuk Formundan aldıkları puanlar arasındaki fark istatistiksel olarak manidar bulunmamıştır. Ayrıca aile içinde kendisi şiddete maruz kalan ve kalmayan öğrencilerin Şiddete Yönelik Tutum Ölçeği Çocuk Formu puanlarında anlamlı farklılık bulunmamıştır.

Aile İçi Şiddeti Değerlendirme Anketinin 7. Maddesine (madde 7: eşiniz size hiç silahla saldırdı mı?) yalnızca bir anne evet cevabı verdiği için analiz sonuçlarında bu maddeye yer verilmemiştir.

Tablo 4.6'da Zorba-Kurban Ölçeğine ilişkin puanlar ve aile içi şiddete ilişkin Mann-Whitney U Testi sonuçları yer almaktadır.

Tablo 4.6. Zorba-Kurban Ölçeğine İlişkin Puanlar ve Aile içi şiddete ilişkin Mann-Whitney U Testi Sonuçları Tablosu

Aile içi Şid.	Boyutlar	Aile içi şiddet	n	X	SS	xsıra	Σsıra	U	z	p
1-	Zorbalık	evet	116	4.80	2.15	295.00	123420.50	24185.500	-1.423	.155
		hayır	445	4.53	1.44	277.35	34220.50			
	Kavga	evet	115	7.28	3.03	299.24	34413.00	24007.000	-1.241	.214
		hayır	450	6.72	2.43	278.85	125482.00			
	Kurban	evet	115	6.96	3.14	308.70	35500.00	22920.000	-1.928	.054
		hayır	450	6.40	2.80	276.43	124395.00			
2-	Zorbalık	evet	18	4.61	1.24	306.00	5508.00	4455.000	-.887	.375
		hayır	544	4.59	1.63	280.69	152695.00			
	Kavga	evet	18	8.05	2.73	394.36	7098.50	49065.000	-3.035	.002
		hayır	548	6.79	2.56	279.86	153362.5			
	Kurban	evet	17	7.29	3.04	343.62	5841.50	3644.500	-1.569	.117
		hayır	549	6.49	2.87	281.64	154619.50			

3-	Zorbalık	evet	73	4.75	1.27	316.39	23096.50	15301.500	-2.682	.007																																																																																																																																																																																																																																									
		hayır	489	4.56	1.66	276.29	135106.50					Kavga	evet	74	7.13	2.53	314.18	23249.50	15933.500	-1.798	.072	hayır	492	6.78	2.58	278.89	137211.50		Kurban	evet	73	6.66	3.09	286.62	20923.00	17767.00	-.178	.859	hayır	493	6.49	2.85	283.04	139538.00	4-	Zorbalık	evet	30	5.03	1.85	321.67	9650.00	6715.000	-1.950	.051	hayır	530	4.57	1.60	278.17	147430.00		Kavga	evet	30	7.93	2.43	388.13	11644.00	4841.000	-3.789	.000	hayır	534	6.77	2.57	276.57	147686.00		Kurban	evet	30	9.33	3.91	416.38	12491.50	3993.500	-4.714	.000	hayır	534	6.36	2.73	274.98	146838.50	5-	Zorbalık	evet	17	5.53	3.87	330.74	5622.50	3778.500	-1.755	.079	hayır	544	4.56	1.49	279.45	152018.50		Kavga	evet	17	8.17	2.40	400.56	6809.50	2659.500	-3.130	.002	hayır	548	6.79	2.57	279.35	153085.50		Kurban	evet	17	8.41	4.23	373.21	6344.50	3124.500	-2.358	.018	hayır	548	6.45	2.81	280.20	153550.50	6-	Zorbalık	evet	110	4.95	2.09	317.27	34900.00	20925.000	-3.511	.000	hayır	452	4.50	1.47	272.79	123303.00		Kavga	evet	110	7.68	2.71	355.03	39053.50	17211.500	-5.307	.000	hayır	456	6.62	2.50	266.24	121407.50		Kurban	evet	111	7.67	3.60	338.87	37615.00	19106.000	-4.055	.000	hayır	455	6.23	2.60	269.99	122846.00	8.	Zorbalık	evet	19	5.37	1.34	396.21	7528.00	2979.00	-4.269	.000	hayır	543	4.56	1.62	277.49	150675.00		Kavga	evet	20	7.75	2.28	378.03	7560.50	3569.500	-2.733	.006	hayır	546	6.80	2.58	280.04	152900.50		Kurban	evet	20	9.10	3.81	412.93	8258.50	2871.50	-3.675	.000	hayır
	Kavga	evet	74	7.13	2.53	314.18	23249.50	15933.500	-1.798	.072																																																																																																																																																																																																																																									
		hayır	492	6.78	2.58	278.89	137211.50					Kurban	evet	73	6.66	3.09	286.62	20923.00	17767.00	-.178	.859	hayır	493	6.49	2.85	283.04	139538.00	4-	Zorbalık	evet	30	5.03	1.85	321.67	9650.00	6715.000	-1.950	.051	hayır	530	4.57	1.60	278.17	147430.00		Kavga	evet	30	7.93	2.43	388.13	11644.00	4841.000	-3.789	.000	hayır	534	6.77	2.57	276.57	147686.00		Kurban	evet	30	9.33	3.91	416.38	12491.50	3993.500	-4.714	.000	hayır	534	6.36	2.73	274.98	146838.50	5-	Zorbalık	evet	17	5.53	3.87	330.74	5622.50	3778.500	-1.755	.079	hayır	544	4.56	1.49	279.45	152018.50		Kavga	evet	17	8.17	2.40	400.56	6809.50	2659.500	-3.130	.002	hayır	548	6.79	2.57	279.35	153085.50		Kurban	evet	17	8.41	4.23	373.21	6344.50	3124.500	-2.358	.018	hayır	548	6.45	2.81	280.20	153550.50	6-	Zorbalık	evet	110	4.95	2.09	317.27	34900.00	20925.000	-3.511	.000	hayır	452	4.50	1.47	272.79	123303.00		Kavga	evet	110	7.68	2.71	355.03	39053.50	17211.500	-5.307	.000	hayır	456	6.62	2.50	266.24	121407.50		Kurban	evet	111	7.67	3.60	338.87	37615.00	19106.000	-4.055	.000	hayır	455	6.23	2.60	269.99	122846.00	8.	Zorbalık	evet	19	5.37	1.34	396.21	7528.00	2979.00	-4.269	.000	hayır	543	4.56	1.62	277.49	150675.00		Kavga	evet	20	7.75	2.28	378.03	7560.50	3569.500	-2.733	.006	hayır	546	6.80	2.58	280.04	152900.50		Kurban	evet	20	9.10	3.81	412.93	8258.50	2871.50	-3.675	.000	hayır	546	6.41	2.80	278.76	152202.50												
	Kurban	evet	73	6.66	3.09	286.62	20923.00	17767.00	-.178	.859																																																																																																																																																																																																																																									
		hayır	493	6.49	2.85	283.04	139538.00				4-	Zorbalık	evet	30	5.03	1.85	321.67	9650.00	6715.000	-1.950	.051	hayır	530	4.57	1.60	278.17	147430.00		Kavga	evet	30	7.93	2.43	388.13	11644.00	4841.000	-3.789	.000	hayır	534	6.77	2.57	276.57	147686.00		Kurban	evet	30	9.33	3.91	416.38	12491.50	3993.500	-4.714	.000	hayır	534	6.36	2.73	274.98	146838.50	5-	Zorbalık	evet	17	5.53	3.87	330.74	5622.50	3778.500	-1.755	.079	hayır	544	4.56	1.49	279.45	152018.50		Kavga	evet	17	8.17	2.40	400.56	6809.50	2659.500	-3.130	.002	hayır	548	6.79	2.57	279.35	153085.50		Kurban	evet	17	8.41	4.23	373.21	6344.50	3124.500	-2.358	.018	hayır	548	6.45	2.81	280.20	153550.50	6-	Zorbalık	evet	110	4.95	2.09	317.27	34900.00	20925.000	-3.511	.000	hayır	452	4.50	1.47	272.79	123303.00		Kavga	evet	110	7.68	2.71	355.03	39053.50	17211.500	-5.307	.000	hayır	456	6.62	2.50	266.24	121407.50		Kurban	evet	111	7.67	3.60	338.87	37615.00	19106.000	-4.055	.000	hayır	455	6.23	2.60	269.99	122846.00	8.	Zorbalık	evet	19	5.37	1.34	396.21	7528.00	2979.00	-4.269	.000	hayır	543	4.56	1.62	277.49	150675.00		Kavga	evet	20	7.75	2.28	378.03	7560.50	3569.500	-2.733	.006	hayır	546	6.80	2.58	280.04	152900.50		Kurban	evet	20	9.10	3.81	412.93	8258.50	2871.50	-3.675	.000	hayır	546	6.41	2.80	278.76	152202.50																													
4-	Zorbalık	evet	30	5.03	1.85	321.67	9650.00	6715.000	-1.950	.051																																																																																																																																																																																																																																									
		hayır	530	4.57	1.60	278.17	147430.00					Kavga	evet	30	7.93	2.43	388.13	11644.00	4841.000	-3.789	.000	hayır	534	6.77	2.57	276.57	147686.00		Kurban	evet	30	9.33	3.91	416.38	12491.50	3993.500	-4.714	.000	hayır	534	6.36	2.73	274.98	146838.50	5-	Zorbalık	evet	17	5.53	3.87	330.74	5622.50	3778.500	-1.755	.079	hayır	544	4.56	1.49	279.45	152018.50		Kavga	evet	17	8.17	2.40	400.56	6809.50	2659.500	-3.130	.002	hayır	548	6.79	2.57	279.35	153085.50		Kurban	evet	17	8.41	4.23	373.21	6344.50	3124.500	-2.358	.018	hayır	548	6.45	2.81	280.20	153550.50	6-	Zorbalık	evet	110	4.95	2.09	317.27	34900.00	20925.000	-3.511	.000	hayır	452	4.50	1.47	272.79	123303.00		Kavga	evet	110	7.68	2.71	355.03	39053.50	17211.500	-5.307	.000	hayır	456	6.62	2.50	266.24	121407.50		Kurban	evet	111	7.67	3.60	338.87	37615.00	19106.000	-4.055	.000	hayır	455	6.23	2.60	269.99	122846.00	8.	Zorbalık	evet	19	5.37	1.34	396.21	7528.00	2979.00	-4.269	.000	hayır	543	4.56	1.62	277.49	150675.00		Kavga	evet	20	7.75	2.28	378.03	7560.50	3569.500	-2.733	.006	hayır	546	6.80	2.58	280.04	152900.50		Kurban	evet	20	9.10	3.81	412.93	8258.50	2871.50	-3.675	.000	hayır	546	6.41	2.80	278.76	152202.50																																														
	Kavga	evet	30	7.93	2.43	388.13	11644.00	4841.000	-3.789	.000																																																																																																																																																																																																																																									
		hayır	534	6.77	2.57	276.57	147686.00					Kurban	evet	30	9.33	3.91	416.38	12491.50	3993.500	-4.714	.000	hayır	534	6.36	2.73	274.98	146838.50	5-	Zorbalık	evet	17	5.53	3.87	330.74	5622.50	3778.500	-1.755	.079	hayır	544	4.56	1.49	279.45	152018.50		Kavga	evet	17	8.17	2.40	400.56	6809.50	2659.500	-3.130	.002	hayır	548	6.79	2.57	279.35	153085.50		Kurban	evet	17	8.41	4.23	373.21	6344.50	3124.500	-2.358	.018	hayır	548	6.45	2.81	280.20	153550.50	6-	Zorbalık	evet	110	4.95	2.09	317.27	34900.00	20925.000	-3.511	.000	hayır	452	4.50	1.47	272.79	123303.00		Kavga	evet	110	7.68	2.71	355.03	39053.50	17211.500	-5.307	.000	hayır	456	6.62	2.50	266.24	121407.50		Kurban	evet	111	7.67	3.60	338.87	37615.00	19106.000	-4.055	.000	hayır	455	6.23	2.60	269.99	122846.00	8.	Zorbalık	evet	19	5.37	1.34	396.21	7528.00	2979.00	-4.269	.000	hayır	543	4.56	1.62	277.49	150675.00		Kavga	evet	20	7.75	2.28	378.03	7560.50	3569.500	-2.733	.006	hayır	546	6.80	2.58	280.04	152900.50		Kurban	evet	20	9.10	3.81	412.93	8258.50	2871.50	-3.675	.000	hayır	546	6.41	2.80	278.76	152202.50																																																															
	Kurban	evet	30	9.33	3.91	416.38	12491.50	3993.500	-4.714	.000																																																																																																																																																																																																																																									
		hayır	534	6.36	2.73	274.98	146838.50				5-	Zorbalık	evet	17	5.53	3.87	330.74	5622.50	3778.500	-1.755	.079	hayır	544	4.56	1.49	279.45	152018.50		Kavga	evet	17	8.17	2.40	400.56	6809.50	2659.500	-3.130	.002	hayır	548	6.79	2.57	279.35	153085.50		Kurban	evet	17	8.41	4.23	373.21	6344.50	3124.500	-2.358	.018	hayır	548	6.45	2.81	280.20	153550.50	6-	Zorbalık	evet	110	4.95	2.09	317.27	34900.00	20925.000	-3.511	.000	hayır	452	4.50	1.47	272.79	123303.00		Kavga	evet	110	7.68	2.71	355.03	39053.50	17211.500	-5.307	.000	hayır	456	6.62	2.50	266.24	121407.50		Kurban	evet	111	7.67	3.60	338.87	37615.00	19106.000	-4.055	.000	hayır	455	6.23	2.60	269.99	122846.00	8.	Zorbalık	evet	19	5.37	1.34	396.21	7528.00	2979.00	-4.269	.000	hayır	543	4.56	1.62	277.49	150675.00		Kavga	evet	20	7.75	2.28	378.03	7560.50	3569.500	-2.733	.006	hayır	546	6.80	2.58	280.04	152900.50		Kurban	evet	20	9.10	3.81	412.93	8258.50	2871.50	-3.675	.000	hayır	546	6.41	2.80	278.76	152202.50																																																																																
5-	Zorbalık	evet	17	5.53	3.87	330.74	5622.50	3778.500	-1.755	.079																																																																																																																																																																																																																																									
		hayır	544	4.56	1.49	279.45	152018.50					Kavga	evet	17	8.17	2.40	400.56	6809.50	2659.500	-3.130	.002	hayır	548	6.79	2.57	279.35	153085.50		Kurban	evet	17	8.41	4.23	373.21	6344.50	3124.500	-2.358	.018	hayır	548	6.45	2.81	280.20	153550.50	6-	Zorbalık	evet	110	4.95	2.09	317.27	34900.00	20925.000	-3.511	.000	hayır	452	4.50	1.47	272.79	123303.00		Kavga	evet	110	7.68	2.71	355.03	39053.50	17211.500	-5.307	.000	hayır	456	6.62	2.50	266.24	121407.50		Kurban	evet	111	7.67	3.60	338.87	37615.00	19106.000	-4.055	.000	hayır	455	6.23	2.60	269.99	122846.00	8.	Zorbalık	evet	19	5.37	1.34	396.21	7528.00	2979.00	-4.269	.000	hayır	543	4.56	1.62	277.49	150675.00		Kavga	evet	20	7.75	2.28	378.03	7560.50	3569.500	-2.733	.006	hayır	546	6.80	2.58	280.04	152900.50		Kurban	evet	20	9.10	3.81	412.93	8258.50	2871.50	-3.675	.000	hayır	546	6.41	2.80	278.76	152202.50																																																																																																	
	Kavga	evet	17	8.17	2.40	400.56	6809.50	2659.500	-3.130	.002																																																																																																																																																																																																																																									
		hayır	548	6.79	2.57	279.35	153085.50					Kurban	evet	17	8.41	4.23	373.21	6344.50	3124.500	-2.358	.018	hayır	548	6.45	2.81	280.20	153550.50	6-	Zorbalık	evet	110	4.95	2.09	317.27	34900.00	20925.000	-3.511	.000	hayır	452	4.50	1.47	272.79	123303.00		Kavga	evet	110	7.68	2.71	355.03	39053.50	17211.500	-5.307	.000	hayır	456	6.62	2.50	266.24	121407.50		Kurban	evet	111	7.67	3.60	338.87	37615.00	19106.000	-4.055	.000	hayır	455	6.23	2.60	269.99	122846.00	8.	Zorbalık	evet	19	5.37	1.34	396.21	7528.00	2979.00	-4.269	.000	hayır	543	4.56	1.62	277.49	150675.00		Kavga	evet	20	7.75	2.28	378.03	7560.50	3569.500	-2.733	.006	hayır	546	6.80	2.58	280.04	152900.50		Kurban	evet	20	9.10	3.81	412.93	8258.50	2871.50	-3.675	.000	hayır	546	6.41	2.80	278.76	152202.50																																																																																																																		
	Kurban	evet	17	8.41	4.23	373.21	6344.50	3124.500	-2.358	.018																																																																																																																																																																																																																																									
		hayır	548	6.45	2.81	280.20	153550.50				6-	Zorbalık	evet	110	4.95	2.09	317.27	34900.00	20925.000	-3.511	.000	hayır	452	4.50	1.47	272.79	123303.00		Kavga	evet	110	7.68	2.71	355.03	39053.50	17211.500	-5.307	.000	hayır	456	6.62	2.50	266.24	121407.50		Kurban	evet	111	7.67	3.60	338.87	37615.00	19106.000	-4.055	.000	hayır	455	6.23	2.60	269.99	122846.00	8.	Zorbalık	evet	19	5.37	1.34	396.21	7528.00	2979.00	-4.269	.000	hayır	543	4.56	1.62	277.49	150675.00		Kavga	evet	20	7.75	2.28	378.03	7560.50	3569.500	-2.733	.006	hayır	546	6.80	2.58	280.04	152900.50		Kurban	evet	20	9.10	3.81	412.93	8258.50	2871.50	-3.675	.000	hayır	546	6.41	2.80	278.76	152202.50																																																																																																																																			
6-	Zorbalık	evet	110	4.95	2.09	317.27	34900.00	20925.000	-3.511	.000																																																																																																																																																																																																																																									
		hayır	452	4.50	1.47	272.79	123303.00					Kavga	evet	110	7.68	2.71	355.03	39053.50	17211.500	-5.307	.000	hayır	456	6.62	2.50	266.24	121407.50		Kurban	evet	111	7.67	3.60	338.87	37615.00	19106.000	-4.055	.000	hayır	455	6.23	2.60	269.99	122846.00	8.	Zorbalık	evet	19	5.37	1.34	396.21	7528.00	2979.00	-4.269	.000	hayır	543	4.56	1.62	277.49	150675.00		Kavga	evet	20	7.75	2.28	378.03	7560.50	3569.500	-2.733	.006	hayır	546	6.80	2.58	280.04	152900.50		Kurban	evet	20	9.10	3.81	412.93	8258.50	2871.50	-3.675	.000	hayır	546	6.41	2.80	278.76	152202.50																																																																																																																																																				
	Kavga	evet	110	7.68	2.71	355.03	39053.50	17211.500	-5.307	.000																																																																																																																																																																																																																																									
		hayır	456	6.62	2.50	266.24	121407.50					Kurban	evet	111	7.67	3.60	338.87	37615.00	19106.000	-4.055	.000	hayır	455	6.23	2.60	269.99	122846.00	8.	Zorbalık	evet	19	5.37	1.34	396.21	7528.00	2979.00	-4.269	.000	hayır	543	4.56	1.62	277.49	150675.00		Kavga	evet	20	7.75	2.28	378.03	7560.50	3569.500	-2.733	.006	hayır	546	6.80	2.58	280.04	152900.50		Kurban	evet	20	9.10	3.81	412.93	8258.50	2871.50	-3.675	.000	hayır	546	6.41	2.80	278.76	152202.50																																																																																																																																																																					
	Kurban	evet	111	7.67	3.60	338.87	37615.00	19106.000	-4.055	.000																																																																																																																																																																																																																																									
		hayır	455	6.23	2.60	269.99	122846.00				8.	Zorbalık	evet	19	5.37	1.34	396.21	7528.00	2979.00	-4.269	.000	hayır	543	4.56	1.62	277.49	150675.00		Kavga	evet	20	7.75	2.28	378.03	7560.50	3569.500	-2.733	.006	hayır	546	6.80	2.58	280.04	152900.50		Kurban	evet	20	9.10	3.81	412.93	8258.50	2871.50	-3.675	.000	hayır	546	6.41	2.80	278.76	152202.50																																																																																																																																																																																						
8.	Zorbalık	evet	19	5.37	1.34	396.21	7528.00	2979.00	-4.269	.000																																																																																																																																																																																																																																									
		hayır	543	4.56	1.62	277.49	150675.00					Kavga	evet	20	7.75	2.28	378.03	7560.50	3569.500	-2.733	.006	hayır	546	6.80	2.58	280.04	152900.50		Kurban	evet	20	9.10	3.81	412.93	8258.50	2871.50	-3.675	.000	hayır	546	6.41	2.80	278.76	152202.50																																																																																																																																																																																																							
	Kavga	evet	20	7.75	2.28	378.03	7560.50	3569.500	-2.733	.006																																																																																																																																																																																																																																									
		hayır	546	6.80	2.58	280.04	152900.50					Kurban	evet	20	9.10	3.81	412.93	8258.50	2871.50	-3.675	.000	hayır	546	6.41	2.80	278.76	152202.50																																																																																																																																																																																																																								
	Kurban	evet	20	9.10	3.81	412.93	8258.50	2871.50	-3.675	.000																																																																																																																																																																																																																																									
		hayır	546	6.41	2.80	278.76	152202.50																																																																																																																																																																																																																																												

9.	Zorbalık	evet	67	4.98	2.29	320.17	21451.50	13924.50	-2.871	.004
		hayır	494	4.54	1.50	275.69	136189.50			
	Kavga	evet	67	7.86	2.87	360.68	24165.50	11478.50	-4.307	.000
		hayır	498	6.69	2.50	272.55	135729.50			
	Kurban	evet	69	8.25	3.83	361.96	24975.50	11663.50	-4.370	.000
		hayır	496	6.27	2.63	272.02	134919.50			
10-	Zorbalık	evet	35	5.20	2.89	315.34	11037.00	7863.00	-1.891	.059
		hayır	522	4.54	1.49	276.56	144366.00			
	Kavga	evet	36	7.78	3.25	334.63	12046.50	7519.50	-2.131	.033
		hayır	525	6.77	2.52	277.32	145594.50			
	Kurban	evet	35	7.74	3.05	360.21	12607.50	6432.50	-3.043	.002
		hayır	526	6.43	2.84	275.73	145033.50			
11-	Zorbalık	evet	41	5.12	1.95	318.30	13050.50	9048.50	-2.152	.031
		hayır	518	4.55	1.58	276.97	143469.50			
	Kavga	evet	41	7.63	3.06	340.22	13949.00	8314.00	-2.472	.013
		hayır	522	6.77	2.52	277.43	144817.00			
	Kurban	evet	41	7.36	3.86	314.17	12881.00	9382.00	-1.341	.180
		hayır	522	6.42	2.76	279.47	145885.00			
12-	Zorbalık	evet	38	4.92	2.79	285.18	10837.00	9740.00	-2.252	.801
		hayır	522	4.56	1.50	280.16	146243.00			
	Kavga	evet	39	7.92	3.69	362.76	14147.50	7107.50	-3.312	.001
		hayır	525	6.74	2.46	276.54	145182.50			
	Kurban	evet	38	7.13	2.82	326.36	12401.50	8327.50	-1.751	.080
		hayır	526	6.47	2.88	279.33	146928.50			
13-	Zorbalık	evet	8	5.00	1.93	297.88	2383.00	2085.00	-.392	.695
		hayır	554	4.58	1.61	281.26	155820.00			
	Kavga	evet	9	6.78	1.09	345.33	3108.00	1950.00	-1.188	.235
		hayır	557	6.82	2.59	282.50	157353.00			
	Kurban	evet	9	8.00	4.03	346.50	3118.50	1939.50	-1.188	.235
		hayır	557	6.48	2.85	282.48	157342.50			

14-	Zorbalık	evet	111	4.63	1.44	286.98	31854.50	24422.50	-.541	.589
		hayır	451	4.59	1.66	280.15	126348.50			
	Kavga	evet	111	6.98	2.60	294.95	32739.00	23982.00	-.84	.393
		hayır	455	6.78	2.56	280.71	127722.00			
	Kurban	evet	110	7.43	3.45	329.43	36237.00	20028.00	-3.345	.001
		hayır	456	6.29	2.68	272.42	124224.00			

Aile içinde annesi şiddete maruz kalan ve kalmayan öğrencilerin Zorba-Kurban Ölçeğinin bazı alt boyutlarına ait puanlarında anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Bunlar,

Zorba- Kurban Ölçeğinin “Kavga” alt boyutu puanlarında, Aile İçi Şiddeti Değerlendirme Anketinin “Kadına Yönelik Şiddet” alt boyutu 2. Maddesi (Eşiniz eşyalarınıza ya da sizin için değerli olan şeylere zarar verir mi?) açısından annesi şiddete maruz kalan öğrencilerin lehine anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Analiz sonucu “Kavga” için $z=-3.04$; $p<.05$ bulunmuştur. “Zorbalık” ve “Kurban” alt boyutlarındaki farklılık ise manidar bulunmamıştır. “Eşiniz eşyalarınıza ya da sizin için değerli olan şeylere zarar verir mi?” sorusuna evet diyen annelerin çocuklarının “Kavga” alt boyutu için sıra ortalaması puanı 394.36 olarak bulunmuştur. Bu bulgu kavgada bulunmanın, babanın anneye ait eşyalara ya da değerli şeylere zarar verdiği aile ortamında bulunan çocukların lehine farklılaştığını göstermektedir. Grupların sıra ortalaması dikkate alındığında babanın anneye ait eşyalara ya da değerli şeylere zarar verdiği aile ortamındaki çocukların diğerlerine göre daha fazla kavga ettiklerini göstermektedir.

Zorba-Kurban Ölçeğinin “Zorbalık” alt boyutu puanlarında, Aile İçi Şiddeti Değerlendirme Anketinin “Kadına Yönelik Şiddet” alt boyutu 3. Maddesi (Eşiniz

yaptıklarınızı ya da telefon konuşmalarınızı gözetler mi?) açısından annesi şiddete maruz kalan öğrencilerin lehine anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Analiz sonucu “Zorbalık” için $z=-2.68$; $p<.05$ bulunmuştur. “Kavga” ve “Kurban” alt boyutlarındaki farklılık ise manidar bulunmamıştır. “Eşiniz yaptıklarınızı ya da telefon konuşmalarınızı gözetler mi?” sorusuna evet diyen annelerin çocuklarının “Zorbalık” alt boyutu için sıra ortalaması puanı 316.39 olarak bulunmuştur. Bu bulgu zorbalıkta bulunmanın, baba tarafından annenin yaptıklarının ve telefon konuşmalarının gözetlendiği aile ortamında bulunan çocukların lehine farklılaştığını göstermektedir. Grupların sıra ortalaması dikkate alındığında baba tarafından annenin yaptıklarının ve telefon konuşmalarının gözetlendiği aile ortamındaki çocukların diğerlerine göre daha fazla zorbalık yaptıklarını göstermektedir.

Zorba-Kurban Ölçeğinin “Kavga” ve “Kurban” alt boyutu puanlarında, Aile İçi Şiddeti Değerlendirme Anketinin “Kadına Yönelik Şiddet” alt boyutu 4. Maddesi (Sizi dürüst olmamakla suçlar mı?) açısından annesi şiddete maruz kalan öğrencilerin lehine anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Analiz sonucu “Kavga” için $z=-3.79$; $p<.05$, “Kurban” için $z=-4.71$; $p<.05$ bulunmuştur. “Zorbalık” alt boyutundaki farklılık ise manidar bulunmamıştır. “Sizi dürüst olmamakla suçlar mı?” sorusuna “evet” diyen annelerin çocuklarının “Kavga” alt boyutu için sıra ortalaması puanı 388.13, “Kurban” alt boyutu için sıra ortalaması puanı ise 416.38 olarak bulunmuştur. Bu bulgu kavgada bulunmanın ve kurban durumunda olmanın babanın anneyi dürüst olmamakla suçladığı aile ortamında bulunan çocukların lehine farklılaştığını göstermektedir. Grupların sıra ortalaması dikkate alındığında babanın anneyi dürüst olmamakla suçladığı aile ortamındaki çocukların diğerlerine göre daha fazla kavga ettiklerini ve zorbalığa maruz kaldıklarını göstermektedir.

Zorba-Kurban Ölçeğinin “Kavga” ve “Kurban” alt boyutu puanlarında, Aile İçi Şiddeti Değerlendirme Anketinin “Kadına Yönelik Şiddet” alt boyutu 5. Maddesi (Eşiniz sizi hiç öldürmekle ya da zarar vermekle tehdit etti mi?) açısından annesi şiddete maruz kalan öğrencilerin lehine anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Analiz sonucu “Kavga” için $z=-3.13$; $p<.05$, “Kurban” için $z=-2.36$; $p<.05$ bulunmuştur. “Zorbalık” alt boyutundaki farklılık ise manidar bulunmamıştır. “Eşiniz sizi hiç öldürmekle ya da zarar vermekle tehdit etti mi?” sorusuna evet diyen annelerin çocuklarının “Kavga” alt boyutu için sıra ortalaması puanı 400.56, “Kurban” alt boyutu için sıra ortalaması puanı ise 373.21 olarak bulunmuştur. Bu bulgu kavgada bulunmanın ve kurban durumunda olmanın babanın anneyi öldürmekle ya da zarar vermekle tehdit ettiği aile ortamında bulunan çocukların lehine farklılaştığını göstermektedir. Grupların sıra ortalaması dikkate alındığında babanın anneyi öldürmekle ya da zarar vermekle tehdit ettiği aile ortamındaki çocukların diğerlerine göre daha fazla kavga ettiklerini ve zorbalığa maruz kaldıklarını göstermektedir.

Zorba-Kurban Ölçeğinin “Zorbalık”, “Kavga” ve “Kurban” alt boyutu puanlarında, Aile İçi Şiddeti Değerlendirme Anketinin “Kadına Yönelik Şiddet” alt boyutu 6. Maddesi (Eşiniz size hiç vurdu mu?) açısından annesi şiddete maruz kalan öğrencilerin lehine anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Analiz sonucu “Zorbalık” için $z=-3.51$; $p<.05$, “Kavga” için $z=-5.31$; $p<.05$, “Kurban” için ise $z=-4.06$; $p<.05$ bulunmuştur. “Eşiniz size hiç vurdu mu?” sorusuna evet diyen annelerin çocuklarının “Zorbalık” alt boyutu için “sıra ortalaması puanı 317.27, “Kavga” alt boyutu için sıra ortalaması puanı 355.03, “Kurban” alt boyutu için sıra ortalaması puanı ise 338.87 olarak bulunmuştur. Bu bulgu zorbalık yapmanın, kavgada bulunmanın ve kurban durumunda olmanın babanın anneye fiziksel şiddet uyguladığı aile ortamında bulunan

çocukların lehine farklılaştığını göstermektedir. Grupların sıra ortalaması dikkate alındığında babanın anneye fiziksel şiddet uyguladığı aile ortamındaki çocukların diğerlerine göre daha fazla zorbalık yaptıklarını, kavgada bulduklarını ve zorbalığa maruz kaldıklarını göstermektedir.

Zorba-Kurban Ölçeğinin “Zorbalık”, “Kavgı” ve “Kurban” alt boyutu puanlarında, Aile İçi Şiddeti Değerlendirme Anketinin “Kadına Yönelik Şiddet” alt boyutu 8. Maddesi (Eşiniz sizi çocuklarınıza zarar vermekle, öldürmekle ya da onları evden uzaklaştırmakla hiç tehdit etti mi?) açısından annesi şiddete maruz kalan öğrencilerin lehine anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Analiz sonucu “Zorbalık” için $z=-4.27$; $p<.05$, “Kavgı” için $z=-2.73$; $p<.05$, “Kurban” için ise $z=-3.68$; $p<.05$ bulunmuştur. “Eşiniz sizi çocuklarınıza zarar vermekle, öldürmekle ya da onları evden uzaklaştırmakla hiç tehdit etti mi?” sorusuna evet diyen annelerin çocuklarının “Zorbalık” alt boyutu için sıra ortalaması puanı 396.21, “Kavgı” alt boyutu için sıra ortalaması puanı 378.03, “Kurban” alt boyutu için sıra ortalaması puanı ise 412.93 olarak bulunmuştur. Bu bulgu zorbalık yapmanın, kavgada bulunmanın ve kurban durumunda olmanın, babanın anneyi çocuklara zarar vermekle ya da öldürmekle tehdit ettiği aile ortamında bulunan çocukların lehine farklılaştığını göstermektedir. Grupların sıra ortalaması dikkate alındığında babanın anneyi çocuklara zarar vermekle ya da öldürmekle tehdit ettiği aile ortamındaki çocukların diğerlerine göre daha fazla zorbalık yaptıklarını, kavgada bulduklarını ve zorbalığa maruz kaldıklarını göstermektedir.

Aile İçi Şiddeti Değerlendirme Anketinin “Kadına Yönelik Şiddet” alt boyutu 1. Maddesine (Eşiniz, sizin evden ayrılmanıza, çalışmanıza ya da eğitim almanıza hiç engel olur mu ?) evet diyen annelerin çocuklarıyla, hayır diyen annelerinin çocuklarının

Zorba-Kurban Ölçeğinden aldıkları puanların anlamlı düzeyde farklılık göstermediği tespit edilmiştir.

Aile içinde kendisi şiddete maruz kalan ve kalmayan öğrencilerin Zorba-Kurban Ölçeğinin bazı alt boyutlarına ait puanlarında anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Bunlar,

Zorba-Kurban Ölçeğinin “Zorbalık”, “Kavga” ve “Kurban” alt boyutu puanlarında, Aile İçi Şiddeti Değerlendirme Anketinin “Çocuğa Yönelik Şiddet” alt boyutuna ait 9. maddesine (Çocuğunuz, eşinizin size vurduğuna hiç şahit oldu mu?) “evet” diyen annelerin çocuklarının lehine anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Analiz sonucu “Zorbalık” için $z=-2.87$; $p<.05$, “Kavga” için $z=-4.31$; $p<.05$, “Kurban” için ise $z=-4.37$; $p<.05$ bulunmuştur. “Çocuğunuz, eşinizin size vurduğuna hiç şahit oldu mu?” sorusuna evet diyen annelerin çocuklarının “Zorbalık” alt boyutu için sıra ortalaması puanı 320.17, “Kavga” alt boyutu için sıra ortalaması puanı 360.68, “Kurban” alt boyutu için sıra ortalaması puanı ise 361.96 olarak bulunmuştur. Bu bulgu zorbalık yapmanın, kavgada bulunmanın ve kurban durumunda olmanın, babanın anneye uyguladığı fiziksel şiddete tanık olan çocukların lehine farklılaştığını göstermektedir. Grupların sıra ortalaması dikkate alındığında babanın anneye uyguladığı fiziksel şiddete tanık olan çocukların diğerlerine göre daha fazla zorbalık yaptıklarını, kavgada bulduklarını ve zorbalığa maruz kaldıklarını göstermektedir.

Zorba-Kurban Ölçeğinin “Kavga” ve “Kurban” alt boyutu puanlarında, Aile İçi Şiddeti Değerlendirme Anketinin “Çocuğa Yönelik Şiddet” alt boyutuna ait 10. maddesine (Eşiniz çocuğunuza iz, çürük, çizik ya da başka ciddi yaralar bırakacak şekilde kemer, kayış ya da diğer nesnelere vurdu mu?) evet diyen annelerin

çocuklarının lehine anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Analiz sonucu “Kavga” için $z=-2.13$; $p<.05$, “Kurban” için ise $z=-3.04$; $p<.05$ bulunmuştur. “Zorbalık” alt boyutundaki farklılık ise manidar bulunmamıştır. “Eşiniz çocuğunuza iz, çürük, çizik ya da başka ciddi yaralar bırakacak şekilde kemer, kayış ya da diğer nesnelere vurdu mu?” sorusuna evet diyen annelerin çocuklarının “Kavga” alt boyutu için sıra ortalaması puanı 334.63, “Kurban” alt boyutu için sıra ortalaması puanı ise 360.21 olarak bulunmuştur. Bu bulgu kavgada bulunmanın ve kurban durumunda olmanın babanın fiziksel şiddetine maruz kalan çocukların lehine farklılaştığını göstermektedir. Grupların sıra ortalaması, babanın fiziksel şiddetine maruz kalan çocukların diğerlerine göre daha fazla kavga ettiklerini ve zorbalığa maruz kaldıklarını göstermektedir.

Zorba-Kurban Ölçeğinin “Zorbalık” ve “Kavga” alt boyutu puanlarında, Aile İçi Şiddeti Değerlendirme Anketinin “Çocuğa Yönelik Şiddet” alt boyutuna ait 11. maddesine (Öğretmenler çocuğunuzun okuldaki davranışları hakkında şikayet ediyorlar mı? -kavga, mala zarar verme, derse dikkatini vermeme ya da içe kapanma-) evet diyen annelerin çocuklarının lehine anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Analiz sonucu “Zorbalık” için $z=-2.15$; $p<.05$, “Kavga” için $z=-2.47$; $p<.05$ bulunmuştur. “Kurban” alt boyutundaki farklılık ise manidar bulunmamıştır., “Öğretmenler çocuğunuzun okuldaki davranışları hakkında şikayet ediyorlar mı (kavga, mala zarar verme, derse dikkatini vermeme ya da içe kapanma)? sorusuna “evet” diyen annelerin çocuklarının “Zorbalık” alt boyutu için sıra ortalaması puanı 318.30, “Kavga” alt boyutu için sıra ortalaması puanı ise 340.22 olarak bulunmuştur. Bu bulgu zorbalık yapmanın ve kavgada bulunmanın, öğretmenleri tarafından davranışlarından şikayetçi oldukları belirtilen annelerin çocuklarının lehine farklılaştığını göstermektedir. Grupların sıra ortalaması

dikkate alındığında öğretmenlerin davranışlarından şikayetçi oldukları çocukların diğerlerine göre daha fazla zorbalık yaptıkları ve kavgada buldukları görülmektedir.

Zorba-Kurban Ölçeğinin “Kavga” alt boyutu puanlarında, Aile İçi Şiddeti Değerlendirme Anketinin “Çocuğa Yönelik Şiddet” alt boyutuna ait 12. Maddesinde (Çocuğunuzu davranışa sevk etmek için fiziksel ceza uygulamak zorunda kalıyor musunuz?) şiddete maruz kalan öğrencilerin lehine anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Analiz sonucu “Kavga” için $z=-3.31$; $p<.05$ bulunmuştur. “Zorbalık” ve “Kurban” alt boyutlarındaki farklılık ise manidar bulunmamıştır. “Çocuğunuzu davranışa sevk etmek için fiziksel ceza uygulamak zorunda kalıyor musunuz?” sorusuna evet diyen annelerin çocuklarının “Kavga” alt boyutu için sıra ortalaması puanı 362.76 olarak bulunmuştur. Bu bulgu kavgada bulunmanın, annelerinin fiziksel şiddetine maruz kalan çocukların lehine farklılaştığını göstermektedir. Grupların sıra ortalaması dikkate alındığında annelerinin fiziksel şiddetine maruz kalan çocukların diğerlerine göre daha fazla kavgada buldukları görülmektedir

Zorba-Kurban Ölçeğinin “Kurban” alt boyutu puanlarında, Aile İçi Şiddeti Değerlendirme Anketinin “Çocuğa Yönelik Şiddet” alt boyutuna ait 14. maddesine (Çocuğunuz sizden ayrılırken endişeli oluyor ve korkuyor mu?) evet diyen annelerin çocuklarının analiz sonucu “Kurban” alt boyutu için $z=-3.35$; $p<.05$ bulunmuştur. “Zorbalık” ve “Kavga” alt boyutlarındaki farklılık ise manidar bulunmamıştır. “Çocuğunuz sizden ayrılırken endişeli oluyor ve korkuyor mu?” sorusuna evet diyen annelerin çocuklarının “Kurban” alt boyutu için sıra ortalaması puanı 329.43 olarak bulunmuştur. Bu bulgu anneleri tarafından kendilerinden ayrılırken endişeli olduğu ve korktuğu belirtilen çocukların kurban boyutundan aldıkları puanların diğerlerine göre

anlamli şekilde farklı olduğunu göstermektedir. Grupların sıra ortalaması dikkate alındığında annelerinden ayrılırken endişelenen ve korkan çocukların diğerlerine göre daha fazla zorbalığa maruz kaldıkları görülmektedir.

Aile İçi Şiddeti Değerlendirme Anketinin “Çocuğa Yönelik Şiddet” alt boyutuna ait 13. Maddesine (Çocuğunuz kendine, evcil hayvanlarına ya da eşyalarına hiç zarar vermeye çalışır mı?) evet diyen annelerin çocuklarıyla, hayır diyen annelerinin çocuklarının Zorba-Kurban Ölçeğinden aldıkları puanların anlamlı düzeyde farklılık göstermediği tespit edilmiştir.

Tablo 4.7’de öğrencilerin şiddete yönelik tutum puanları ile zorba-kurban ölçeği puanları arasındaki ilişkiyi ortaya koymak amacıyla yapılan Spearman korelasyon analizi sonuçlarına yer verilmiştir.

Tablo 4.7. Şiddete Yönelik Tutum ile Zorba-Kurban Ölçeği Puanları Arasındaki İlişkiye İlişkin Spearman Korelasyon Analizi Sonuçları Tablosu

Boyutlar		Zorbalık	Kavga	Kurban
Şiddet Kültürü	r	.083*	.092*	.064
Tepkisel Şiddet	r	.237**	.408**	.098**
Toplam Şiddet	r	.231**	.339**	.078*

**p<.001
*p<.05

Tablo 4.5’te görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin Şiddete Yönelik Tutum Ölçeği Çocuk Formu “Şiddet Kültürü” boyutu puanları ile Zorba-Kurban Ölçeği “Zorbalık” alt boyutu ($r=.083$; $p<.05$) ve “Kavga” ($r=.092$; $p<.05$)

puanları arasında pozitif yönde; Şiddete Yönelik Tutum Ölçeği Çocuk Formu “Tepkisel Şiddet” boyutu puanları ile Zorba-Kurban Ölçeği “Zorbalık” ($r=.237$; $p<.001$), “Kavga” ($r=.408$; $p<.001$) ve “Kurban” ($r=.098$; $p<.05$) alt boyutu puanları arasında pozitif yönde; Şiddete Yönelik Tutum Ölçeği Çocuk Formu “Toplam Şiddet” puanları ile Zorba-Kurban Ölçeği “Zorbalık” ($r=.231$; $p<.001$), “Kavga” ($r=.339$; $p<.001$) ve “Kurban” ($r=.078$; $p<.05$) alt boyutu puanları arasında pozitif yönde istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler bulunduğu belirlenmiştir. Bu bulguya göre öğrencilerin “Şiddet Kültürü”ne yönelik olumlu tutumları arttıkça zorbalık ve kavgada bulunma oranları da artmakta; “Tepkisel Şiddet”e yönelik olumlu tutumları arttıkça ise, hem zorbalık ve kavgada bulunma hem de kurban olma oranları artış göstermektedir.

BÖLÜM V

TARTIŞMA

Bu çalışmada şiddete yönelik tutumun ve zorba-kurban olma durumunun cinsiyet değişkenine göre farklılaşp farklılaşmadığı ve şiddete yönelik tutum ile zorba-kurban olma durumunun anneler tarafından rapor edilen kadına ve çocuğa yönelik aile içi şiddete göre farklılaşp farklılaşmadığının belirlenmesi amaçlanmıştır.

Bulgular, tepkisel şiddetin ve toplam olarak şiddete yönelik tutumun cinsiyete göre farklılaştığını göstermektedir. Bu bulgu, şiddete yönelik tutumların cinsiyete göre anlamlı bir fark gösterdiği ve erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre şiddeti daha çok onayladıkları biçimindedir. İlgili alan yazını incelendiğinde yapılan çalışmalar bu bulguyla benzerlik göstermektedir. Çetin'in (2004) araştırmasına göre erkek öğrenciler kız öğrencilere göre şiddete yönelik olarak daha olumlu tutum sergilemektedirler. Erkek öğrencilerin, kız öğrencilere göre şiddete yönelik daha olumlu bir tutuma sahip olmaları, toplum içinde erkeklerin yetiştirilme biçimlerinin kızlardan farklı olması, saldırganlığı teşvik eden rollerle toplumsallaşmasına ve şiddetin erkekler için hoş görülmesine bağlanabilir. Kız çocuklarının ise uyumlu davranışları onaylanmaktadır. Bununla birlikte erkeklerin toplumsallaşma süreci içerisinde şiddeti problem çözme yöntemi olarak kullanmalarının kızlara göre daha hoşgörülle karşılanması bu davranışların pekişmesinde ve şiddete daha olumlu bakmada etkili olabilir.

Öğrencilerin zorba-kurban olma durumlarının cinsiyete göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yapılan analizler cinsiyete göre farklılaşma olduğunu ortaya koymuştur. Araştırmanın bulgularını destekler şekilde yurt içi ve yurt

dışında yapılan araştırmalarda da benzer bulgular ortaya çıkmıştır. Erkek öğrenciler kız öğrencilere göre daha çok zorbalık yapmakta ve zorbalığa maruz kalmaktadır (Olweus, 1993, Haynie ve ark., 2001; Woods ve Wolke, 2003; Ando ve Asakura, 2005; Peterson ve Ray, 2006; Arslan, 2008). Bu durumun çok erken yaşlardan itibaren oluşan toplumsal cinsiyet rollerinden kaynaklandığı söylenebilir. İlk çocukluk yıllarından itibaren erkek çocuklarla kız çocukların oyunları incelendiğinde erkeklerin daha çok silah ve benzeri oyuncaklarla oynamaları da bu durumun kaynakları arasında yer alabilir. DiPietro'ya (1981) göre, erkek ve kızlar farklı nitelik ve modelde oyunlar oynamakta ve sosyal etkileşimleri de farklı olmaktadır. Erkekler genelde daha fazla fiziksel temas içeren, uyarıcı oyuncaklarla oynamayı tercih ederken kızlar, genellikle sözel oyunlarda kullanabilecekleri oyuncaklarla oynamaktadırlar ve birbirleriyle etkileşimleri sözel olmakta, fiziksel temas içermemektedir (akt., Çetin, 2004). Ayrıca Türk kültür yapısında erkek çocuklarının çoğunlukla güçlü olması, özgür davranması, girişken olması, tuttuğunu koparması ve saldırganca davranışlarının daha kolay kabul edilmesi, buna karşın kız çocuklarına çoğunlukla nazik ve ağırbaşlı olmalarının öğretilmesi ve bu tarz davranışlarının kabul görmesi de bulguların bu şekilde sonuçlanmasında etkili olabilir. Bu bulgular doğrultusunda kız ve erkeklerin çocukluk döneminde edindikleri toplumsal cinsiyet rolleri ve oyun biçimleri açısından farklılaşmalarının ileriki yıllarda şiddete yönelik tutumlarında ve şiddet içerikli davranışlarında cinsiyet farklılığının oluşumunda temel olacağı söylenebilir.

Anneler tarafından rapor edilen kadına ve çocuğa yönelik aile içi şiddet ile şiddete yönelik tutum arasındaki farklılığı ortaya koymak üzere yapılan analizlerde, anneleri ve kendileri aile içi şiddete uğrayan ve uğramayan çocukların şiddete yönelik tutumlarındaki fark istatistiksel olarak manidar bulunmamıştır. Buna karşın anneleri ve

kendileri şiddete uğrayan çocukların, anneleri ve kendileri şiddete uğramayan çocuklara göre daha fazla zorbalık olaylarında yer aldıkları araştırma bulgularıyla tespit edilmiştir.

Sosyal psikolojide önemli yeri olan tutumlar, psikolojik bir düşünsel oluşum içinde, toplumsal değer, norm ve ilişkilerin etkisiyle oluşmaktadır. Birçok sosyal psikoloğa göre tutum, zihinsel bir öge, bazılarına göre davranışı yönlendiren duygusal bir ön düşünce, kimilerine göre de ideoloji ya da kanaat oluşumunu etkileyen değerler bütünüdür. Bilişsel, duygusal ve davranışsal bir dizge olarak tutum, kişinin dünya hakkındaki varsayımlarını, başka insanlardan beklentilerini, neyin doğru neyin yanlış olduğuna ve neye yaklaşması, neden kaçması gerektiğine ilişkin duygu, değer ve inançlarını içerir (Taşçı, 2003).

Kağıtçıbaşı' na (1999) göre tutum, gözlenebilen, ortaya konan bir davranış değil, davranışa hazırlayıcı bir eğilimdir ve davranış tutuma atfedilir yani kişi öyle davranmıştır çünkü tutumu bu yöndedir. Dolayısıyla tutumlar kendileri gözlenmeyen ancak gözlenebilen bazı davranışlara yol açtığı varsayılan eğilimlerdir. Tutumlar bireyin düşünce, duygu ve davranış eğilimlerini birbiriyle uyumlu kılmakta ve bilişsel, duygusal ve davranışsal öğeler yerleşmiş ve güçlü tutumlarda tam olarak bulunmaktadır.

Araştırmadan elde edilen bulgular tutum-davranış ilişkisiyle açıklanabilir. Tutum-davranış arasındaki ilişkiyi incelemek üzere yapılan araştırmaların pek çoğu (La Piere, 1934, Kutner ve ark., 1952; Minard, 1952; akt., Kağıtçıbaşı, 1999), tutum ve davranış arasındaki tutarsızlığı ya da davranışın her zaman tutum tarafından belirlenemediği sonucunu ortaya koymaktadır. Bu sonuçlar tutumun doğrudan davranışı meydana getirdiğini değil, ortamsal etkenlerle etkileşim halinde davranışı meydana getirdiğini göstermektedir (Kağıtçıbaşı, 1999).

Anneler tarafından rapor edilen kadına ve çocuğa yönelik aile içi şiddet ile zorba-kurban olma durumu arasındaki farklılığı ortaya koymak üzere yapılan analizler genel anlamda anneleri ve kendileri şiddete maruz kalan çocukların, anneleri ve kendileri şiddete maruz kalmayan çocuklara göre daha fazla “zorbalık” olaylarında yer aldıklarını göstermiştir. Bu çocuklar evde şiddet uygulayan modelleri gözlemlemektedirler ya da kendileri doğrudan şiddetin mağduru olmaktadır. İlgili alan yazını incelendiğinde benzer bulgulara başka araştırmalarda da rastlanmakta ve araştırmalar, çocukluk ve ergenlik döneminde aile içinde babanın anneye yönelik şiddetine tanık olma ve ebeveyn şiddetine maruz kalmanın bireyin bilişsel, davranışsal, biyolojik, psikolojik ve sosyal gelişiminde ciddi sorunlara yol açabildiğini açıkça ortaya koymaktadır (WHO, 2002, Vahip, 2002, Baykal, 2008). Maxwell ve Maxwell’in (2003, akt., Baykal, 2008) araştırmasına göre ebeveynler arası şiddete tanık olmanın saldırganlık üzerindeki etkisinin, tüm diğer değişkenlerden daha yüksek olduğu saptanmıştır. Saldırganlık davranışlarını öngörmeye, ebeveynler arası şiddete tanık olmanın, ebeveynlerin şiddetine maruz kalmaya göre üç kat daha güçlü bir yordayıcı olduğu belirlenmiştir. Sarıbeyoğlu (2007) da araştırmasında ailenin uygun olmayan cezalandırma biçiminin zorba kişilik oluşumunda etkisi olduğunu tespit etmiştir. Ayrıca aile içi çocuk istismarının (suça yöneltme ve uygun olmayan cezalandırma, fiziksel ve çok yönlü istismar) zorbalık davranışını en yüksek yordama düzeyine sahip olduğunu tespit etmiştir. Aile içi şiddet ile zorbalık arasındaki bu ilişki, zorbaların aile içinde saldırgan modellere (ebeveynlerine ait) maruz kalmaları (Olweus, 1993, Dodge ve Schwarts, 1997), çocuğun saldırgan davranışlarına karşı ailenin kabul edici ve serbest bırakan bir tutum sergilemesi (Olweus, 1993), yine anne babanın fiziksel ceza gibi güç

temelli çocuk yetiştirme yöntemlerini kullanması, (Olweus, 1993, Ahmed ve Braithwaite, 2004), sorunların üstesinden gelmek için fizik gücün öneminin vurgulanması, bu gücü kullanmanın öğretilmesi buna karşın aile desteğinin ve sıcaklığının yeterli düzeyde olmaması (Banks, 1997) gibi durumlarla açıklanabilir. Ayrıca ebeveynin çocuğun bakımı konusunda tutarsız ve uyumsuz davranışlar sergilediği, bunun sonucunda ebeveyn-çocuk arasında oluşan “kaygılı bağlanma” biçimine sahip olan çocukların hem zorba hem de kurban olma düzeylerinin yüksek olduğu tespit edilmiştir (Bektaş, 2007). Dake, Price ve Telljohan (2003) kurbanların genel özelliklerini ortaya koymak amacıyla pek çok çalışmadan yola çıkarak oluşturdukları araştırmalarına göre kurbanların, sosyal durumları kontrol etme fırsatı sunmayan, müdahaleci, daha az duyarlı ve daha az destekleyici ebeveynlere sahip olduklarını, çocukla ebeveyn arasındaki ilişkinin aşırı yoğun olabildiğini, sert ve acımasız ev ortamlarında bulduklarını, çocuklukta istismar yaşama durumunun bulunduğunu tespit etmişlerdir.

Şiddete yönelik tutumlar ile zorba-kurban olma durumu arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmak için yapılan analizler öğrencilerin “Şiddet Kültürü”ne yönelik olumlu tutumları arttıkça zorbalık ve kavgada bulunma oranlarının arttığını; “Tepkisel Şiddet”e yönelik olumlu tutumları arttıkça ise, hem zorbalık ve kavgada bulunma oranları hem de kurban olma durumlarının arttığını göstermiştir. İlgili alan yazını incelendiğinde başka araştırmalarda da benzer bulgulara rastlanmaktadır. Funk ve arkadaşlarının (2003) çalışması şiddete yönelik tutum ile saldırganlık arasında pozitif yönde bir korelasyon olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca şiddete yönelik tutum, düşmanca duygular ve saldırganca davranışlar için önemli bir aracı olarak nitelendirilmektedir (Borum, 2000;

Ikeda, Simon, ve Swahn, 2001; Markowitz, 2001; Shalala, 1998; Velicer, Huckel, ve Hansen, 1989; Vernberg, Jacobs, ve Hershberger, 1999, akt., Funk ve ark., 2003).

BÖLÜM VI

ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmanın amaçları doğrultusunda ortaya çıkan sonuçlara dayalı olarak araştırmacılara ve alanda çalışanlara yönelik öneriler sunulmuştur.

6.1 Alanda Çalışan Uzmanlara Yönelik Öneriler

1. Okullarda aile içi şiddetle ilgili tarama çalışmaları yapılarak risk altındaki öğrenciler tespit edilmeli, bu öğrencilere ve ailelerine yönelik sosyal destek ve bilgilendirmeyi içeren önleme çalışmaları yapılmalıdır.
2. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından geliştirilen projelerde, öğretmen ve yöneticilere yönelik aile içi şiddet ve zorbalık konusunda hem teorik, hem de uygulamayı içeren bilgilendirici çalışmalara yer verilmelidir.
3. Milli Eğitim Bakanlığı'nın Hizmet İçi Eğitim programlarında rehber öğretmenlere zorbalık konusunda önlem almaya, sınıf içinde müdahale etme yöntemlerine yönelik eğitimler verilmelidir.

6.2 Araştırmacılara Yönelik Öneriler

1. Bu araştırmayla ilköğretim 6. sınıf öğrencilerinin anneleri tarafından rapor edilen kadına ve çocuğa yönelik aile içi şiddete göre, şiddete yönelik tutumlarının ve zorba-kurban olma durumlarının farklılaşp farklılaşmadığı incelenmiştir. Farklı yaş grubu ve eğitim kademelerindeki öğrencilerin

durumlarını tespit etmek amacıyla benzer bir çalışma değişik yaş grubu ve eğitim kademelerindeki öğrencilerle yapılabilir.

2. Bu çalışmanın bir başka amacı ilköğretim 6. sınıf öğrencilerinin şiddete yönelik tutumlarının ve zorba-kurban olma durumlarının cinsiyet açısından farklılaşp farklılaşmadığını ortaya koymaktır. Araştırma bulguları öğrencilerin şiddete yönelik tutumlarının ve zorba-kurban olma durumlarının cinsiyete göre farklılaştığını göstermektedir. Şiddet davranışlarına yönelik olumlu tutumları değiştirmek amacıyla deneysel çalışmalar yapılabilir. Hazırlanabilecek programlarda, cinsiyet farklılığı göz önünde bulundurulabilir.
3. Anne-babalar ve öğretmenler gibi çocuk ve gençlerin yakın iletişimde buldukları yetişkin gruplarının şiddete yönelik tutumlarını ortaya koymak amacıyla çalışmalar yapılabilir.
4. Tokat ilinde yürütülen bu çalışma, bölgesel ve kültürel farklılıkları ortaya koymak amacıyla Türkiye'nin farklı yerleşim bölgelerinde yapılabilir.

KAYNAKLAR

Akduman, G. G. (2007). *Suçta karışan 12-15 yaş grubundaki çocuklarda akran istismarı ve kendilik algısının karşılaştırmalı olarak incelenmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi. Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Aktaş, A.M. (2006). *Aile içi şiddet*. (1. Basım). İstanbul, Türkiye: Elma yayınevi.

Alikaşifoğlu, M., Ercan, O. (2007). Çocukluk çağında kabadayılık/zorbalık davranışları: hekimler açısından anlamı. *Türk Pediatri Arşivi*, 41-1. Erişim Tarihi: 12 Ağustos, 2010.
<http://www.turkpediatriarsivi.com/sayilar/5/19-25.pdf>

Ando, M., Asakura, T., Morton, B. S. (2005). Psychosocial influences on physical, verbal, and indirect bullying among japanese early adolescents. *The Journal of Early Adolescence*, 25, 268.

Arın, C. (1996). Kadına yönelik şiddet. *Cogito*, 6-7,305-312.

Arseven, A. D. (2001). *Alan araştırma yöntemi*. Ankara, Türkiye: Gündüz eğitim ve yayıncılık.

- Arslan, S. Ö. (2008). *Lise öğrencilerinde öz-kavram ve aile ilişkisinin akran zorbalığına etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Ayan, S. (2007). Aile içinde şiddete uğrayan çocukların saldırganlık eğilimleri. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 8, 206-214.
- Ayas, T. (2008). *Zorbalığı önlemede tüm okul yaklaşımına dayalı bir programın etkiliği*. Yayınlanmamış doktora tezi. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Aydın, B. (2005). *Çocuk ve ergen psikolojisi*. (2. Baskı). İstanbul, Türkiye: Atlas yayın dağıtım.
- Atik, G. (2006). *İlköğretim ikinci kademe öğrencileri arasındaki zorbalık davranışını yordamada denetim odağı, benlik saygısı, aile stili, yalnızlık ve akademik başarının rolü*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Atlas, R. S., Pepler, D. J. (1998). Observation of bullying of classroom. *The Journal of Education Research*. 92 (2), 86-99.
- Avcı, R (2006). *Şiddet davranışı gösteren ve göstermeyen ergenlerin ailelerinin aile işlevleri, öfke ve öfke ifade tarzları açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Balcı, A. (2005). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntem, teknik ve ilkeler*. Ankara, Türkiye: Pegem A yayıncılık.

Banks, R. (1997). *Bullying in schools*. ERIC Digest.

Available: <http://npin.org/library/pre1998/n00416/n00416.html>.

Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı, (1998). *Aile içinde ve toplumsal alanda şiddet*. Ankara, Türkiye: Başbakanlık aile araştırma kurumu yayınları, Yayın No: 113.

Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı, (2000). *Aile içi şiddetin sebep ve sonuçları*. Ankara, Türkiye: Başbakanlık aile araştırma kurumu yayınları, Yayın No: 86.

Başbakanlık Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü, (2007). *Kadına yönelik aile içi şiddetle mücadele ulusal eylem planı*. 2007-2010, Ankara.

Batsche, G. M., Kroff, H. M. (1994). Bullies and their victims understanding a persuasive problem in the schools. *School Psychology*, 23, 165-174.

Baykal, T. (2008). *Ailede kadına yönelik fiziksel şiddet, bu şiddete ilişkin tutumlar ve kişinin şiddet yaşantısı*. Yayınlanmamış doktora tezi. Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

- Bektaş, M. (2007). *İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinde okul zorbalığının yordanması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Bilgiç, E. (2007). *İlköğretim I. kademedeki görülen zorba davranışlarının sınıf değişkenleri ve atmosferi algılamalarına göre incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Bosworth, K. ve Espelage, Dorothy L. (1999). Factors associated with bullying behavior in middle school student. *Journal of Early Adolescence*, 19(3), 341-362.
- Bosworth, K., Espelage, Dorothy L., Simon, T. R. (2000). Examining the social context of bullying behaviors in early adolescence. *Journal of Counseling and Development*, 78 (3), 326-333.
- Boulton, M.J., Underwood, K. (1992). Bully/victim problems among middle school children. *British Journal Educational Psychology*, 62, 73-87.
- Budak, S. (2000). *Psikoloji sözlüğü*. Ankara, Türkiye: Bilim ve sanat yayınları.
- Buka, S., Earls, F. (1993). Early determinants of delinquency and violence, *Health Affairs*, 12, 4, 46-64.

Bulut, S. (2008). Okullarda görülen öğrenciden öğrenciye yönelik şiddet olaylarının bazı değişkenler açısından arşiv araştırılması yöntemiyle incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(2), 23-38.

Büyüköztürk, Ş. (2008). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. (8. Basım). Ankara, Türkiye: Pegem A yayıncılık.

Cüceloğlu, D.(1999). *İnsan ve davranışı*. (9. Basım). Ankara, Türkiye: Remzi kitabevi.

Çakır, M.A., Yazıcıoğlu, A. (2007). Lise son sınıf öğrencilerinin aile ve okulda yaşanan şiddet ve saldırganlığa yönelik görüş ve düşünceleri. *16. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi Bildiriler Kitabı*, Tokat, 2. Cilt, 519-524.

Çayırdağ, N. (2006). *İlköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin okul kültürünü algılayışları ile zorbalık eğilimleri ve zorbalıkla başetme düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Çelik, D. Ş. (2002). Çocuk suçluluğunda ailenin rolü. Erişim tarihi: 8 Mart, 2002.

http://www.egm.gov.tr/egitim/dergi/eskisayi/34/yeni/web/Yrd_Doc_Dr_Dolunay_S_CELIK.htm

Çetin, H. (2004). *Öğrenci ergenlerin şiddete yönelik tutumları: yaş ve cinsiyete göre bir inceleme*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Çocuk Hakları Sözleşmesi (1990). Erişim Tarihi: 17 Mayıs, 2010.

http://www.unicef.org/turkey/crc/_cr23c.html .

Dake, J. A., Price, J. H., Telljohann, S. K. (2003). The nature and extent of bullying at school, *Journal of School Health*, 73, 5, 173-180.

Demir, Ö., Acar, M. (1997). *Sosyal bilimler sözlüğü*. (3. Basım). Ankara, Türkiye: Vadi yayınları.

Deveci, H., Karadağ, R., Yılmaz, F. (2008). İlköğretim öğrencilerinin şiddet algıları. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 7, 24, 351-368. Erişim tarihi: 28 Kasım, 2010.

www.esosder.org info@esosder.org ISSN:1304-0278

Deveci, S, E., Açık, Y. (2005). İlköğretim öğrencilerinin babaları tarafından annelerine uygulanan fiziksel şiddet durumu. *Fırat Tıp Dergisi*, 7, 4, 847-851.

Dölek, N. (2000). Öğrencilerde zorbaca davranışlar. Erişim tarihi: 22 Aralık, 2009.

<http://www.sg.k12.tr/index.php?id=1182&L=1>

Dulmus, C. N., Theriot, M. T., Sowers, K. M., Blackburn, J., A. (2004). Student reports of peer bullying victimization in a rural school. *Stress, Trauma, and Crisis*, 7, 1–16.

Duncan R.D. (1999). Maltreatment by parents and peers: the relationship between child abuse, bully victimization and psychological distress. *Child Maltreat*, 4, 45–55.

Durmuş E., Gürgan U. (2005). Lise öğrencilerinin şiddet ve saldırganlık eğilimleri. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3, 3, 253-269.

Erdoğan, M. Y. (2005). Suça yönlendirilen ve yönlendirilmeyen çocukların aile ilişkileri ile saldırganlık davranışlarının karşılaştırılması. *Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı Dergisi*, 12, 3, 106-114.

Eroğlu, S. E. (2009). *Saldırganlık davranışının boyutları ve ilişkili olduğu faktörler: lise ve üniversite öğrencileri üzerine karşılaştırmalı bir çalışma*. Yayınlanmamış doktora tezi. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Ersanlı, K. (2005). *Davranışlarımız gelişim ve öğrenme*. Samsun, Türkiye: Eser matbaacılık.

Ersanlı, E. (2007). *Çocuğun davranışlarının biçimlenmesinde rol model davranışlarının etkisi, okullarda şiddet ve çocuk suçluluğu*. Ankara, Türkiye: Hegem yayınları.

Espelage, D., Bosworth, K., & Simon, T. R. (2000). Examining the social context of bullying behaviors in early adolescence. *Journal of Counseling and Development*, 78, 326–333.

Espelage, D. L., Holt, M. K. (2001). Bullying and victimization during early adolescence: peer influences and psychosocial correlates. M.A. University of Illinois, Urbana-Champaign (also forthcoming in the *Journal of Emotional Abuse*).

Eşici, H. (2007). *İlköğretim 7. sınıf öğrencilerinin temel ihtiyaçlarının karşılanma düzeyi ile zorbacı davranışları arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Forero, R., McLellan, L., Rissel C., Bauman, A. (1999). Bullying behaviour and psychosocial health among school students in New South Wales, Australia: cross sectional survey, *BMJ*, 319. Erişim tarihi: 7 Ocak 2010.
<http://www.bmj.com/cgi/content/abstract/319/7206/344>.

Funk, J., Elliott, R., Bechtoldt, H., Pasold, T., Tsavoussis, A. (2003). The attitudes toward violence scale: child version. *Journal of Interpersonal Violence*, 18(2), 186-196.

Geçtan, E. (1998). *Psikanaliz ve sonrası*. (8. Basım). İstanbul, Türkiye: Remzi kitabevi.

Genç, G. (2007). *Genel liselerde akran zorbalığı ve yönetimi*. Yayınlanmamış doktora tezi. İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.

Gofin, R., Palti, H., Gordon, L. (2002). Bullying in jarusalem schools: victim and perpetrators, *Public Health*, 116, 173-178.

Goleman, D. (1996). *Duygusal zeka*, İstanbul, Türkiye: Varlık yayınları.

Güler, N., Sultan, U., Boztaş, Z., Aydoğan, S. (2002). Anneleri tarafından çocuklara uygulanan duygusal ve fiziksel istismar/ihtmal davranışı ve bunu etkileyen faktörler. *Cumhuriyet Üniversitesi, Tıp Fakültesi Dergisi*, 24 (3), 128 – 134.

Güler, N., Tel, H., Tuncay, F. Ö. (2005). Kadının aile içinde yaşanan şiddete bakışı. *Cumhuriyet Üniversitesi, Tıp Fakültesi Dergisi* 27 (2), 51 – 56.

Güneri, F. (1997). *Aile içinde kadına yöneltilen şiddet, evdeki terör: Kadına yönelik şiddet*. İstanbul, Türkiye: Mor çatı sığınma vakfi yayınları.

Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü. (2003). Türkiye nüfus ve sağlık araştırması. Erişim tarihi: 12 Mart 2008.

<http://www.hips.hacettepe.edu.tr./tnsa2003>.

- Haynie, D. L., Nansel, T., Eitel, P., Crump, A. D., Saylor, K., Yu, K., Simons, B. (2001). Bullies, victims, and bully/victims: distinct groups of at-risk youth. *The Journal of Early Adolescence*, 21- 29.
- Işık, H. (2006). Çocuk suçluluğu ve okullar ile ilişkisi. *Ahi Evran Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7, 2, 287-299.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1999). *Yeni insan ve insanlar*. İstanbul, Türkiye: Evrim yayınları.
- Kahraman, H. (2000). *Aile yaşamlarında şiddet olan ergenlerin ana-babalarıyla olan ilişkilerini ve kendilerini değerlendirmeleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Kapçı, E. G. (2004). İlköğretim öğrencilerinin zorbalığa maruz kalma türünün ve sıklığının depresyon, kaygı ve benlik saygısıyla ilişkisi. *Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 37, 1, 1-13.
- Kapkıran, A. C., Fiyakalı, C. (2005). Lise öğrencilerinde akran baskısı ve problem çözme. Erişim tarihi: 10 Mayıs 2009.
<http://egitimdergi.pau.edu.tr/makale/>.
- Kaptan, S. (1999). *Bilimsel araştırma teknikleri*. Ankara, Türkiye: Gazi yayınları.

- Karasar, N. (1994). *Bilimsel araştırma yöntemi*. (5. Basım). Ankara, Türkiye: 3A araştırma eğitim danışmanlık ltd.
- Karatzias, A., Power, K.G., Swanson, V. (2002). bullying and victimisation in scottish secondary schools: same or separate entities. *Aggressive Behavior*, 28, 45–61.
- Kartal, H., Bilgin, A. (2007) İlköğretim öğrencilerine yönelik bir zorbalık karşıtı program uygulaması. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 3(2), 207-227. Erişim tarihi, 20 Ocak 2009.
http://eku.comu.edu.tr/index/3/2/hkartal_abilgin.pdf.
- Kılıççı, Y. (2000). *Okulda ruh sağlığı*, Ankara, Türkiye: Anı yayıncılık.
- Kızmaz, Z. (2006). Okullardaki şiddet davranışının kaynakları üzerine kuramsal bir yaklaşım, *Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, 30, 47-70.
- Koç, Z. (2006). *Lise öğrencilerinin zorbalık düzeylerinin yordanması*. Yayınlanmamış doktora tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Korkut, F. (2004). *Okul temelli önleyici rehberlik ve psikolojik danışma*. Ankara, Türkiye: Anı Yayıncılık.
- Köknel, Ö. (2000). *Bireysel ve toplumsal şiddet*. İstanbul, Türkiye: Altın kitaplar yayınevi.

Köknel, Ö. (1986). *Kaygıdan mutluluğa kişilik*. İstanbul, Türkiye: Altın kitaplar yayınevi.

Krug, E.G. et al. (2002). World report on violence and health. *World Health Organization*, Geneva. Erişim tarihi: 22 Ağustos, 2008.

http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/world_report/en/summary_en.pdf

Kyu, N., Kanai, A. (2005). Prevalence, antecedent causes and consequences of domestic violence in Myanmar Asian, *Journal Of Social Psychology*, 8, 244–271.

Magen, R. (2006). Training child welfare workers on domestic violence. Erişim tarihi: 21 Kasım 2006.

<http://hosting.uaa.alaska.edu/afrhm1/wacan/trainman4.html>.

Magen, R. H., Conroy, K., Hess, P, M., Panciera, A. ve Simon, B. L. (1995). Identifying domestic violence in child abuse and neglect investigations. Paper presented at the 4th international family violence research conference University of New Hampshire, Durham, New Hampshire, July 22, 1995.

Maxwell, C.D., Maxwell, S.R. (2003). Experiencing and witnessing familial aggression and their relationship to physically aggressive behaviors among filipino

adolescents. *Journal of Interpersonal Violence*, 18, 12, 1432 – 1451. Erişim tarihi: 17 Mart, 2010.

<http://jiv.sagepub.com/cgi/content/abstract/18/12/1432>.

Memduhoğlu, H.B. ve Taşdan, M. (2007). Okul ve öğrenci güvenliği: Kavramsal bir çözümleme. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 3(34), 69-83.

Mercy, J. A., Hammond, W. R. (2001). Learning to do violence prevention well. *American Journal of Preventive Medicine*, 20, 1-2.

Mona E. Solberg, M., E., Olweus, D. (2003). Prevalence estimation of school bullying with the olweus bully/victim questionnaire, *Aggressive Behavior*, 29, 239–268.

Nansel, T. R., Overpeck, M., Pilla, R. S., Ruan, W. J., Simons-Morton, B., Scheidt, P. (2001). Bullying behaviors among US youth—prevalence and association with psychosocial adjustment. *Journal of the American Medical Association*, 285 (16), 2094–2100.

Olweus, D. (1991). Bully / victim problems among school children: basic facts and effects of a school based intervention program. *The Development And Treatment Of Childhood Aggression*, 411-448.

Olweus, D. (1993). *Bullying at school: what we know and what we can do*. Cambridge, MA: Blackwell. ED 384-437.

- Olweus, D. (1995). Bullying or peer abuse at school: facts and intervention. *American Psychological Society. Cambridge: Cambridge University Press.*
- Olweus, D. (1999). 'Sweden' in P. K. Smith, Y. Morita, J. Junger-Tas, D. Olweus, R. Catalano And P. Slee (eds) *The nature of school bullying: a cross-national perspective.* London, Routledge.
- Olweus, D. (2003). Bullying in school: facts and intervention. *Research Centre for Health Promotion, University of Bergen, Norway.* Erişim tarihi: 03 Temmuz, 2009.
<http://www.nigz.nl/uploadpresentatieolweus.pdf>.
- Olweus, D. (2003). A profile of bullying at school. *Educational Leadership*, 60(6),12-17.
- Olweus, D. (2005). A useful evaluation design, and effects of the olweus bullying prevention program. *Psychology, Crime & Law*, 11(4), 389-/402.
- Onur, B. (2000). *Gelişim psikolojisi: yetişkinlik, yaşlılık, ölüm.* Ankara, Türkiye: İmge yayıncılık.

Ovacık, A. C. (2008). *Aile içi şiddetin erkek çocuğunun şiddet içeren suç işleme davranışına etkileri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul Üniversitesi, Adli Tıp Enstitüsü, İstanbul.

Özmen, S.K. (2004) Aile içinde öfke ve saldırganlığın yansımaları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 37, 2, 27-39.

Pateraki, L., Houndoumadi, A. (2001). Bullying Among primary school children in Athens, Greece. *Educational Psychology*, 21, 167–175.

Pişkin, M. (2002). Okul zorbalığı: tanımı, türleri, ilişkili olduğu faktörler ve alınabilecek önlemler. *Kuramda ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2, 532-562.

Pişkin, M., (2003). Okullarda yaygın bir sorun: akran zorbalığı. 7. *Ulusal Psikolojik Danışma Ve Rehberlik Kongresi*. İnönü Üniversitesi. Malatya: 09-11 Temmuz 2003.

Polat, O. (2001). *Çocuk ve şiddet*. İstanbul, Türkiye: Der yayınları.

Rigby, K. (1996). Bullying in schools and what to do about it. *Melbourne: Australian Council for Educational Research*.

Rigby, K. (1999). What harm does bullying do ? Paper presented at the children and crime: victims and offenders conference convened by the Australian Institute of Criminology and held in Brisbane, 17-18 June 1999.

Rigby, K. (2000). Effects of peer victimization in schools and perceived social support on adolescent well-being. *Journal of Adolescence*, 23, 57-68.

Rigby, K. (2003). Consequences of bullying in schools. *Can J Psychiatry*, 48, 583–590.

Sakallı, N. (2001). *Sosyal etkiler: Kim kimi nasıl etkiler*. (1.Basım). Ankara, Türkiye: İmge.

Salmivalli, C., Lappalainen, Lagerspetz, M. J. K. (1998). Stability and change of behavior in connection with bullying in schools: a two-year follow-up. *Aggressive Behavior*, 24, 205–218.

Sarıbeyoğlu, N. S. (2007). *Lise öğrencilerinde aile içi çocuk istismarı ile zorbalık arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Sarıtaş, M. (2006). *İlköğretim 7 ve 8. Sınıf öğrencilerinde gözlenen zorba davranışlarının aile sorunlarına göre incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.

- Satan, A. (2006). *İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin zorba davranış eğilimlerinin okul türü ve bazı sosyo-demografik değişkenler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Schwartz, D., Dodge, K., Pettit, K.A. and Bates J. E. (1997). The early socialization of aggressive victims of bullying. *Child Development*, 68, 665-675.
- Seals, D., Young, J. (2003). Bullying and victimization: prevalence and relationship to gender, grade level, ethnicity, self-esteem, and depression. *Adolescence*, 38, 735-747.
- Selçuk, Z., Güner, N. (2000). *Sınıf içi rehberlik uygulamaları*. Ankara, Türkiye: Pegem yayıncılık, Ankara.
- Slee, P.T. (1994). Situational and interpersonal correlates of anxiety associated with peer victimization child. *Psychology and Human Development*, 97-107.
- Solak, A. (2007). *Okullarda şiddet ve çocuk suçluluğu*. Ankara, Türkiye: Anı yayıncılık.
- Şahin, M. (2007). *İlköğretim okullarında zorbacı davranışların azaltılmasına yönelik empati eğitim programının etkisinin araştırılması*, Yayınlanmamış doktora tezi. Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

- Taşçı, N. (2003). *Ebelerin aile içinde kadına uygulanan şiddete ve şiddette mesleki rollerine ilişkin tutumları*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Pamukkale Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Denizli.
- Tekin, M. (2006). Öğretmen öğrenci bileşeninde akran zorbalığı. *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi*, 75, 44-45.
- Tezcan, M. (1996). Bir şiddet ortamı olarak okul. *Cogito*, 6-7, 105-108.
- Tolan, B. (1996). *Toplum bilimlerine giriş*. (4.Baskı). Ankara, Türkiye: Adım yayıncılık.
- Tokdemir, M., Deveci, S. E., Açık, Y. (2003). Elazığ Adli Tıp Şube Müdürlüğüne eş tarafından şiddete maruz kalma nedeniyle başvuran kadınların değerlendirilmesi. *Fırat Tıp Dergisi*, 8, 1, 39-44.
- Totan, T. (2008). *Ergenlerde zorbalığın anne, baba ve akran ilişkileri açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Türker, Y. (1996). Şiddetle seviyorum, *Cogito*, 6-7, 319-322.
- Vahip, I. (2002). Evdeki şiddet ve gelişimsel boyutu: farklı bir açıdan bakış. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 13 (4), 312-319.

- Vahip, I., Doğanavşargil, Ö. (2006). Aile içi fiziksel şiddet ve kadın hastalarımız. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 17(2), 107-114.
- Viljoen, L.J., O'Neill, M. L., Sidhu, A. (2005). Bullying behaviors in female and male adolescent offenders: prevalence, types and association with psychosocial adjustment. *Aggressive Behaviors*, 31, 521-536.
- Woods, S., Wolke, D. (2003). Does the content of anti-bullying policies inform us about the prevalence of direct and relational bullying behaviour in primary schools?. *Educational Psychology*, 23, 4.
- Yavuzer, H. (1999). *Çocuk psikolojisi*. (18. Basım). İstanbul, Türkiye: Remzi kitabevi.
- Yavuzer, H. (2001). *Çocuk psikolojisi*. (21. Basım). İstanbul, Türkiye: Remzi kitabevi.
- Yıldırım, A. (1998). *Sıradan şiddet, kadına ve çocuğa yönelik şiddetin toplumsal kaynakları*. İstanbul, Türkiye: Boyut kitapları yayıncılık.
- Yörükloğlu, A. (1996). *Gençlik ağı ruh sağlığı ve ruhsal sorunlar*. İstanbul, Türkiye: Özgür yayınları.
- Yörükloğlu, A. (2000). *Çocuk ruh sağlığı*. İstanbul, Türkiye: Özgür yayınları.

EKLER**EK I****KİŞİSEL BİLGİ FORMU****Sevgili Öğrenciler;**

Aşağıda bilimsel bir araştırmada kullanılmak üzere hazırlanmış çeşitli sorular yer almaktadır. Soruları yanıtlamak için gönüllü olursanız, sizden istenen aşağıda yer alan soruları boş madde bırakmadan cevaplamanızdır. Vereceğiniz cevaplar kesinlikle gizli tutulacak ve araştırma dışında başka bir amaçla kullanılmayacaktır.

Katkılarınız için teşekkür ederim!

Saadet DEMİRBAĞ BOLAT
GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ
YÜKSEK LİSANS ÖĞRENCİSİ

I. BÖLÜM**Öğrenci Bilgileri**

1. Cinsiyetiniz : Kız: Erkek
2. Kardeş Sayısı (Siz dahil): 1 2 3 ve daha fazla
3. Anne eğitim durumu: İlkokul Ortaokul Lise
 Üniversite Diğer:.....
4. Baba eğitim durumu: İlkokul Ortaokul Lise
 Üniversite Diğer:.....
5. Ailenizin aylık gelir durumu:
 500 ve altı 500-1000 1000-1500 1500-2000 2000-2500
 2500ve üzeri
6. Annenizin mesleği:
7. Babanızın mesleği:
8. Anne-babanızın beraberlik durumu nedir?
 İkisi de sağ ve beraber Annem öldü, babam yaşıyor
 Babam öldü, annem yaşıyor İkisi de öldü İkisi de sağ ve ayrı

EK II

ŞİDDETE YÖNELİK TUTUM ÖLÇEĞİ ÇOCUK FORMU

Sevgili Öğrenciler;

Bu ölçek ilköğretim öğrencilerinin şiddete yönelik görüşlerini belirlemek amacıyla hazırlanmıştır ve toplam 12 maddeden oluşmaktadır. Ölçeği cevaplamak için gönüllü olursanız, sizden istenen ölçekte yer alan soruları boş madde bırakmadan ve içtenlikle cevaplamazsınız. Verdiğiniz cevaplar kesinlikle gizli tutulacak ve araştırma dışında bir amaçla kullanılmayacaktır.

Katkılarınız için teşekkür ederim!

Saadet DEMİRBAĞ BOLAT
GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ
YÜKSEK LİSANS ÖĞRENCİSİ

1'den 12'ye kadar sıralanan cümleleri okuyunuz. Bu cümlelerde söylenenleri dikkate alarak, size ne kadar uyduğuna karar verirsiniz. Eğer verilen cümleye “Hiç Katılmıyorum” diyorsanız “1”i, “Biraz Katılıyorum” diyorsanız “2”yi, “Çoğunlukla Katılıyorum” diyorsanız “3” ü, “Kesinlikle Katılıyorum” diyorsanız “4”ü, daire içine alınız.

Aşağıda anketi nasıl dolduracağınızla ilgili bir örnek vardır.

	Hiç Katılmıyorum	Biraz Katılıyorum	Çoğunlukla Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Silah sahibi olmak iyi bir şeydir.	①	2	3	4
Anne babalar çocuklarına zorunlu kaldıklarında kavga etmelerini söylemelidir.	1	2	③	4

Bu öğrenci “silah sahibi olmanın iyi bir şey” olduğuna “Hiç Katılmamaktadır”. Anne babalar çocuklarına zorunlu kaldıklarında kavga etmelerini söylemelidir ifadesine ise “Çoğunlukla Katılmaktadır” .

Aşağıdaki ankette yer alan her bir cümle için, “1”, “2”, “3” ve “4” numaralarından sadece birini işaretleyiniz ve hiçbir maddeyi atlamayınız. Doğru ya da yanlış cevap yoktur, lütfen içtenlikle cevaplayınız.

		Hiç Katılmıyorum	Biraz Katılıyorum	Çoğunlukla Katılıyorum	Kesimlikle Katılıyorum
1	Çetelerdeki insanlarla takılmak iyi bir fikir.	1	2	3	4
2	Silahlı ya da bıçak taşıyan insanlar havalıdır.	1	2	3	4
3	Şiddet kullanan insanlar saygı görürler.	1	2	3	4
4	Bir çeteye girmek isterim.	1	2	3	4
5	Çete içindeki gençler ne hakkında konuştuklarını bilirler.	1	2	3	4
6	Bir bıçak ya da silahla daha güvende hissedirdim.	1	2	3	4
7	Silah sahibi olmak iyi bir şeydir.	1	2	3	4
8	Eğer olaylı bir çevrede yaşıyorsan silah veya bıçak taşıyabilirsin.	1	2	3	4
9	Eğer birisi sana vurursa sen de ona geri vurmalsın.	1	2	3	4
10	Anne babalar çocuklarına zorunlu kaldıklarında kavga etmelerini söylemelidirler.	1	2	3	4
11	Bana ya da aileme kötü söz söyleyen birini dövmenin sakıncası yoktur.	1	2	3	4
12	Kendimi korumak için ne gerekiyorsa yaparım.	1	2	3	4

EK III

ZORBA-KURBAN ÖLÇEĞİ

Sevgili Öğrenciler;

Aşağıda ilköğretim öğrencilerinin okuldaki yaşamlarına ilişkin soruların yer aldığı bir ölçek yer almaktadır. Ölçek 3 bölümden ve toplam 13 maddeden oluşmaktadır. Ölçeği cevaplamayı kabul ederseniz, sizden istenen ölçekte yer alan soruları boş madde bırakmadan ve içtenlikle cevaplamanızdır. Verdiğiniz cevaplar kesinlikle gizli tutulacak ve araştırma dışında bir amaçla kullanılmayacaktır.

Katkılarınız için teşekkür ederim!

Saadet DEMİRBAĞ BOLAT
GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ
YÜKSEK LİSANS ÖĞRENCİSİ

1'den 4'e kadar sıralanan cümleleri okuyunuz. Son bir ay içinde aşağıdaki listede belirtilenleri ne sıklıkla yaptığınızı belirtiniz. Eğer “Hiçbir zaman yapmadım” diyorsanız “a” yı, “1 ya da 2 kez yaptım” diyorsanız “b” yi, “3 ya da 4 kez yaptım” diyorsanız “c” yi, “5 ya da 6 kez yaptım” diyorsanız “d” yi, “7 kez ve üstü yaptım” diyorsanız “e” yi daire içine alınız.

	Hiçbir zaman	1 ya da 2 kez	3 ya da 4 kez	5 ya da 6 kez	7 Kez ve Üstü
1. İnsanları kavga etmek için cesaretlendirdim.	a	b	c	d	e
2. Başkaları hakkında söylentiler yaydım.	a	b	c	d	e
3. Diğer öğrencilerin rahatsız edilmesine yardım ettim.	a	b	c	d	e
4. Tartışma ve anlaşmazlıkları ben başlattım.	a	b	c	d	e

5'ten 9'a kadar sıralanan cümleleri okuyunuz. Son bir ay içinde aşağıdaki listede belirtilen davranışları ne sıklıkla yaptığınızı belirtiniz. Eğer “Hiçbir zaman yapmadım” diyorsanız “a” yı, “1 ya da 2 kez yaptım” diyorsanız “b” yi, “3 ya da 4 kez yaptım” diyorsanız “c” yi, “5 ya da 6 kez yaptım” diyorsanız “d” yi, “7 kez ve üstü yaptım” diyorsanız “e” yi daire içine alınız.

	Hiçbir zaman	1 ya da 2 kez	3 ya da 4 kez	5 ya da 6 kez	7 Kez ve Üstü
5. Fiziksel bir kavgaya girdim.	a	b	c	d	e
6. Sinirlendiğimde fiziksel bir kavgaya girdim.	a	b	c	d	e
7. Başka bir öğrenciyi dövmekle ya da zarar vermekle tehdit ettim.	a	b	c	d	e
8. Biri bana vurduğunda ben de ona vurdum.	a	b	c	d	e
9. Kolaylıkla dövdiğim öğrencilerle kavga ettim.	a	b	c	d	e

10'dan 13'e kadar sıralanan cümleleri okuyunuz. **Son bir ay içinde** aşağıdaki listede belirtilenlerin ne sıklıkla **size yapıldığını** belirtiniz.

Eğer "Hiçbir zaman yapılmadı" diyorsanız "a" yı, "1 ya da 2 kez yapıldı" diyorsanız "b" yi, "3 ya da 4 kez yapıldı" diyorsanız "c" yi, "5 ya da 6 kez yapıldı" diyorsanız "d" yi, "7 kez ve üstü yapıldı" diyorsanız "e" yi daire içine alınız.

	Hiçbir zaman	1 ya da 2 kez	3 ya da 4 kez	5 ya da 6 kez	7 Kez ve Üstü
10. Diğer öğrenciler benimle dalga geçtiler.	a	b	c	d	e
11. Diğer öğrenciler bana sataştılar.	a	b	c	d	e
12. Diğer öğrenciler bana isimler taktılar.	a	b	c	d	e
13. Diğer öğrenciler tarafından sıkıştırıldım ve dövüldüm.	a	b	c	d	e

EK IV

Değerli Anneler;

Aşağıda aile içi ilişkilerinizi değerlendirmek amacıyla hazırlanmış 14 maddeden oluşan bir anket bulunmaktadır. Anket 2 bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde eşiniz ve sizin ilişkinizi değerlendirmeye yönelik 8, ikinci bölümde ise eşiniz ve çocuğunuz arasındaki ilişkiyi değerlendirmeye yönelik 6 madde yer almaktadır. Anketi cevaplamak için gönüllü olursanız, sizden istenen ankette yer alan ifadeleri, boş madde bırakmadan ve içtenlikle cevaplamanızdır. Ankete verdiğiniz cevaplar kesinlikle gizli tutulacak ve araştırma dışında başka bir amaçla kullanılmayacaktır.

Araştırmaya katkınızdan dolayı teşekkür ederim.

Saadet DEMİRBAĞ BOLAT
GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ
YÜKSEK LİSANS ÖĞRENCİSİ

1. Yaşınız :
2. Kaç yıldır evlisiniz? :
3. Kaçınıcı evliliğiniz? :
4. Bir işte çalışıyor musunuz? : Evet Hayır
5. Çalışıyorsanız mesleğiniz :
6. Eşinizin mesleği :

Aşağıda yer alan ifadeleri okuyarak, durumunuza uygun olan “Evet” ya da “Hayır” kutucuklarının altındaki bölüme “X” işareti koyunuz.

I. BÖLÜM	EVET	HAYIR
1. Eşiniz, sizin evden ayrılmanıza, çalışmanıza ya da eğitim almanıza hiç engel olur mu ?	()	()
2. Eşiniz eşyalarınıza ya da sizin için değerli olan şeylere zarar verir mi?	()	()
3. Eşiniz yaptıklarınızı ya da telefon konuşmalarınızı gözetler mi?	()	()
4.Sizi dürüst olmamakla suçlar mı?	()	()
5.Eşiniz sizi hiç öldürmekle ya da zarar vermekle tehdit etti mi?	()	()
6.Eşiniz size hiç vurdu mu?	()	()
7.Eşiniz size hiç silahla saldırdı mı?	()	()
8.Eşiniz sizi çocuklarınıza zarar vermekle, öldürmekle ya da onları evden uzaklaştırmakla hiç tehdit etti mi?	()	()

II. BÖLÜM

9.Çocuğunuz, eşinizin size vurduğuna hiç şahit oldu mu?	()	()
10.Eşiniz çocuğunuza iz, çürük, çizik ya da başka ciddi yaralar bırakacak şekilde kemer, kayış ya da diğer nesnelere vurdu mu?	()	()
11.Öğretmenler çocuğunuzun okuldaki davranışları hakkında şikayet ediyorlar mı? (kavga, mala zarar verme, derse dikkatini vermeme ya da içe kapanma)	()	()
12.Çocuğunuzun davranışa sevk etmek için fiziksel ceza uygulamak zorunda kalıyor musunuz?	()	()
13.Çocuğunuz kendine, evcil hayvanlarına ya da eşyalarına hiç zarar vermeye çalışır mı?	()	()
14.Çocuğunuz sizden ayrılırken endişeli oluyor ve korkuyor mu?	()	()

ÖZGEÇMİŞ

Saadet Demirbağ Bolat

Kişisel Bilgiler:

Doğum Tarihi : 28.02.1981

Doğum Yeri : Samsun

Medeni Durumu : Evli

Eğitim :

1999-2003 : Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü,
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Ana Bilim Dalı

2007- 2010 : Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rehberlik ve
Psikolojik Danışmanlık Yüksek Lisans Programı

Çalıştığı Kurumlar:

2003-2006 : Antalya Serik Kız Meslek Lisesi

2006-2007 : Tokat Zile Ticaret Meslek Lisesi

2007-2010 : Tokat Zile Anadolu Öğretmen Lisesi

2010- : Antalya Serik Kız Meslek Lisesi